

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Eimanto Dambrausko,
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

**Magistro darbas
Taikaus susitarimo galimybės Lietuvoje**

Vadovas: doc. dr. Rimantas Simaitis

Recenzentas: lekt. Egidijus Laužikas

Vilnius 2011

TURINYS

Ižanga.....	3
1. Taikinamasis tarpininkavimas.....	6
1.1. Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas.....	8
1.1.1. Bendrosios pastabos.....	8
1.1.2. Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo taikymas.....	10
1.1.3. Susitarimas dėl taikinamojo tarpininkavimo.....	13
1.1.3.1. Susitarimo dėl taikinamojo tarpininkavimo teisinė galia ir teisinės pasekmės.....	14
1.1.4. Taikinimo tarpininkas.....	17
1.1.4.1. Taikinimo tarpininko veiklos turinys.....	21
1.1.5. Taikinamojo tarpininkavimo vykdymas.....	23
1.1.6. Konfidencialumas.....	25
1.1.7. Sutrumpintų ieškinio senaties terminų sustabdymas.....	28
1.1.8. Taikinamojo tarpininkavimo pabaiga.....	31
1.1.8.1. Taikinamojo tarpininkavimo pabaiga nesudarius taikos sutarties.....	31
1.1.8.2. Taikos sutartis kaip taikinamojo tarpininkavimo pabaigos pagrindas.....	32
1.2. Teisminė mediacija.....	34
1.2.1. Teisminės mediacijos reglamentavimo problematika.....	35
1.2.2. Teisminės mediacijos specifika.....	36
1.2.2.1. Teismo mediatorius.....	36
1.2.2.2. Teisminės mediacijos procedūros pradžia.....	37
1.2.2.3. Teisminės mediacijos vykdymas.....	40
1.2.2.4. Taikus susitarimas teisminės mediacijos metu.....	41
1.2.3. Baigiamosios nuostatos.....	42
2. Teisminis sutaikymas civiliniame procese.....	45
2.1. Taikinimo procedūra.....	47
2.1.1. Parengiamasis teismo posėdis.....	47
2.1.2. Parengiamojo teismo posėdžio skyrimo pagrindai.....	48
2.1.2.1. Taikos sutarties sudarymo tikimybė.....	48
2.1.2.2. Teismo pareiga imtis priemonių šalims sutaikyti.....	50
2.1.3. Parengiamųjų teismo posėdžių skaičius.....	52

2.1.4. Taikinimo procedūra kaip privaloma parengiamojo teismo posėdžio dalis	54
2.1.5. Tiesioginis kontaktas su šalimis taikinimo procedūroje	55
2.1.6. Teismo aktyvumas teismo sutaikymo metu	57
2.1.7. Taikinimo procedūros pabaiga	60
2.1.7.1. Taikos sutarties sudarymas	61
2.2. Sutaikymas apeliaciniame ir kasaciniame procese	62
3. Ginčo šalys ir advokatai taikos susitarimo galimybių kontekste	65
4. Socialinės taikos prioriteto principas	68
Išvados	70
Santrauka	71
Summary	72
Literatūros sąrašas	73

Ižanga

Nagrinėjamos temos aktualumas. Nuolatinis visuomeninių santykių virsmas suponuoja būtinybę vis naujai ir kritiškai vertinti egzistuojančią teisinę bazę ir, pirmiausia, teisės aiškinimo (ne teisės normų) korekcijomis pritaikyti esamą teisinį reguliavimą prie naujų visuomenės poreikių. Atsižvelgiant į tai, kad konfliktai yra neišvengiama visuomeninių santykių dalis, vienas svarbiausių pozityvinės teisės uždavinių yra sukurti efektyvią tokių konfliktų sprendimo sistemą. Vis dėlto, tokios sistemos efektyvumas priklauso nuo visuomenėje nuolat besiformuojančios konfliktų sprendimo kultūros. Reikia pripažinti, kad mūsų visuomenėje yra giliai iššaknijęs konfliktinis mentalitetas, sąlygojantis ginčo šalių bylinėjimąsi. Dėl to auga teismų darbo krūviai¹, o tai savo ruožtu sukelia tam tikras neigiamas pasekmes: kenčia teisingumo vykdymo kokybė, kyla teisminės sistemos krizės pavojus, atitinkamai auga visuomenės nepasitenkinimas ir nepasitikėjimas teismine ginčų sprendimo sistema. Be to, teisminis ginčo sprendimas, kaip ginčų sprendimo būdas, pats savaime suponuoja tam tikrus neigiamus padarinius, todėl pagrįstai laikomas *ultima ratio* visos ginčų sprendimo sistemos kontekste. Teismo sprendimu net ir pasiektas formalusis (ar net realus) teisingumas toli gražu nedažnai lemia socialinę santarvę dėl ginčo objekto. Veikiau priešingai, kadangi teisiniu metodu (priimant privalomą vykdyti teismo sprendimą) nugalima pralaimėjusios šalies valia, tai, dažniausiai, sąlygoja ginčo šalių psichologinį diskomfortą ir naują socialinio konflikto kokybę. Tokiu būdu teisminis ginčų sprendimo kelias, kaip formalusis teisingumo paieškos metodas, tik dar labiau skatina socialinę įtampą ir nenutrūkstama progresija didina bylų skaičių teismuose. Kaip galima priešprieša šiems negatyviems reiškiniams didėja alternatyvių ginčo sprendimo būdų reikšmė ir į socialinės taikos atkūrimą orientuotos teisinės sistemos poreikis, kadangi išplėtotas taikaus ginčo sureguliuojimo fenomenas naudingas ne tik ginčo šalims, bet ir visai visuomenei. *Viena vertus*, taikaus teisinio ginčo problemos sprendimo paieška gali sąlygoti ne tik taikų teisinio ginčo sureguliuojimą, bet tapti tolimesnio buvusių ginčo šalių teisinio bendradarbiavimo arba nors kiek realesnės vienas kito interesų tolerancijos prielaida. Tokiu būdu sutaupoma ginčo šalių energija, o priiimtus išipareigojimus šalys linkusios vykdyti greičiau ir efektyviau. *Kita vertus*, naudojantis taikaus susitarimo galimybėmis, visuomenėje ugdoma konstruktyvaus ginčų sprendimo kultūra, efektyviau įgyvendinama kitų asmenų teisė į teisminę gynybą, auga visuomenės pasitenkinimas

¹ Remiantis Nacionalinės teismų administracijos duomenimis 2006 m., 2007 m., 2008 m., 2009 m. ir 2010 m. pirmosios instancijos teismuose gauta atitinkamai 145705, 156330, 185878, 236556 ir 201585 civilinės bylos. *Teismų statistika* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>>.

procedūriniu teisingumu. Pažymėtina, kad į taikų ginčų sprendimą orientuota teisinė sistema Lietuvoje vis dar yra naujovė, o Lietuvos teisės doktrina taikaus ginčų sprendimo galimybių prasme yra ganėtinai skurdi ir menkai išplėtotą. Tuo tarpu žinios apie taikaus susitarimo galimybes gali padėti mažinti visuomenės konfliktiškumą, kadangi būtent atitinkamų galimybių pažinimas veda į išradimą ir kompleksinių jų išnaudojimą.

Darbo tikslai. Šiuo darbu siekiama: **pirma**, iširti, ar egzistuojanti teisinė bazė yra pakankama siekiant patenkinti visuomenės (*inter alia* teismų) poreikį turėti galimybę pasinaudoti efektyviais socialinės taikos išsaugojimui skirtais teisiniais instrumentais; **antra**, išanalizuoti Lietuvos pozityvinėje teisėje įtvirtintas procedūrinės taikaus ginčų sureguliuavimo galimybes, funkcinę procesinių bei materialinių teisės normų visumą pagrįsti plačias tokių teisinių galimybių ribas ir pateikti į socialinės taikos atkūrimą orientuotą aktualių teisės normų aiškinimą; **trečia**, pateikti galimus argumentus, kurie pateisintų socialinės taikos prioriteto įgyvendinimui būtinų instrumentų naudojimą ar taikymą.

Darbo objektas. Taikaus susitarimo galimybės gali būti tiriamos dviem aspektais: procedūriniu ir materialiniu. Materialinėmis taikaus susitarimo galimybėmis laikytinas taikaus susitarimo fiksavimo aspektas. Lietuvos privatinėje teisėje jis pirmiausia pasireiškia per procesinės ir materialinės taikos sutarčių institutus. Tuo tarpu procedūrinės taikaus susitarimo galimybės, kaip procesas, kurio metu siekiama taikaus ginčo sureguliuavimo, Lietuvos privatinėje teisėje pasireiškia civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo ir teismo sutaikymo institutų forma. Dėl ribotos darbo apimties ir taikaus susitarimo procedūros, kaip taikaus ginčo sureguliuavimo prielaidos, prioritetingos svarbos darbo temos problematikai tiriamas tik procedūrinis taikaus susitarimo galimybių aspektas.

Tyrimo metodika. Siekiant visapusiškai atskleisti aktualaus teisinio reglamentavimo turinį, atskirų procedūrinių taikaus susitarimo galimybių vietą civilinių ginčų sprendimo sistemoje ir šių galimybių tarpusavio santykį, pasitelkiami lyginamasis, teleologinis bei sisteminės analizės tyrimo metodai. Siekiant Lietuvos privatinėje teisėje įtvirtintų teisės normų aiškinimu ir vertinimu nenuklysti nuo visuotinai pripažįstamų taikaus ginčų sureguliuavimo standartų, lyginamasis tyrimo metodas naudojamas šiam aiškinimui ir vertinimui pasitelkiant tarptautiniu lygmeniu įtvirtintų dokumentų nuostatas. Taip pat, remiantis lyginamuoju tyrimo metodu atribojami atskiri, tam tikromis ypatybėmis pasižymintys, Lietuvos privatinėje teisėje įtvirtinti procedūriniai taikaus susitarimo mechanizmai. Teleologinis teisės aiškinimo metodas pasireiškia aiškinamų teisės normų tikrajai prasmei nustatyti pasitelkiant aktualių teisės aktų parengiamuosius dokumentus

(*travaux préparatoires*) bei Lietuvos teisės doktriną. Sisteminės analizės tyrimo metodas, siekiant pagrįsti taikaus susitarimo galimybes funkcinė materialinių ir procesinių teisės normų visuma bei atskleisti tokių galimybių vietą civilinių ginčų sprendimo sistemoje, naudojamas analizuojant atskiras taikaus susitarimo galimybes bendrame Lietuvos privatinės teisės kontekste.

Svarbiausi šaltiniai. Atsižvelgiant į šio tyrimo specifiką svarbiausiais šaltiniais laikytini taikaus susitarimo galimybių analizės pagrindą sudarantys teisės aktai: Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas² (toliau – Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas), Teisminės mediacijos taisyklės, patvirtintos 2005 m. gegužės 20 d. Teismų tarybos nutarimu Nr. 13P-348 (2007 m. sausio 26 d. Teisėjų tarybos nutarimo Nr. 13P-15 redakcija)³ (toliau - Teisminės mediacijos taisyklės), taip pat Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas⁴ (toliau – CPK) ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas⁵ (toliau - CK). Pažymėtina, jog didelę įtaką darbo tyrimo kryptį darė Lietuvos teisės doktrinos atstovo dr. Rimanto Simaičio moksliniai straipsniai: „Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje“⁶, „Teisminis sutaikymas“⁷ ir „Taikos sutartis Lietuvos privatinėje teisėje“⁸; bei Sauliaus Dambrausko advokato kontoroje sukaupta praktinė patirtis taikaus ginčų sprendimo srityje⁹.

² Valstybės žinios, 2008, Nr. 87-3462.

³ [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/dokumentai/tarybos_nutarimai/20070126-15.doc>.

⁴ Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.

⁵ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

⁶ SIMAITIS, R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. *Justitia*, 2007, Nr. 2 (64), p. 21-32.

⁷ SIMAITIS, R. Teisminis sutaikymas. *Teisė*, 2004, Nr. 52, p. 92-107. *Justitia*, 2004, Nr. 5 (53), p. 18-29.

⁸ SIMAITIS, R. Taikos sutartis Lietuvos privatinėje teisėje. *Justitia*, 2004, Nr. 1 (49), p. 8-22.

⁹ Ši patirtis perimta atliekant mokomąją praktiką minėtoje advokato kontoroje.

1. Taikinamasis tarpininkavimas

Nuo 2006 m. pradžios Lietuvoje vykdomas bandomasis teisminės mediacijos projektas, patvirtintas 2005 m. gegužės 20 d. Teismų tarybos nutarimu Nr. 13P-348¹⁰, ir tęsimas 2007 m. sausio 26 d. Teisėjų tarybos nutarimu Nr. 13P-15¹¹ (toliau – Bandomasis teisminės mediacijos projektas), kuriuo siekiama integruoti valstybės teikiamą teismo taikinamojo tarpininkavimo paslaugą į taikaus susitarimo galimybių asortimentą. Minėtais nutarimais patvirtintos Teisminės mediacijos taisyklės¹². 2008 m. liepos 31 d. išgaliojo Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. Iki Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo išgaliojimo Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatyme¹³ galiojo ikiarbitražinio tarpininkavimo galimybę įtvirtinantis IX skyrius „Ikiarbitražinis tarpininkavimas“. Šis skyrius buvo pripažintas netekusiu galios¹⁴ atsižvelgiant į tai, kad šalys, pageidaujantys sureguliuoti ginčą be teismo ar arbitražo, gali pasinaudoti civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo (toliau – taikinamojo tarpininkavimo) procedūra¹⁵. Remiantis šia teisine baze yra pagrindas kalbėti apie taikinamojo tarpininkavimo instituto egzistavimą Lietuvos pozityvinėje teisėje. Taikinamojo tarpininkavimo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo ir procedūros, gilesnis pažinimas veda į sėkmingą šio instituto integravimą ir taikymą visuomenėje. Todėl, nepaisant to, kad taikinamasis tarpininkavimas Lietuvoje vis dar yra naujovė, negalinti pasigirti populiarumu, nacionalinės teisės doktrinos ir praktikos stoka sąlygoja būtinybę sistemiškai išanalizuoti ir išplėtoti civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo instituto teisinę bazę.

Mediacija, kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas, pirmiausiai pradėtas taikyti JAV ir Kanadoje, tačiau teisinio reglamentavimo ir teisės tradicijų kontekste Lietuvai

¹⁰[interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.academia.norcous.lt/files/studijos/taryba.doc>>.

¹¹*Cit. op. 3.*

¹²[interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.academia.norcous.lt/files/studijos/taryba.doc>>.

¹³Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.

¹⁴Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo IX skyriaus pripažinimo netekusiu galios įstatymas. Valstybės žinios, 2008, Nr. 87-3463.

¹⁵Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo IX skyriaus pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=323024>.

Terminas *taikinamasis tarpininkavimas* (atitinkamai – *taikinimo tarpininkas*) darbe vartojamas bendrąja Lietuvoje įtvirtinto taikinamojo tarpininkavimo instituto prasme, t.y. kaip apimantis tiek teisminį, tiek neteisminį civilinių ginčų taikinamąjį tarpininkavimą. *Teisminės mediacijos* (atitinkamai – *teismo mediatoriaus*) terminas vartojamas remiantis Teisminės mediacijos taisyklėmis ir laikytinas teismo taikinamojo tarpininkavimo atitikmeniu. Skirtingų terminų vartojimas pateisinamas teisminės mediacijos specifiskumu lyginant su bendrąja taikinamojo tarpininkavimo procedūra. Siekiant išskirti Lietuvoje įtvirtintą taikinamojo tarpininkavimo modelį iš kitų pasaulinėje praktikoje egzistuojančių mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, variacijų, pastarosioms apibūdinti vartojamas bendrinis *mediacijos* terminas.

artimesnės Europos Sąjungos valstybių patirtis¹⁶. Pasaulinėje praktikoje atsižvelgiant į tam tikrų kategorijų ginčų specifiką (pavyzdžiui, darbo, šeimos, su vartotojų teisėmis susiję ginčai) žinomos atskiros mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, procedūros formos. Tačiau Lietuvoje taikinamojo tarpininkavimo procedūra kol kas nediferencijuojama pagal ginčo teisinių santykių pobūdį, nors teisinė bazė tam palanki: Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 1 str. 3 dalyje nurodoma, kad *kiti teisės aktai gali numatyti civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo ypatumus atskirų kategorijų ginčiuose*.

Taikinamasis tarpininkavimas (mediacija), kaip vienas iš alternatyvių ginčo sprendimo būdų, pasižymi tuo, kad:

1. ginčo sprendimo metu dalyvauja trečiasis nešališkas fizinis asmuo – taikinimo tarpininkas (mediatorius);
2. sprendimo priėmimo prerogatyva priklauso pačioms ginčo šalims, o ne trečiajam asmeniui (taikinimo tarpininkui);
3. ginčo šalys vykdoma procedūra siekia taikaus ginčo sureguliuojimo.

Taikinamasis tarpininkavimas (mediacija), kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas, orientuotas į ginčo šalių poreikių ir interesų patenkinimą, o šalys turi absoliučią sprendimų priėmimo kontrolę. Kadangi pati procedūra pasižymi lankstumu, ginčo šalys turi galimybę neapsiriboti vien tik formaliais teisiniais motyvais, bet gali susitelkti į konflikto esmę, ieškoti netradicinių ginčo sprendimo galimybių. Tai sudaro sąlygas operatyviai ir ekonomiškai išnaudoti visą kompleksą ginčui spręsti reikalingų žinių ir neapsiriboti vien tik teisininkų žiniomis¹⁷. „Teisės normos naudojamos ne kaip tikslas, o kaip priemonė šalių ginčui sureguliuoti,“¹⁸ - teigia N. Kaminskienė. Naudodamosi taikinamuoju tarpininkavimu (mediacija) ginčo šalys sugaišta mažiau laiko ir patiria mažiau finansinių sąnaudų. Taip pat taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) procedūra tenkinamas ginčo šalių poreikis konfliktą išspręsti „tyliai“. Ginčo šalys viena kitai gali atskleisti daugiau informacijos, kas dažnai tampa sėkmingo ginčo sprendimo prielaida. Lyginant su prievartiniais ginčų sprendimo būdais, šalys linkusios greičiau ir efektyviau vykdyti pagal taikius susitarimus prisiimtus įsipareigojimus. Galiausiai taikinamojo tarpininkavimo (mediacijos) būdu ginčo šalys siekia socialinės taikos bei tarpusavio dialogo galimybės išsaugojimo ateityje, kas neabejotinai yra skatintinas reiškinys visuomenėje. Svarbu ir tai, kad taikinamasis tarpininkavimas (mediacija) gali būti

¹⁶ ZAKSAITĖ, S.; GARALEVIČIUS, Z. Teisminės ir neteisminės šeimos ginčų mediacijos galimybės. *Teisės problemos*, 2009, Nr. 4 (66), p. 70-108.

¹⁷ KAMINSKIENĖ, N. Alternatyvus ginčų sprendimas. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 9 (87), p. 84-91.

¹⁸ *Ibid.*

sėkmingai taikomas net ir tais atvejais, kai iš pirmo žvilgsnio tarp šalių nebėra ir niekada nebuvo bendro intereso¹⁹.

Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme reglamentuojama bendroji taikinamojo tarpininkavimo procedūra, o Teisminės mediacijos taisyklėse įtvirtintos specifinės nuostatos taikomos teismo ginčo nagrinėjimo metu vykdomai teismo mediacijos procedūrai. Todėl tikslinga atskirai aptarti bendrąją Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtintą taikinamojo tarpininkavimo procedūrą ir teismo mediacijos procedūros specifiką²⁰.

1.1. Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas

1.1.1. Bendrosios pastabos

Civilinių ginčų taikinamasis tarpininkavimas (mediacija) (toliau – taikinamasis tarpininkavimas), kaip šio tyrimo objektas, - tai *civilinių ginčų sprendimo procedūra, kurios metu vienas ar keli civilinių ginčų taikinimo tarpininkai (mediatoriai) padeda civilinio ginčo šalims taikiai spręsti ginčą*²¹. Todėl taikinamuoju tarpininkavimu nelaikytinos ikisutartinės derybos, taip pat teismo pobūdžio procesai (pavyzdžiui, vartotojų skundų nagrinėjimo schemos), nepriklausomai nuo to, ar priimami sprendimai sukuria teises pasekmes, ar yra tik rekomendacinio pobūdžio²².

Taikinamojo tarpininkavimo, kaip taikaus ginčų sureguliuojimo būdo, prigimtis lemia taikinamojo tarpininkavimo procedūros lankstumo poreikį. Todėl valstybė minimaliai kišasi į šio instituto sureguliuojamą teisiniu imperatyvais. Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas paremtas „švelnaus“ teismo reguliavimo metodu²³. Tai reiškia, kad reguliuojami tik tie klausimai, kurie gali turėti esminės įtakos taikinamojo tarpininkavimo kokybei, efektyvumui ir populiarumui²⁴. Visa kita paliekama ginčo šalių diskrecijai. Kadangi Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo nuostatos nemaža dalimi perimtos iš

¹⁹ MILAŠIUS, T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas. Teisė, 2007, Nr. 63, p. 43-58.

²⁰ Teismo mediacijos taisyklės laikytinos *lex specialis* Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo atžvilgiu (plačiau – 1.2. skyriuje „Teismo mediacija“).

²¹ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 2 str. 3 dalis.

²² 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. OL, 2008 L 136, p. 3-8. 11 konstatuojamoji dalis.

²³ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto Nr. XP-2809 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312611>.

²⁴ *Ibid.*

Europos mediatorių elgesio kodekso²⁵, kuris rengtas siekiant įtvirtinti minimalius bendruosius reikalavimus mediacijos kokybei Europoje, reikia pripažinti, kad Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas nustato mediacijos kokybės minimumą, atitinkantį Europos plačiai pripažįstamą bendrąjį standartą²⁶.

Pasirinkta „švelnaus“ reglamentavimo koncepcija bei siekis padaryti mediaciją kuo suprantamesnę ir priimtinesnę, matyt, ir nulėmė Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo lakoniškumą (vos 11 straipsnių), o teisinio reguliavimo glaustumas neišvengiamai sąlygojo reglamentavimo fragmentiškumą. Dėl šios priežasties analizuojant šio instituto teisinę bazę būtina remtis bendraisiais taikinamojo tarpininkavimo principais, kurie nubrėžia esmines procedūros gaires. Pažymėtina, jog Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme tokie principai nėra tiesiogiai įtvirtinti, nors, kaip teigia dr. Rimantas Simaitis: „pagrindinių principų nustatymas laikytinas esminiu žingsniu, užtikrinančiu šios procedūros išvystymą ir veikimą“²⁷. Nagrinėdamas Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto²⁸ (toliau – Mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto) nuostatas, šis autorius išskyrė tokius klasikinius taikinamojo tarpininkavimo principus²⁹:

1. šalių savanoriškumas;
2. taikinimo tarpininko nešališkumas ir profesionalumas;
3. taikinimo tarpininko ir šalių tarpusavio bendradarbiavimas;
4. taikinamojo tarpininkavimo proceso sąžiningumas ir skaidrumas;
5. taikinamojo tarpininkavimo proceso operatyvumas, lankstumas ir efektyvumas;
6. šalių lygiateisiškumas;
7. konfidencialumas.

Tiesa, pasaulinėje praktikoje nėra bendro sutarimo dėl taikinamajam tarpininkavimui (mediacijai) būdingų principų baigtinio sąrašo, tačiau tai neturėtų tapti kliūtimi Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtinti visuotinai pripažįstamus taikinamojo tarpininkavimo principus³⁰. Atsižvelgiant į šių principų reikšmę taikinamojo tarpininkavimo instituto aiškinimui ir taikymui, fundamentalių principų *expressis verbis* įtvirtinimas Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme laikytinas būtinu, o jo nebuvimas –

²⁵[interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.tm.lt/dok/Europos_mediatoriu_elgesio_kodeksas_LT.pdf>.

²⁶*Ibid.*

²⁷*Cit. op. 6.*

²⁸ Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas Nr. XP-2809 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312610>.

²⁹*Cit. op. 6.*

³⁰*Ibid.*

reglamentavimo trūkumu.

Lietuvos Respublikos Seime 2010 m. lapkričio 25 d. įregistruotas Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 1, 4, 5, 6, 8, 10, 11 straipsnių pakeitimo ir papildymo, ir įstatymo papildymo priedu įstatymo projektas Nr. XIP-2708³¹ (toliau – Projektas). Projekto tikslas – įgyvendinti 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą Nr. 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų³² (toliau - Mediacijos direktyvą) bei paskatinti taikinamojo tarpininkavimo plėtrą Lietuvoje³³. Išskirtinos tokios aktualios Projekte pateikiamos naujovės:

1. siūloma nustatyti, kad valstybė gali teikti teismo³⁴ ir neteisminio taikinamojo tarpininkavimo paslaugas;
2. projekte numatoma, kad Teisingumo ministerija parengs ir patvirtins priemonių, skirtų taikinamojo tarpininkavimo plėtrai ir taikinamojo tarpininkavimo kokybei užtikrinti, planą³⁵;
3. pradėjus taikinamąjį tarpininkavimą sustabdomi visi (ne tik sutrumpinti) ieškinio senaties terminai.

1.1.2. Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo taikymas

Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 1 str. 2 dalimi įstatymas *taikomas neteisminiam ir teismiam civilinių ginčų taikinamajam tarpininkavimui, išskyrus dėl tokių civilinių teisių ir pareigų iškilusius ginčus, dėl kurių sudarytos taikos sutartys pagal įstatymus laikomos negaliojančiomis*. Civilinis ginčas yra toks *ginčas, kuris yra ar gali būti nagrinėjamas civilinio proceso tvarka bendrosios kompetencijos teisme*³⁶. Taigi Taikinamojo tarpininkavimo įstatymu apimama gan plati taikinamojo tarpininkavimo sritis. Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas taikomas visiems civiliniams: šeimos, darbo, komerciniams ir kitiems privatiniais ginčams, išskyrus ginčus dėl tokių civilinių teisių ir

³¹[interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387155&p_query=&p_tr2=>.

³² OL, 2008 L 136, p. 3-8.

³³ Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 1, 4, 5, 6, 8, 10, 11 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir įstatymo papildymo priedu įstatymo projekto Nr. XIP-2708 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387157&p_query=&p_tr2=>.

³⁴ Tokiu būdu siekiama įstatyminiu lygiu įteisinti nacionalinės teismų administracijos kuriojamą bandomąjį teisminės mediacijos projektą.

³⁵ Tokiomis priemonėmis gali būti bylinėjimosi išlaidų lengvatų nustatymas asmenims, kurie prieš kreipdamiesi į teismą arba teismo proceso metu bando ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu, mokymų organizavimas, taikinamojo tarpininkavimo ir teisminės mediacijos projekto viešinimas. visuomenei ir pan. *Cit. op.* 32.

³⁶ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 2 str. 2 dalis.

pareigų, dėl kurių sudarytos taikos sutartys pagal įstatymus laikomos negaliojančiomis. Remiantis Jungtinių Tautų Tarptautinės prekybos teisės komisijos (angl. - *United Nations Commission on International Trade Law*) (toliau – UNCITRAL) priimto pavyzdinio tarptautinio komercinio taikinimo įstatymo³⁷ (toliau - UNCITRAL pavyzdinio įstatymo) 1 str. 1 dalyje esančia 3 išnaša, civilinis ginčas, kaip taikinamojo tarpininkavimo taikymo sritis, interpretuotinas plačiąja prasme kaip apimantis bet kokius privatinės teisinės prigimties santykius - tiek sutartinius, tiek deliktinius. Į Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo reguliavimo sritį nepatenka mediacijos, susijusios su baudžiamuoju ir administraciniu procesais dėl šių mediacijos rūšių specifikos. Tuo tarpu „biurokratinė“ mediacija³⁸ privačiuose ginčiuose turi labai daug ką bendra su „privačia“ mediacija³⁹, dėl to abi šias taikinamojo tarpininkavimo rūšis galima reguliuoti vienu teisės aktu⁴⁰. Šiame kontekste pastebėtina, jog pasaulinėje praktikoje be privačios ir teisminės mediacijų rūšių egzistuoja tarpiniai variantai. Pavyzdžiui, Vokietijoje žinoma viešos neteisminės mediacijos paslauga (vok. – *Schlichtung*). Ši mediacijos rūšis finansuojama valstybės ir vyksta teisinių centrų, teikiančių įvairių teisinę pagalbą, patalpose. Tai – „pripažinti susitaikymo centrai“ (vok. – *anerkannte Gutestellen*) – dažniausiai notarų biurais, advokatų kontoros arba kitos teisinių paslaugų įstaigos. Šalių susitarimai šiuose centruose sukelia atitinkamus teisinius padarinius: prasidėjus susitaikymo procedūrai senaties eiga sustoja, šalių susitarimai turi teismo sprendimo galią ir gali būti ginami teisme, ir pan.⁴¹ Galima pripažinti, jog Lietuvos taikinamojo tarpininkavimo modelis pritaikytas ir tokiems „tarpiniams variantams“.

Minėta, jog Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas netaikomas dėl tokių civilinių teisių ir pareigų iškilusiems ginčams, dėl kurių sudarytos taikos sutartys pagal įstatymus laikomos negaliojančiomis⁴². Šia išimtimi tarsi tikslinamos civilinių ginčų kategorijos, kurios gali būti taikinamojo tarpininkavimo procedūros dalyku. Ir nors šio ribojimo paskirtis – apsaugoti viešąjį interesą, tačiau šiuo požiūriu nuostata laikytina pertekline, kadangi remiantis CK 1.80, 1.81 ir 6.984 straipsniais, taip pat 6.225 str. 1 dalimi imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujančios taikos sutartys yra niekinės. Vis tik ši nuostata yra reikšminga kitu aspektu. Ja aiškiai įvardinamas taikinamojo tarpininkavimo procedūros tikslas – taikos tarp ginčo šalių

³⁷ UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/03-90953_Ebook.pdf>.

³⁸ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo prasme tai yra teisminis taikinamasis tarpininkavimas.

³⁹ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo prasme tai yra neteisminis taikinamasis tarpininkavimas.

⁴⁰ *Cit. op.* 6.

⁴¹ *Cit. op.* 16.

⁴² Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 1 str. 2 dalis.

pasiekimas ir tokios taikos įtvirtinimas taikos sutartimi. Tokiu būdu, nesant galimybės sudaryti taikos sutarties, taikinamasis tarpininkavimas, kaip būdas pasiekti taikai, netenka prasmės. Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 5 str. 6 dalyje įtvirtinta taikinimo tarpininko pareiga *pranešti ginčo šalims ir nutraukti taikinamąjį tarpininkavimą, jeigu taikus susitarimas, kuris gali būti ginčo šalių pasiektas, taikinimo tarpininko manymu, <...> bus neįvykdomas ar neteisėtas, arba jeigu taikinimo tarpininkas pripažįsta, kad mažai tikėtina, kad tęsiant taikinamąjį tarpininkavimą ginčas bus išspręstas taikiai*. Taigi Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas akivaizdžiai susieja taikinamojo tarpininkavimo procedūrą su galutiniu ir vieninteliu tikslu – taikos sutartimi. Šiame kontekste svarbu pastebėti, jog pasaulinėje praktikoje mediacija kartais siejama ne su taikos sutarties sudarymu, bet su socialinės taikos atkūrimu, taikiu problemos išsprendimu, t.y. galimas neįpareigojantis susitarimas, kurio šalys laikosi gera valia, kadangi tokio susitarimo vykdymu abi šalys yra suinteresuotos. Iš pirmo žvilgsnio tokia galimybė ginčą sureguliuoti kitais būdais (ne tik taikos sutartimi) atrodo patraukliai ir išplečia mediacijos taikymo sritį. Nepaisant to, reikėtų pripažinti, kad taikos sutarties sudarymo galimumo kriterijus yra pateisinamas ir svarbus siekiant užtikrinti ne taikaus susitarimo vykdytinumą, bet taikaus susitarimo teisėtumą.

*Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas netaikomas teisminiam sutaikymui (taikinimui), kurį atlieka byla nagrinėjantis teisėjas*⁴³. Tokiu būdu iš Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo taikymo srities eliminuojamas civilinio proceso metu vykdomas teisminis sutaikymas, *inter alia* taikinimo procedūra. Pažymėtina, kad taikinamąjį tarpininkavimą būtina skirti nuo teismo sutaikymo (taikinimo). Teisminis sutaikymas - tai procesinė teismo veikla, CPK įtvirtinta tradicinio teismo bylos išsprendimo alternatyva, kuria siekiama šalis pastūmėti ginčą išspręsti taikiai⁴⁴. Teismo sutaikymo institutas laikytinas viena iš priemonių paskatinti šalis naudotis alternatyviais ginčų sprendimo būdais, tame tarpe ir taikinamuoju tarpininkavimu. Ir priešingai, taikinamasis tarpininkavimas laikytinas viena iš priemonių, kurių imasi teismas vykdydamas teisminį sutaikymą.

Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 1 str. 3 dalimi *kiti teisės aktai gali numatyti civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo ypatumus atskirų kategorijų ginčiuose*. Taigi Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas įtvirtina tik bendrąsias, taikinamojo tarpininkavimo efektyvumo ir kokybės minimumą garantuojančias procedūros taisykles, palikdamas galimybę specialiosiomis teisės normomis pritaikyti

⁴³ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 1 str. 2 dalis.

⁴⁴ Plačiau – 2. skyriuje „Teisminis sutaikymas civiliniame procese“.

taikinamąjį tarpininkavimą atskirų kategorijų ginčams.

1.1.3. Susitarimas dėl taikinamojo tarpininkavimo

Praktikoje daugumoje sutarčių nustatoma šalių pareiga prieš kreipiantis į teismą bandyti ginčą spręsti derybomis. Tokios sutarčių nuostatos labai dažnai ignoruojamos tiek teismų, tiek pačių kontrahentų, ir ši tendencija neatitinka socialinės taikos prioriteto principo⁴⁵. Pavyzdžiui, Prancūzijoje Kasacinio teismo 2003 m. vasario 14 d. nutartimi buvo įtvirtinta taisyklė, pagal kurią, jeigu šalys sutartyje numatė mediaciją, kaip alternatyvų ginčų sprendimo būdą, jos privalo bandyti šiuo būdu spręsti ginčą, o teismas gali nepriimti ieškinio, jei šalys nevykdė šios pareigos⁴⁶. Anglijos Civilinio proceso taisyklėse (angl. - *Civil Procedure Rules*) numatyta šalių pareiga prieš kreipiantis į teismą apsvarstyti galimybę pasinaudoti alternatyvia ginčų nagrinėjimo forma. Pateikdamas ieškinį teismui asmuo privalo nurodyti informaciją, ar, ir koku alternatyviu būdu, buvo bandoma išspręsti konfliktą prieš kreipiantis į teismą. Tuo tarpu teismas atsižvelgia į šalių pastangas spręsti ginčą alternatyviu būdu sprendamas bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą⁴⁷. Remiantis šių valstybių patirtimi Lietuvoje susiklosčiusi praktika, kai šalių pareiga bandyti ginčą spręsti taikiai alternatyviais ginčų sprendimo būdais yra, viso labo, deklaratyvi, o jos nevykdymas nesukelia jokių teisinių padarinių, yra ydinga. Taip pat svarbu pastebėti, jog, aukščiau minėtų valstybių patirtis rodo, jog šalių prievartinis skatinimas ginčus bandyti spręsti taikiai yra galimas teisiniais instrumentais.

Teisingumo ministro sudaryta CPK taikymo problemų stebėsenos darbo grupė siūlė papildyti CPK 137 str. 2 d. 3 punktą ir 296 str. 1 d. 1 punktą ir taip įtvirtinti galimybę būtent sutartimi nustatyti privalomą išankstinę ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarką⁴⁸. Tokiu būdu net ir minėta sutartyse nustatoma šalių pareiga prieš teismą bandyti spręsti ginčą derybomis sukeltų apčiuopiamas teises pasekmes. Pavyzdžiui, Rusijos procesiniuose kodeksuose oficialiai pripažinta galimybė civilinių ginčų šalims susitarti dėl privalomos išankstinės ginčo nagrinėjimo ne teisme tvarkos, kurios nesilaikant atsisakoma priimti ieškinį⁴⁹. Tačiau po ilgų diskusijų CPK taikymo problemų stebėsenos darbo grupė vis dėlto nutarė prioritetą teikti teismo prieinamumo principui. „Tokį sprendimą lėmė nuogastavimai, kad susitarimais dėl privalomos išankstinės ginčo sprendimo ne teisme tvarkos gali būti piktnaudžiaujama ir nepagrįstai suvaržoma teisė į

⁴⁵ *Cit. op. 6.*

⁴⁶ *Cit. op. 16.*

⁴⁷ *Cit. op. 19.*

⁴⁸ *Cit. op. 6.*

⁴⁹ *Ibid.*

efektyvią teisminę pažeistų teisių gynybą.⁵⁰

Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 3 str. 1 dalyje įtvirtinta, jog *taikinamasis tarpininkavimas taikomas ginčo šalių rašytiniu susitarimu. Ginčo šalys dėl taikinamojo tarpininkavimo gali susitarti tiek kilus ginčui, tiek iš anksto, kai ginčo dar nėra.* Remiantis CK įtvirtintomis bendrosiomis sutarčių nuostatomis galima daryti išvadą, jog Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas įtvirtina atskirą susitarimo rūšį – susitarimą dėl taikinamojo tarpininkavimo. Pagal CK 6.189 str. 1 dalį *teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis jos šalims turi įstatymo galią*, t.y. sukelia teises pasekmes. Tokiu būdu galiojantis susitarimas dėl taikinamojo tarpininkavimo, kaip ir bet kuri kita sutartis, šalims yra privalomas.

Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtintas rašytinės tokio susitarimo formos reikalavimas. Tačiau remiantis CK 1.93 str. 2 dalimi paprastos rašytinės formos nesilaikymas sandorio nedaro negaliojančiu. Susitarimas dėl taikinamojo tarpininkavimo gali būti įformintas kaip šalių sudaryta atskira sutartis arba į sutartį įtraukiamas kaip sutarties sąlyga. Sutartinei sąlygai dėl privalomo ikiteisminio taikinamojo tarpininkavimo taikymo siūlytina vartoti terminą „taikinamojo tarpininkavimo išlyga“. Šio termino įtvirtinimas praktikoje skatintų sutartį sudarančias šalis įvertinti tokios „išlygos“, kaip sutartinės sąlygos, įtraukimo galimybę. Taikinamojo tarpininkavimo išlygai, kaip ir sutartinei sąlygai dėl sutartinio teisingumo bei arbitražinei išlygai, galioja autonomiškumo principas, kuris reiškia, kad sutarties išlyga dėl taikinamojo tarpininkavimo netampa negaliojančia vien dėl to, kad negalioja sutartis, kurioje ši išlyga yra, arba dėl to, kad šios sutarties galiojimas ginčijamas⁵¹.

1.1.3.1. Susitarimo dėl taikinamojo tarpininkavimo teisinė galia ir teisinės pasekmės

Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 3 str. 2 dalimi, *kai ginčo šalys susitaria ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu, jos turi prieš kreipdamosi į teismą arba arbitražą bandyti ginčą išspręsti šiuo būdu.* Taigi Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtintas oficialus susitarimų dėl ginčo sprendimo taikinamojo tarpininkavimo būdu pripažinimas. Taip pat Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme nustatyti terminai, per kuriuos dėl taikinamojo tarpininkavimo susitarusios ginčo šalys prieš kreipdamosi į teismą turėtų bandyti ginčą išspręsti būtent šiuo būdu. Pažymėtina, jog tik suėjus šiems terminams ginčo šalis įgyja teisę kreiptis į teismą. Tokiu būdu bandymas ginčą spręsti

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ *Ibid.*

taikinamojo tarpininkavimo būdu, kai šalys yra susitarusios dėl privalomo ikiteisminio taikinamojo tarpininkavimo taikymo, yra teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo prielaida. Remiantis dr. R. Simaičio nuomone, toks susitarimas dėl taikinamojo tarpininkavimo įgyja susitarimo dėl privalomo išankstinio ginčo sprendimo ne teismine tvarka ir ne arbitraže galią⁵² - nesilaikant susitarimo dėl taikinamojo tarpininkavimo taikymo teismas tokį ieškinį turėtų atsisakyti priimti CPK 137 str. 2 d. 3 punkto pagrindu, o iškėlus bylą pareiškimą palikti nenagrinėtą CPK 296 str. 1 d. 1 punkto pagrindu.

Kadangi teisinius padarinius gali sukelti tik galiojantis susitarimas dėl taikinamojo tarpininkavimo, teismas gali atsisakyti priimti ieškinį tik įsitikinęs, jog toks susitarimas galioja. Pažymėtina, jog susitarimui dėl taikinamojo tarpininkavimo nėra keliami specifiniai turinio reikalavimai, todėl pakanka tik to, kad iš šalių susitarimo būtų galima daryti išvadą, jog šalys susitarė ginčą bandyti spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu. Tik pripažinus, kad sutartis išvis nebuvo sudaryta, tektų pripažinti, jog nėra ir susitarimo dėl taikinamojo tarpininkavimo⁵³.

Svarbu pastebėti, kad teisiniu reguliavimu nėra ir negali būti ribojama asmens teisė kreiptis į teismą. Vadovaujantis CPK 5 str. 2 dalimi *atsisakymas teisės kreiptis į teismą negalioja*. Todėl būtina aptarti teisės kreiptis į teismą atsiradimo pagrindus, kai šalys sulygo dėl taikinamojo tarpininkavimo taikymo.

Pirma, remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 3 str. 2 dalimi, *jeigu susitarime dėl taikinamojo tarpininkavimo nustatyti taikinamojo tarpininkavimo pabaigos terminai, ginčo šalis gali kreiptis į teismą arba arbitražą tik praėjus šiems terminams. Kai tokie terminai susitarime dėl taikinamojo tarpininkavimo nenustatyti, ginčo šalis gali kreiptis į teismą arba arbitražą praėjus vienam mėnesiui po to, kai raštu pasiūlė kitai ginčo šaliai išspręsti ginčą taikinamojo tarpininkavimo būdu*. Taigi ginčo šalis įgyja teisę kreiptis į teismą suėjus aukščiau nurodytiems terminams. Lietuvos teisės doktrinoje nurodoma, kad jeigu šalių sulygti taikinamojo tarpininkavimo vykdymo terminai yra ilgesni nei šeši mėnesiai, teisė kreiptis į teismą atsiranda praėjus šešioms mėnesiams nuo taikinamojo tarpininkavimo pradžios, o jeigu sutrumpintas ieškinio senaties terminas yra trumpesnis nei šeši mėnesiai, šalis gali kreiptis į teismą praėjus terminui, lygiam sutrumpintam ieškinio senaties terminui, skaičiuojamam nuo taikinamojo tarpininkavimo pradžios⁵⁴. Ši išvada grindžiama Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 8 str. 3 dalyje įtvirtinta nuostata, pagal kurią likusi sustabdyto sutrumpinto ieškinio senaties termino

⁵² *Ibid.*

⁵³ Šios išvados padarytos remiantis V. Mikelėno straipsnyje pateikiama arbitražinio proceso analize. MIKELĖNAS, V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Justitia*, 2006, Nr. 2(60), p. 19-29.

⁵⁴ *Cit. op.* 6.

dalis prailginama CK 1.129 str. 3 dalyje nustatyta tvarka. Vis dėlto, atsižvelgiant į taikinamojo tarpininkavimo paskirtį tokia pozicija, matyt, reikšminga tik teoriniu požiūriu. Reikia pripažinti, jog nepaisant to, kad Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas nenustato taikinamojo tarpininkavimo vykdymo terminų, mažai tikėtina situacija, kai taikinamojo tarpininkavimo vykdymo trukmė viršys aukščiau nurodytus terminus. Taip pat sunku būtų paneigti šalių teisę tęsti taikinamąjį tarpininkavimą net ir pasibaigus Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtintiems terminams, jeigu toks poreikis būtų aktualus. Šiame kontekste paminėtina, jog sutrumpintų ieškinio senaties terminų sustabdymo trukmei neturi reikšmės susitarime dėl taikinamojo tarpininkavimo įtvirtinti procedūros vykdymo terminai. Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 8 str. 1 dalimi sutrumpinti ieškinio senaties terminai sustabdomi taikinamojo tarpininkavimo vykdymo laikotarpiu.

Antra, Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 3 str. 2 dalyje įtvirtinta ginčo šalies teisė kreiptis į teismą nesilaikant šiame įstatyme įtvirtintų taikinamojo tarpininkavimo terminų, jeigu taikinamasis tarpininkavimas pasibaigia pagal Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 9 straipsnį. Jame įtvirtintos taikinamojo tarpininkavimo pabaigos momento nustatymo taisyklės. Pažymėtina, kad taikinamojo tarpininkavimo procedūros pabaigos pagrindai yra absoliučiai priklausomi nuo kiekvienos iš šalių (o tam tikrais atvejais ir nuo taikinimo tarpininko) valios. Vienas iš tokių pagrindų yra ginčo šalies rašytinio pareiškimo dėl nesutikimo spręsti ginčą taikinamojo tarpininkavimo būdu išsiuntimas kitai ginčo šaliai⁵⁵. Dėl šios priežasties, remiantis taikinamojo tarpininkavimo prigimtimi ir šalių savanoriškumo principu, darytina išvada, kad bet kuri ginčo šalis gali atsisakyti pradėti ar tęsti taikinimo procedūrą rašytiniu pareiškimu tokiu būdu „apeidama“ sutartinę taikinamojo tarpininkavimo išlygą. Taigi rašytinio pareiškimo išsiuntimas kitai ginčo šaliai laikytinas tinkama teisės kreiptis į teismą teisminės gynybos įgyvendinimo prielaida.

Aukščiau analizuota susitarimo dėl taikinamojo tarpininkavimo teisinė galia tam tikra apimtimi riboja šalių savanoriškumo principą. Nepaisant to, toks teisinis reguliavimas vertintinas teigiamai, kadangi juo skatinamas šio instituto taikymas, o šalys skatinamos ginčą bandyti spręsti taikiai. Nustatytas ginčų sprendimo terminas aktyvina šalių pastangas, o galimybė baigti taikinamąjį tarpininkavimą bet kuriuo metu užkerta kelią galimam piktnaudžiavimui šia teise. Taip pat nepaneigiama veiksminga teisė kreiptis į teismą, kadangi, pirma, šios procedūros metu sustabdomi sutrumpinti ieškinio senaties

⁵⁵ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 9 str. 1 punktas.

terminai⁵⁶, ir, antra, bet kuri ginčo šalis gali atsisakyti pradėti taikinimo procedūrą rašytiniu pareiškimu⁵⁷.

Būtina atkreipti dėmesį, jog Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 3 str. 1 ir 2 dalys skirtos išimtinai neteisminiam civilinių ginčų taikinamajam tarpininkavimui. Esant šalių susitarimui dėl taikinamojo tarpininkavimo, teisminės mediacijos taikymas (kaip privaloma ikiteisminė procedūra ir teisės kreiptis į teismą prielaida) yra neįmanomas, kadangi, remiantis Teisminės mediacijos taisyklių 1 punktu, teisminė mediacija vykdoma pagal CPK 231 straipsnio 1 dalį, t.y. jau teismo proceso metu. Nepaisant to, vadovaujantis fundamentaliais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, šalims neturėtų būti užkertamas kelias realizuoti susitarimą dėl taikinamojo tarpininkavimo pasinaudojant teisminės mediacijos procedūra.

Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 3 str. 3 dalyje įtvirtinta civilinę bylą nagrinėjančio teisėjo teisė pasiūlyti ginčo šalims bandyti ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu. Atitinkama nuostata įtvirtinta Mediacijos direktyvos 5 str. 1 dalyje. Jeigu ginčo šalys su tokiu pasiūlymu sutinka, teismas atideda bylos nagrinėjimą. Taigi Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas įtvirtina svarbią procesinę normą, kurios pagrindu teismas, esant šalių prašymui ar sutikimui, gali skirti teisminį taikinamąjį tarpininkavimą – teisminę mediaciją, arba sudaryti sąlygas neteisminiam taikinamajam tarpininkavimui ir, abiem atvejais, atidėti bylos nagrinėjimą.

1.1.4. Taikinimo tarpininkas

Taikinimo tarpininko(-ų) skyrimo tvarka, nešališkumo, profesionalumo reikalavimai ir atsakomybė įtvirtinti Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 straipsnyje. *Taikinimo tarpininkas – trečiasis nešališkas fizinis asmuo, kuris dalyvauja sprendžiant kitų asmenų civilinį ginčą, siekdamas padėti jį išspręsti taikiai*⁵⁸. Taikinimo tarpininku iš esmės gali būti skiriamas bet kuris fizinis asmuo, tačiau, atsižvelgiant į taikinamojo tarpininkavimo paskirtį, svarbiausia, kad ginčo šalys tokiu asmeniu pasitikėtų. Būtina pastebėti, jog remiantis Lietuvos Respublikos teismų įstatymo⁵⁹ 48 str. 4 dalimi teisėjas negali gauti jokio kito atlyginimo, išskyrus teisėjo atlyginimą bei užmokestį už pedagoginę ar kūrybinę veiklą. Tokiu būdu ribojama teisėjo teisė būti taikinimo tarpininku už atlygį.

⁵⁶ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 8 str.

⁵⁷ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 9 str. 1 punktas.

⁵⁸ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 2 str. 5 dalis.

⁵⁹ Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851. Aktuali redakcija nuo 2010 m. gruodžio 22 d. (patvirtinusio įstatymo Nr. I-480)

Taip pat remiantis Lietuvos Respublikos notariato įstatymo⁶⁰ 20 str. 2 dalimi darytina išvada, kad mokama taikinamojo tarpininkavimo paslauga yra nesuderinama su notaro veikla. Nepaisant to, pagrindo teisėjui ar notarui drausti neatlygintinai vykdyti taikinimo tarpininko funkcijas nėra. Todėl negalima sutikti su kai kurių autorių nuomone, kad teisėjai negali vykdyti taikinimo tarpininko funkcijų⁶¹.

Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 str. 1 dalimi *taikinimo tarpininkas skiriamas ginčo šalių susitarimu ir taikinimo tarpininko sutikimu. Taikinimo tarpininko skyrimas ir jo sutikimas iforminami raštu*. Taigi taikinimo tarpininko paskyrimas yra šalių ir asmens, ketinančio tapti konkretaus ginčo taikinimo tarpininku, susitarimo reikalas. Tokiu būdu tarp ginčo šalių ir taikinimo tarpininko susiklosto sutartiniai santykiai.

Pagal Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 str. 4 dalį *taikinimo tarpininkas ginčo šalių atžvilgiu turi veikti nešališkai*. Šios nuostatos esmę rekomenduotina analizuoti atsižvelgiant į „neutralumo“ sąvokos dvilypumą ir išskiriant „nešališkumo“ ir „neutralumo“ kategorijas⁶². Remiantis Europos mediatorių elgesio kodekso 2.2 punktu darytina išvada, kad „nešališkumas“ - tai besąlyginė taikinimo tarpininko pareiga elgtis vienodai objektyviai ir teisingai visų ginčo šalių atžvilgiu ir puoselėti šalių pasitikėjimą juo. Tai vieno iš esminių taikinamojo tarpininkavimo principų – šalių lygiateisiškumo – garantas, kurio negali būti atsisakyta nepažeidžiant paties proceso esmės. Tuo tarpu taikinimo tarpininko „neutralumo – nepriklausomumo“ aspektas apima egzistuojantį taikinimo tarpininko santykį su ginčo šalimis ar pačiu ginču⁶³. Kitaip tariant, tai yra taikinimo tarpininko nesuinteresuotumas ginčo baigtimi. T. Milašius nurodo, kad neutralumo principas mediacijoje atsirado labiau kaip atsvara teisėjo nešališkumui teismo procese, nei faktinės situacijos padiktuotas mediatorių elgesio elementas⁶⁴. Vadovaujantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 str. 4 dalies antruoju sakiniu *taikinimo tarpininkas gali priimti pasiūlymą pradėti taikinamąjį tarpininkavimą arba tęsti pradėtą taikinamąjį tarpininkavimą tik tuo atveju, jeigu jis informavo ginčo šalis apie jam žinomas aplinkybes, kurios gali kelti abejonių dėl jo nešališkumo, ir jeigu ginčo šalys sutiko, kad jis vykdytų taikinamąjį tarpininkavimą*. Taigi šiame įstatyme įtvirtinta taip vadinama „atskleidimo pareiga“⁶⁵. Ši pareiga tęsiasi per visą taikinamojo tarpininkavimo procesą. Pažymėtina, kad aplinkybių, keliančių abejonių dėl taikinimo tarpininko

⁶⁰ Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810. Aktuali redakcija nuo 2010 m. spalio 26 d. Valstybės žinios, 2010, Nr. 126-6458 (patvirtinusio įstatymo Nr. XI-1033).

⁶¹ *Cit. op.* 16.

⁶² *Cit. op.* 19.

⁶³ Europos mediatorių elgesio kodekso 2.1 punkto 1 ir 2 pastraipos.

⁶⁴ *Cit. op.* 19.

⁶⁵ Europos mediatorių elgesio kodekso 2.1 punkto 4 pastraipa.

nešališkumo, egzistavimas neužkerta kelio taikinimo tarpininkui šalių sutikimu vykdyti taikinamąjį tarpininkavimą. Tai viena iš šalių savanoriškumo principo apraiškų šiame institute⁶⁶. Taip pat būtina atkreipti dėmesį, kad asmuo, gavęs pasiūlymą padėti išspręsti ginčą taikinamojo tarpininkavimo būdu, jau šioje stadijoje pats turėtų įvertinti savo galimybes objektyviai, kvalifikuotai ir nešališkai atlikti taikinimo tarpininko pareigas⁶⁷. Ši išvada darytina remiantis lingvistiniu aptariamos nuostatos aiškinimu - „taikinimo tarpininkas gali priimti pasiūlymą“. Atitinkamos nuostatos išplaukia iš Europos mediatorių elgesio kodekso 2.1 punkto 3 pastraipos ir UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 5 str. 5 dalies⁶⁸.

Nors tarptautiniu lygiu mediatorių kvalifikacijos užtikrinimas laikomas vienu aktualiausių klausimų, Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme nėra įtvirtinti reikalavimai taikinimo tarpininko išsilavinimui ir patirčiai⁶⁹. Šie klausimai palikti savireguliacijai. Toks įstatymų leidėjo sprendimas, atsižvelgiant į dabartinę šio instituto situaciją Lietuvoje, vertintinas teigiamai, kadangi išvengiama dirbtino taikinamojo tarpininkavimo plėtros stabdymo. Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 str. 1 dalyje įtvirtinta šalių prerogatyva savo valia pasirinkti taikinimo tarpininką ir Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 str. 5 dalyje numatyta taikinimo tarpininko pareiga informuoti šalis apie savo išsilavinimą ir patirtį laikytini vienu iš taikinamojo tarpininkavimo kokybės garantų. Svarbu pastebėti, jog taikinimo tarpininku gali būti (o tam tikrais atvejais netgi rekomenduotina) ne tik teisinį išsilavinimą turintis asmuo. Pavyzdžiui, Austrijoje šeimos ginčams spręsti yra taikoma mišri mediacijos rūšis – tarpdisciplininė komediacija. „Komediacija jungia teisinę ir psichologinę perspektyvas, nes tarpininkais joje gali būti du asmenys, iš kurių vienas yra įgijęs teisinį, kitas – psichosocialinį išsilavinimą.“⁷⁰ Nyderlanduose atitinkamai skyrybų atveju numatyta galimybė taikyti komediaciją, kai

⁶⁶ Teisminės mediacijos procedūra šiuo požiūriu yra specifiška (plačiau – 1.2.2.1. skyriuje „Teismo mediatorius“)

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto Nr.XP-2809(2) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=323021&p_query=&p_tr2=>.

⁶⁸ UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliations with Guide to Enactment, 2004. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/03-90953_Ebook.pdf>. Part Two: Guide to Enactment and Use of the UNCITRAL Model Law, 2002, 52 punktas.

⁶⁹ Išsilavinimo ir patirties kriterijai taikinamojo tarpininkavimo atveju nėra vienareikšmiai. Viena vertus, svarbus taikinimo tarpininko gebėjimas dalyvauti taikinamojo tarpininkavimo procedūroje ir taip užtikrinti jos kokybę. Kita vertus, nemažiau svarbios specialios (teisinės, ekonominės ir pan.) taikinimo tarpininko žinios, kurios aktualios ginčo sprendimui. Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtinus taikinimo tarpininko pareigą ginčo šalių reikalavimu pateikti informaciją apie savo išsilavinimą ir patirtį (Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 str. 5 dalis), apimami abu aukščiau minėti kvalifikacijos aspektai.

⁷⁰ *Cit. op.* 16.

vienas iš tarpininkų yra psichologas⁷¹. Tiesa, reikėtų pripažinti, kad taikinamojo tarpininkavo procedūroje bet kokių atveju rekomenduotina dalyvauti teisinę kvalifikaciją turinčiam taikinimo tarpininkui, kadangi ginčo taikus sureguliuavimas yra neišvengiamai susijęs su teisiniais klausimais, o teisinis tikrumas tam tikra prasme lemia susitarimo tvirtumą ir ginčo šalių santykių stabilumą. Ir vis dėlto, svarbiausias taikinimo tarpininko figūros bruožas, matyt, yra ne jo išsilavinimas ar teisinė kvalifikacija, bet gebėjimas, atsižvelgiant į šalių psichologinę būseną ir įvertinant kiekvienos situacijos psichologinį aspektą, vesti šalis susitaikymo keliu.

Pagal Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 str. 6 dalį, *taikinimo tarpininkas negali būti arbitru arba teisėju tame pačiame ginče, kuriame vykdė ar vykdo taikinamąjį tarpininkavimą, išskyrus atvejus, kai ginčo šalys raštu susitaria skirti taikinimo tarpininką arbitru ir šis tam neprieštarauja. Be to, taikinimo tarpininkas negali būti nė vienos ginčo šalies advokatu ar kitu atstovu tame pačiame ginče, kuriame vykdė ar vykdo taikinamąjį tarpininkavimą.* Sąvoka „kitas atstovas“ šiame kontekste aiškintina kaip apimanti atstovavimo pagal pavedimą santykius⁷². Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtintų ribojimų taikinimo tarpininkui būti arbitru arba teisėju, taip pat advokatu ar kitu atstovu tame pačiame ginče, kuriame jis vykdė ar vykdo taikinamąjį tarpininkavimą, tikslas – užtikrinti taikinamojo tarpininkavimo procedūros veiksmingumą ir padidinti pasitikėjimą tiek taikinimo tarpininku, tiek pačia procedūra⁷³. Kadangi reikšmingos informacijos atskleidimas laikytinas viena iš taikaus ginčo sureguliuavimo prielaidų, šioje teisės normoje įtvirtinti ribojimai susiję su būtinybe garantuoti, kad taikinamojo tarpininkavimo metu atskleista informacija nebus panaudota prieš tokią informaciją atskleidusią ginčo šalį. Kyla klausimas, ar vienos iš ginčo šalių buvęs advokatas galėtų būti paskirtas taikinimo tarpininku sprendžiant tą patį ginčą. Pirma, Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme ir advokato veiklą reglamentuojančiuose teisės aktuose tokio ribojimo nėra. Priešingai, Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 4 str. 4 dalyje įtvirtinta advokato teisė būti tarpininku. Antra, advokatui, kaip taikinimo tarpininkui, yra taikomi tie patys bendrieji nešališkumo reikalavimai. Taigi, kodėl nepalikti šio klausimo spręsti pačioms ginčo šalims?

Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 str. 7 dalimi, *taikinamasis tarpininkavimas gali būti teikiamas už atlygį ir be atlygio. Kai taikinamasis tarpininkavimas teikiamas už atlygį, ši procedūra pradama tik po to, kai taikinimo tarpininkas raštu susitaria su ginčo šalimis dėl atlyginimo dydžio ir mokėjimo tvarkos.*

⁷¹ *Ibid.*

⁷² CK 6.756 – 6.765 straipsniai.

⁷³ *Cit. op. 6.*

Tokiu būdu reikėtų pripažinti esant prezumpciją, jog nesant raštiško susitarimo dėl atlyginimo dydžio ir mokėjimo tvarkos, taikinamasis tarpininkavimas laikomas neatlygintinu.

1.1.4.1. Taikinimo tarpininko veiklos turinys

Taikinimo tarpininko figūra yra labai svarbi taikinamojo tarpininkavimo procedūros kokybės požiūriu. Dėl šios priežasties svarbu nustatyti taikinimo tarpininko veiklos turinį. Remiantis taikinimo tarpininko apibrėžimu, taikinimo tarpininkas „dalyvauja sprendžiant kitų asmenų civilinį ginčą“. Ir vis dėlto, iš tokios formuluotės nėra aišku, koks taikinimo tarpininko aktyvumo laipsnis yra priimtinas ir pateisinamas procedūros metu. Šiuo atveju reikėtų atsižvelgti į taikinamojo tarpininkavimo instituto prigimtį: šio proceso metu ginčą šalys turi išspręsti pačios, o pagrindinis taikinimo tarpininko uždavinys – padėti šalims rasti taikų ginčo sprendimo būdą. Taikinimo tarpininko veiklos turinys iš dalies aptariamas Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme⁷⁴.

Pirma, remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 5 str. 2 dalimi, *jeigu ginčo šalys nesusitaria dėl taikinamojo tarpininkavimo pobūdžio ir tvarkos ar ginčo šalių susitarime nenustatyti konkretūs taikinimo tarpininko veiksmai, taikinimo tarpininkas konkrečius veiksmus turi atlikti tinkamai, atsižvelgdamas į ginčo aplinkybes, įskaitant galimą ginčo šalių jėgų disbalansą, ginčo šalių pageidavimus ir poreikį greitai išspręsti ginčą, ir vadovaudamasis teisės aktais*. Atsižvelgiant į taikinimo tarpininko figūros paskirtį taikinamojo tarpininkavimo procese, taikinimo tarpininkas bet koku atveju, vykdydamas taikinimo tarpininko veiksmus, juos turėtų vykdyti tinkamai, atsižvelgdamas į konkretaus ginčo aplinkybes ir vadovaudamasis taikinamojo tarpininkavimo principais. Taigi taikinimo tarpininkas visais atvejais turėtų įvertinti galimą ginčo šalių disbalansą ir užtikrinti, kad „silpnesniosios“ šalies teisės ir interesai būtų tinkamai ginami. Taip pat svarbus taikinimo tarpininko bendradarbiavimas su šalimis, įsiklausymas į šalių lūkesčius, poreikius ir interesus. Atitinkamos nuostatos įtvirtintos Europos mediatorių elgesio kodekso 3.1 punkto 4 pastraipoje, UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 6 str. 2, 3 dalyse.

Antra, Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 5 str. 3 dalyje įtvirtinta taikinimo tarpininko teisė tartis su viena iš ginčo šalių nedalyvaujant kitai ginčo šaliai⁷⁵. Tai viena iš

⁷⁴ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 5 str. 2, 3, 4 ir 6 dalys.

⁷⁵ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 5 str. 3 dalis.

tradicinių mediacijos technikos ypatybių⁷⁶. Tokiu atveju galioja ginčo šalies taikinimo tarpininkui patikėtos informacijos konfidencialumo prezumpcija⁷⁷. Tokie pasitarimai naudotini siekiant išeiti iš aklavietės. Jų metu ginčo šalis turi galimybę atsikirai su taikinimo tarpininku aptarti savo (ir tik savo) pozicijos stipriąsias ir silpnąsias puses, taip pat išdėstyti mintis apie galimą ginčo sprendimą⁷⁸. Taikinimo tarpininkas pirmiausia turėtų paaiškinti šalims individualių susitikimų esmę ir paskirtį. Rekomenduotina abiem šalims skirti vienodai laiko. Pasitarimo metu reikėtų atsižvelgti į būtinybę šaliai padėti įvertinti situaciją iš šalies bei įsijausti į oponento padėtį ir ją suprasti, taip pat įveikti vidinius ir išorinius trukdžius konstruktyvioms deryboms. Tokio susitikimo pabaigoje turėtų būti apibendrinami pokalbių rezultatai ir išsiaiškinama, kokia informacija gali būti atskleista kitai ginčo šaliai⁷⁹. Pažymėtina, kad nors taikinimo tarpininko teisė tartis atskirai su kiekviena iš šalių Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme nėra ribojama, tačiau tokiais susitikimais taikinimo tarpininkas neturėtų piktnaudžiauti ir jais naudotis tik esant būtinybei.

Trečia, šio įstatymo 5 str. 3 dalyje įtvirtinta taikinimo tarpininko pareiga įvertinti ginčo apimtį ir, nustačius, kad yra ir daugiau sprendžiamo ginčo šalių, pasiūlyti taikinamojo tarpininkavimo procedūroje dalyvaujančioms šalims pabandyti į procedūrą įtraukti ir kitas šalis. Tokiu būdu, viena vertus, taikinimo tarpininkas skatinamas neapsiriboti siauru ginčo matymu ir skatinti šalis ieškoti būdų kaip sureguliuoti visą kilusį konfliktą. Antra vertus, taikinimo tarpininkas turi pareigą įvertinti ir apie tai informuoti šalis, kad tam tikrais atvejais, siekiant visiškai sureguliuoti kilusį ginčą, į ginčo sprendimą neištraukus trečiųjų asmenų gali būti problematiška sudaryti taikos sutartį, kuria nebūtų daroma įtaka trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms.

Ketvirta, remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 5 str. 6 dalimi *taikinimo tarpininkas turi pranešti ginčo šalims ir nutraukti taikinamąjį tarpininkavimą, jeigu taikus susitarimas, kuris gali būti ginčo šalių pasiektas, taikinimo tarpininko manymu, atsižvelgiant į ginčo aplinkybes ir taikinimo tarpininko kompetenciją, bus neįvykdomas ar neteisėtas arba jeigu taikinimo tarpininkas pripažįsta, kad mažai tikėtina, kad tęsiant taikinamąjį tarpininkavimą ginčas bus išspręstas taikiai*. Tokiu būdu taikinimo tarpininkas yra saistomas pareigos nuolat sekti taikinamojo tarpininkavimo eigą. Šios taikinimo tarpininko pareigos tinkamas vykdymas yra ypatingai svarbus siekiant užtikrinti taikinamojo tarpininkavimo metu pasiekto taikaus susitarimo kokybę.

⁷⁶ *Cit. op.* 6.

⁷⁷ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 6 str. 2 dalis. (Plačiau – 1.1.6. skyriuje „Konfidencialumas“)

⁷⁸ Singapore Mediation Centre. *FAQ* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <www.mediation.com.sg/mediation_faq.htm>.

⁷⁹ *Ibid.*

Siekiant visapusiškai suprasti Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo pagalba formuojamą taikinimo tarpininko vaidmenį taikinamojo tarpininkavimo procese, nederėtų apsiriboti vien šiame įstatyme *expressis verbis* įtvirtintomis teisės normomis. Vadovaujantis Europos mediatorių elgesio kodekso nuostatomis⁸⁰ taikinimo tarpininkas turėtų išaiškinti šalims taikinamojo tarpininkavimo proceso ypatybes, taikinimo tarpininko ir šalių vaidmenį jame, taip pat užtikrinti, kad ginčo šalys tinkamai supranta sudaromos taikos sutarties sąlygas bei jos sukeliamas teises pasekmes. Tam tikrais atvejais prieš pasirašant sudarytą taikos sutartį ginčo šalims gali reikėti papildomai laiko apsvarstyti taikos sutarties sąlygas⁸¹. Atkreiptinas dėmesys, jog taikinimo tarpininkas savo kompetencijos ribose turėtų suteikti šalims reikiamą teisinę informaciją (pavyzdžiui, teisminės mediacijos atveju, matydamas, jog šalys savo susitarimu išsina už byloje pareikštų reikalavimų ribų, informuoti šalis, kad tokios taikos sutarties tvirtinimas gali būti problematiškas), tačiau neturėtų duoti teisinių patarimų⁸², kurie keltų pavojų šalių lygiateisiškumui ir taikinimo tarpininko nešališkumui. Tuo tarpu pasiūlymų dėl galimo taikaus ginčo sureguliuavimo pateikimas yra galimas, ir dažnai atvejais netgi skatintinas. Tai tiesiogiai įtvirtinta UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 6 str. 4 dalyje. Visi kiti taikinimo tarpininko vykdomos veiklos aspektai yra taikinimo tarpininko diskrecijos reikalas. Vis dėlto, taikinimo tarpininkui rekomenduotina naudotis informacija apie svarbiausius taikinamojo tarpininkavimo procedūros etapus ir pasaulinėje praktikoje egzistuojančius mediacijos modelius, kadangi tik tinkamo taikinamojo tarpininkavimo proceso organizavimas ir nuoseklus nustatytų etapų laikymasis gali padėti išlaikyti derybas konstruktyvias, parodyti šalims derybų rezultatyvumą, suteikti šalims galimybę pažvelgti į ginčą iš įvairių perspektyvų bei padėti išplėsti galimų ginčo sprendimo alternatyvų ratą⁸³.

1.1.5. Taikinamojo tarpininkavimo vykdymas

Taikinamojo tarpininkavimo eigą reguliuojančių nuostatų Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme yra itin mažai, jos bendro pobūdžio. Svarbu tai, kad visais procedūriniais klausimais sprendimus priima pačios ginčo šalys. Tokiu būdu įstatymų leidėjas,

⁸⁰ Europos mediatorių elgesio kodekso 3.1. punkto 1 pastraipa.

⁸¹ Recommendation Rec (2002)10 of the Committee of Ministers to member states on mediation in civil matters [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=306401&Site=CM>>. IV d. 1 pastraipa.

⁸² Recommendation Rec (98)1 of the Committee of Ministers to member states on family mediation [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://euromed-justice.eu/files/repository/20090128130202_RecommendationR%2898%291onFamilyMediationCoE.pdf>.

⁸³ *Cit. op.* 19.

atsižvelgdamas į tai, kad kiekviena konfliktinė situacija yra daugiau mažiau individuali, o taikinamasis tarpininkavimas gali pasireikšti pačiomis įvairiausiomis formomis, išsaugo šiai procedūrai būtiną lankstumą.

Vadovaujantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 5 str. 1 dalimi *ginčo šalys gali susitarti dėl taikinamojo tarpininkavimo pobūdžio⁸⁴ ir tvarkos nurodydamos pasirinktą taisyklių rinkinį arba bendru sutarimu nustatydamos atskiras taikinamojo tarpininkavimo taisykles*. Kaip pavyzdį galima pateikti Vilniaus komercinio arbitražo teismo tarpininkavimo ir taikinimo procedūros reglamentą⁸⁵. Taikinamojo tarpininkavimo iniciatyvos teisė yra ginčo šalių prerogatyva⁸⁶, o šios procedūros vykdymo terminai Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme nenustatyti. Vadovaujantis šio įstatymo 5 str. 4 dalies nuostatomis *taikinamojo tarpininkavimo metu gali dalyvauti tik ginčo šalys, jų atstovai ir taikinimo tarpininkas*. Kiti asmenys taikinimo procedūroje gali dalyvauti tik esant abiejų šalių sutikimui. Tokiu būdu įtvirtinamas procedūros uždarumo principas. Iš esmės tai yra sudėtinė konfidencialumo principo dalis. Be to, taikinamojo tarpininkavimo metu nėra rašomas protokolas, kadangi procedūros fiksavimas būtų nesuderinamas su šio proceso esme. Tai tiesiogiai įtvirtinta Teisminės mediacijos taisyklių 16 punkte.

Remiantis 5 str. 5 dalimi *bet kuri ginčo šalis gali pasitrauti iš taikinamojo tarpininkavimo, nenurodydama pasitraukimo priežasčių. Tai neužkerta kelio ginčo šalims pakartotinai susitarti dėl ginčo sprendimo taikinamojo tarpininkavimo būdu*. Ši teisės norma yra viena iš savanoriškumo principo taikinamojo tarpininkavimo institute apraiškų. Ji būtina siekiant užtikrinti, kad sprendamos ginčą taikinamojo tarpininkavimo būdu ginčo šalys jaustųsi saugiai, o procedūra nusivylusi ar pasitikėjimą taikinimo tarpininku praradusi ginčo šalis turėtų galimybę be papildomų paaiškinimų pasitraukti iš šios procedūros⁸⁷.

Atsižvelgiant į tai, kad ginče gali dalyvauti daugiau kaip dvi ginčo šalys ir siekiant užtikrinti teisinį apibrėžtumą ir garantuoti, kad vykdant taikinamąjį tarpininkavimą būtų sudaromos galimybės atkurti taiką tarp visų ginčo dalyvių, Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 5 str. 4 dalies paskutiniame sakinyje įtvirtinta taikinimo tarpininko pareiga nustačius, kad yra ir daugiau sprendžiamo ginčo šalių, pasiūlyti taikinamojo tarpininkavimo procedūroje dalyvaujančioms ginčo šalims susitarti su kitomis ginčo šalimis dėl ginčo sprendimo taikinamojo tarpininkavimo būdu. Pažymėtina, jog remiantis

⁸⁴ Taikinamojo tarpininkavimo pobūdis – tai pasirinkta taikinimo taktika (metodai). *Cit. op.* 67.

⁸⁵ Patvirtintas Vilniaus komercinio arbitražo teismo valdybos 2003 m. gruodžio 8 d. nutarimu (aktuali redakcija nuo 2004 m. kovo 8 d.) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.tarpininkavimas>>.

⁸⁶ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 4 str. 1 dalis.

⁸⁷ *Cit. op.* 6.

šalių savanoriškumo principu reikalavimo būtinai įtraukti visas ginčo šalis į šį procesą nėra ir negali būti. Gavusios taikinimo tarpininko pasiūlymą, būtent ginčo šalys ir turėtų nuspręsti, ar į taikinamojo tarpininkavimo procedūrą reikėtų įtraukti kitas ginčo šalis ir per kokį terminą su kitomis ginčo šalimis turėtų būti susitarta⁸⁸.

1.1.6. Konfidencialumas

Konfidencialumas – tai vienas iš esminių taikinamojo tarpininkavimo principų, garantuojančių taikinamojo tarpininkavimo efektyvumą. Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme jam skiriama palyginti daug dėmesio. Aiškinantis konfidencialumo principo turinį svarbu pastebėti, kad Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtintos konfidencialumo nuostatos perimtos iš UNCITRAL pavyzdinio įstatymo, Mediacijos direktyvos bei Europos mediatorių elgesio kodekso. Siekiant visapusiškai ištirti Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtinto taikinamojo tarpininkavimo konfidencialumo turinį tikslinga išskirti vidinį ir išorinį konfidencialumo principo aspektus. Išorinis konfidencialumo aspektas apima taikinimo tarpininko ir ginčo šalių pareigą užtikrinti taikinamojo tarpininkavimo konfidencialumą trečiųjų asmenų atžvilgiu. Tai įtvirtinta Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 7 str. 1 dalyje. Tuo tarpu vidinis konfidencialumo aspektas apima taikinimo tarpininko pareigą saugoti vienos iš šalių jam patikėtą konfidencialią informaciją ir neatskleisti jos kitai šaliai. Tai įtvirtinta Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 7 str. 2 dalyje⁸⁹.

Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 7 str. 1 dalimi, *jeigu ginčo šalys nesusitarė kitaip, ginčo šalys, taikinimo tarpininkai ir taikinamojo tarpininkavimo paslaugų administratoriai turi laikyti paslapyje visą taikinamojo tarpininkavimo ir su juo susijusią informaciją, išskyrus informaciją, kurios reikia siekiant patvirtinti ar įvykdyti taikinamojo tarpininkavimo metu sudarytą taikos sutartį ir informaciją, kurios neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui*. Pažymėtina, jog kai kurios Vakarų Europos valstybės su mediacija susijusios informacijos išorinį konfidencialumo aspektą reglamentuoja vien sutartimis (pavyzdžiui, Vokietija, Olandija). Tačiau Rytų ir Vidurio Europos valstybėse (taip pat ir Lietuvoje) pripažįstama įstatyminiu išorinio konfidencialumo aspekto reguliavimo būtinybė⁹⁰. Tokiu būdu Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtintos informacijos, susijusios su taikinamuoju

⁸⁸ *Cit. op.* 67.

⁸⁹ SONDAITĖ, J., ČECHAVIČIENĖ, A. Teisėjų, dalyvavusiųjų ir nedalyvavusiųjų mediacijos apmokymo programose, požiūris į mediaciją. Socialinis darbas, 2008, Nr. 7 (2), p. 102-107. ; *Cit. op.* 13.

⁹⁰ *Cit. op.* 6.

tarpininkavimu, konfidencialumo sąlygos. Vadovaujantis aptariama nuostata darytina išvada, kad taikinamojo tarpininkavimo ir su juo susijusiai informacijai galioja konfidencialumo prezumpcija. Tokia prezumpcija įtvirtinta Mediacijos direktyvos 7 straipsnyje bei UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 9 straipsnyje.

Svarbu pastebėti, jog remiantis rekomendacijos dėl šeimos mediacijos ir rekomendacijos dėl mediacijos civiliniuose ginčiuose įgyvendinimo gairių⁹¹ 16 punktu konfidencialumo reikalavimas taikomas tiek taikinamojo tarpininkavimo procedūros metu, tiek jai pasibaigus. Kadangi informacijos atskleidimas laikytinas viena svarbiausių taikaus susitarimo prielaidų, Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtinta garantija, kad jokia taikinamojo tarpininkavimo metu pateikta informacija negalės būti panaudota prieš ją pateikusią ginčo šalį. Pirma, atsižvelgiant į vieną iš svarbiausių taikinamojo tarpininkavimo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, privalumų – galimybę ginčą išspręsti „tyliai“ – konfidencialia laikoma aplinkybė, kad taikinamojo tarpininkavimo procedūra turi įvykti, vyksta arba jau įvyko⁹². Antra, konfidencialia informacija laikoma visa taikinamojo tarpininkavimo procedūros metu atskleista informacija, *inter alia* šalių ir taikinimo tarpininko pasiūlymai dėl taikaus ginčo sureguliuavimo, ginčo šalių pareiškimai ir pripažinimai, vien taikinamojo tarpininkavimo tikslais parengti dokumentai⁹³ ir kt.

Tačiau tam tikros informacijos atskleidimui nėra taikomas konfidencialumo ribojimas. Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 7 str. 1 dalimi konfidencialia nelaikytina informacija, kurios reikia siekiant patvirtinti ar tinkamai įvykdyti taikinamojo tarpininkavimo metu sudarytą taikos sutartį ir kurios neatskleidimas prieštarautų viešajam interesui. Pažymėtina, jog pastaruoju pagrindu informacija atskleistina tik išimtiniais atvejais, kadangi „viešojo intereso“ sąvoka tam tikra prasme suponuoja teisinį neapibrėžtumą informacijos (ne)konfidencialumo prasme. Taip pat informacija nelaikytina konfidencialia, dėl kurios atskleidimo susitarė abi šalys. Atitinkamos nuostatos įtvirtintos Mediacijos direktyvos 7 str. 1 dalyje, UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 9 straipsnyje, taip pat Teisminės mediacijos taisyklių 26 punkte.

Remiantis ta pačia Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 7 str. 1 dalimi su taikinamuoju tarpininkavimu susijusios informacijos konfidencialumo ribojimas taip pat taikomas vykstant teismo, arbitražo ir kitoms ginčų sprendimo procedūroms tiek susijusioms su ginču, kuris buvo sprendžiamas taikinamojo tarpininkavimo būdu, tiek nesusijusioms. Šiame kontekste būtina išskirti kelis aktualius klausimus.

⁹¹ Guidelines for a better implementation of the existing recommendation concerning family mediation and mediation in civil matters [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/mediation/default_en.asp>.

⁹² Europos mediatorių elgesio kodekso 4 punktas.

⁹³ Teisminės mediacijos taisyklių 23 punktas.

Pirma, informacija, kuriai taikomas konfidencialumo reikalavimas, procesine teisine prasme turėtų patekti į „neleistinų įrodymų“ kategoriją, t.y. tuo atveju, jeigu konfidencialia pripažįstama informacija būtų pateikta teismui ar arbitražui, tokia informacija teismas ar arbitražas negalėtų remtis. Atitinkama nuostata *expressis verbis* įtvirtinta Teisminės mediacijos taisyklių 23 ir 24 punktuose. Dar daugiau, remiantis Mediacijos direktyvos 7 str. 1 dalimi nei mediatoriai, nei mediacijos procesą administruojantys asmenys negali būti įpareigojami civiliniuose ir komerciniuose teismo procesuose ir arbitražo metu teikti įrodymus dėl informacijos, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai susijusi su mediacijos procesu. Tokiu būdu Mediacijos direktyvoje numatyta taip vadinamos „mediatoriaus konfidencialumo privilegijos“ įtvirtinimo būtinybė.

Antra, Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtintas taikinamojo tarpininkavimo konfidencialumo reikalavimas jokių būdu nereiškia civilinės bylos, kurioje šalys nusprendžia ginčą spręsti taikiai, medžiagos slaptumo, kadangi CPK 10 str. 1 dalyje įtvirtinta teisės norma, kuria remiantis *visa išnagrinėtos civilinės bylos ir vykdomosios bylos medžiaga, išskyrus medžiagą tų bylų, kurios buvo išnagrinėtos uždarame teismo posėdyje, yra vieša ir su ja susipažinti gali ir byloje nedalyvavę asmenys*⁹⁴. Todėl, pavyzdžiui, teismo nutartis, kuria skirta teisminė mediacija, taip pat bylą nagrinėjančio teismo patvirtinta taikos sutartis tampa viešai prieinamais dokumentais.

Trečia, konfidencialumo taisyklė negali riboti šalies procesinės teisės ir galimybės rinkti įrodymus. Dėl šios priežasties įrodymai, šalies gauti ne taikinamojo tarpininkavimo procedūros metu, kurie kitu atveju būtų leistiniais įrodymais teisme, netampa neleistiniais įrodymais vien dėl to, jog jie buvo panaudoti ar jais buvo remiamasi taikinamojo tarpininkavimo metu. Atitinkama nuostata *expressis verbis* įtvirtinta Teisminės mediacijos taisyklių 27 punkte.

Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 7 str. 2 dalimi *taikinimo tarpininkas negali vienos ginčo šalies jam patikėtos konfidencialios informacijos atskleisti kitai ginčo šaliai, jeigu nėra informaciją patikėjusios ginčo šalies leidimo*. Atitinkama nuostata įtvirtinta Europos mediatorių elgesio kodekso 4 punkto paskutiniame sakinyje. Kaip ir išorinio konfidencialumo atveju vidiniam konfidencialumui taip pat galioja taikinimo tarpininkui patikėtos informacijos konfidencialumo prezumpcija: gali būti atskleista tik tokia informacija, dėl kurios atskleidimo informaciją pateikusi šalis sutiko. Tokiu būdu formuojamas į ginčo šalių interesus, poreikius ir nuomonę orientuotas taikinamojo tarpininkavimo modelis. Būtent tokia „jautrios mediacijos“ ideologija grindžiama

⁹⁴ *Cit. op. 67.*

europinė mediacijos tradicija⁹⁵, tame tarpe ir Lietuvos taikinamojo tarpininkavimo institutas. Šiame kontekste naudinga pastebėti, kad UNCITRAL pavyzdinio įstatymo 8 straipsnyje įtvirtinta priešinga prezumpcija, pagal kurią mediatorius turi teisę atskleisti bet kokią vienos šalies jam patiktą informaciją kitai ginčo šaliai, išskyrus tokią informaciją, kurią ginčo šalis tiesiogiai nurodė kaip konfidencialią.

Pažymėtina, jog atsakomybės už konfidencialumo reikalavimo pažeidimą numatymas yra šio reikalavimo veiksmingumo garantas. Neįtvirtinus sankcijų taikinimo tarpininkui ir ginčo šalims už konfidencialios informacijos atskleidimą, Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo nuostatos apie konfidencialumo pareigą yra, viso labo, deklaratyvios, o nesąžiningai ginčo šaliai atveriamą galimybę be jokių neigiamų pasekmių panaudoti taikinamojo tarpininkavimo procedūros metu gautą informaciją savanaudiškais tikslais. Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 7 str. 3 dalimi už konfidencialumo pažeidimus *taikinimo tarpininkai ir taikinamojo tarpininkavimo paslaugų administratoriai atsako įstatymų nustatyta tvarka*. Tokiu būdu sudėtinga bendroji žalos atlyginimo galimybė išlieka, kadangi atsiranda formalus teisę pažeidžiančių veiksmų aspektas. Tačiau žalą patyrusiam asmeniui tektų nelengva pareiga įrodinėti kitas būtinašias civilinės atsakomybės sąlygas.

1.1.7. Sutrumpintų ieškinio senaties terminų sustabdymas

Idėja nustatyti ieškinio senaties terminų eigos sustabdymą, kai ginčą bandoma spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu, atkeliavo iš Mediacijos direktyvos⁹⁶. Mediacijos direktyvos 8 str. 1 dalyje įtvirtinta valstybių narių pareiga užtikrinti, kad *šalims, kurios siekdamos išspręsti ginčą pasirenka mediaciją, dėl mediacijos proceso metu pasibaigusių apribojimų ir senaties terminų nebūtų užkertamas kelias vėliau pradėti su tuo ginču susijusį teismo procesą ar kreiptis į arbitražą*. Šis įpareigojimas susijęs su būtinybe nepažeisti fundamentalaus teisės kreiptis į teismą teisminės gynybos principo, kuris laikytinas esmine šalies teisių apsaugos garantija. Tokiu būdu, atsižvelgiant į poreikį skatinti alternatyvių ginčo sprendimo būdų taikymą, siekiama įtvirtinti garantiją, kad net ir nepavykus taikiai išspręsti ginčo šalys išsaugos savo teisę kreiptis dėl pažeistų teisių gynimo į teismą. Remiantis šia nuostata valstybėms narėms suteikiama plati diskrecija sprendžiant ieškinio senaties terminų ir mediacijos procedūros tarpusavio santykio klausimą teisės į teisminę gynybą principo įgyvendinimo kontekste. Todėl svarbu aptarti

⁹⁵ *Cit. op. 6.*

⁹⁶ *Ibid.*

Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktą poziciją.

Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 8 str. 1 dalimi *pradėjus taikinamąjį tarpininkavimą, sutrumpinti ieškinio senaties terminai sustabdomi*. Tokiu būdu Taikinamojo tarpininkavimo įstatyme įtvirtintas sutrumpinto ieškinio senaties termino sustabdymo pagrindas. Ši nuostata aktuali dviem aspektais.

Pirma, sutrumpinti ieškinio senaties terminai sustabdomi nepaisant to, ar iš anksto buvo sudarytas susitarimas dėl taikinamojo tarpininkavimo, ar šalis bando pradėti procedūrą savo iniciatyva, vienašališkai. Todėl ieškinio senaties termino sustabdymas siejamas išimtinai su taikinamojo tarpininkavimo pradžios momentu. Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 8 str. 2 dalimi *taikinamojo tarpininkavimo pradžios momentu ieškinio senaties terminų sustabdymo tikslais pripažįstama diena, kurią viena ginčo šalis tiesiogiai arba per kitą asmenį <...> išsiunčia rašytinį pasiūlymą kitai ginčo šaliai dėl ginčo sprendimo taikinamojo tarpininkavimo būdu*. Svarbu atkreipti dėmesį, jog taikinamojo tarpininkavimo pradžios (atitinkamai ir ieškinio senaties terminų sustabdymo) momentas yra priklausomas tik nuo taikinamąjį tarpininkavimą inicijuojančios šalies veiksmų. Tokiu būdu tenkinamas ginčo šalies ieškinio senaties terminų sustabdymo momento teisinio tikrumo poreikis.

Antra, taikinamojo tarpininkavimo metu sustabdomi tik sutrumpinti ieškinio senaties terminai, t.y. bendrojo ieškinio senaties termino eigai taikinamojo tarpininkavimo procedūra įtakos neturi. Pastarąjį aspektą taip pat reikėtų įvertinti teisės į teisminę gynybą užtikrinimo požiūriu. Viena vertus, neabejotina, jog labiausiai tikėtina ginčą sureguliuoti taikiai pirminėse jo stadijose. Tuo tarpu bėgant laikui tikimybė taikinamąjį tarpininkavimą apvainikuoti sėkme mažėja ir tampa labiau teorinė. Todėl remiantis Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada dėl mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto Nr. XP-2809, bendrasis dešimties metų ieškinio senaties terminas yra daugiau nei pakankamas laikas bandyti ginčą išspręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu⁹⁷. Kita vertus, net jeigu tokia teorinė teisės į teisminę gynybą ribojimo problema iškiltų praktikoje, taikinamojo tarpininkavimo vykdymo faktas būtų pagrindas teismui įvertinus visas aplinkybes atnaujinti praleistą ieškinio senaties terminą CK 1.131 str. 2 dalies pagrindu. Todėl manytina, kad tokiu teisiniu reguliavimu, pagal kurį sustabdomi tik sutrumpinti ieškinio senaties terminai, nėra užkertamas kelias vėliau pradėti teismo procesą ar kreiptis į arbitražą dėl to paties ginčo⁹⁸, o toks įstatymo leidėjo

⁹⁷ *Cit. op.* 67.

⁹⁸ *Ibid.*

sprendimas vertintinas kaip pasirinkimo tarp dviejų pateisinamų alternatyvų rezultatas⁹⁹.

Tačiau negalima nepastebėti tokio teisinio reguliavimo galimos problematikos. Nuostata dėl sutrumpintų ieškinio senaties terminų sustabdymo tam tikra apimtimi atveria galimybę nesąžiningai ginčo šaliai piktnaudžiauti šia procesine garantija ir pasinaudoti ja kitais, ne taikinamojo tarpininkavimo, tikslais. Tai tokie atvejai, kai ginčo šaliai stinga laiko tinkamai parengti ieškinį dėl ieškinio senaties termino pasibaigimo grėsmės. Praktikoje ši problema dažnai sprendžiama sąmoningai paduodant ieškinį su trūkumais¹⁰⁰. Tokiu būdu teismas priima nutartį ir nustato terminą trūkumams pašalinti¹⁰¹, o nustatytu terminu pašalinus trūkumus ieškinys laikomas paduotu pradinio jo pateikimo teismui dieną¹⁰². Remiantis aptariamu sutrumpintų ieškinio senaties terminų sustabdymo pagrindu atsiveria dar viena galimybė „sutaupyti“ laiko. Išsiuntus pasiūlymą kitai ginčo šaliai dėl ginčo sprendimo taikinamojo tarpininkavimo būdu sutrumpinti ieškinio senaties terminai besąlygiškai sustabdomi¹⁰³. Tokiu būdu nėra atsižvelgiama į tikruosius pasiūlymą pateikusios ginčo šalies ketinimus pradėti taikinamojo tarpininkavimo procedūrą. Akivaizdu, kad naudojimasis šiuo institutu ne pagal tikrąją jo paskirtį yra netoleruotinas. Todėl galima išskirti tokias piktnaudžiavimo taikinamuoju tarpininkavimu galimybes ribojančias teisines priemones:

1. Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 9 str. 1 punkte įtvirtintas vienas iš taikinamojo tarpininkavimo pabaigos pagrindų, pagal kurį *taikinamojo tarpininkavimo pabaigos momentu laikoma ginčo šalies rašytinio pareiškimo dėl nesutikimo spręsti ginčą taikinamojo tarpininkavimo būdu išsiuntimo kitai ginčo šaliai diena*. Pažymėtina, jog tai vienintelis atvejis, kai taikinamojo tarpininkavimo pabaigos momentas nėra siejamas su kitos ginčo šalies ar taikinimo tarpininko sužinojimo apie tokį rašytinį pranešimą momentu;
2. kadangi taikinamuoju tarpininkavimu piktnaudžiaujanti šalis piktnaudžiauja savo subjektinėmis teisėmis, remiantis CK 1.137 str. 3 dalimi teismas turėtų atsisakyti ginti tokios šalies teises ir taikyti ieškinio senatį.

Pagal Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 8 str. 3 dalį *taikinamajam tarpininkavimui pasibaigus be taikos sutarties, sutrumpintas ieškinio senaties terminas*

⁹⁹ 2010 m. lapkričio 25 d. Lietuvos Respublikos Seime užregistruotas Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 1, 4, 5, 6, 8, 10, 11 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir įstatymo papildymo priedu įstatymo projektas Nr. XIP-2708, kuriame *inter alia* įtvirtintos nuostatos dėl ieškinio senaties terminų sustabdymo. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387155&p_query=&p_tr2=>>.

¹⁰⁰ CPK 138 str.

¹⁰¹ CPK 115 str. 2 dalis.

¹⁰² CPK 115 str. 3 dalis.

¹⁰³ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 8 str. 2 dalis.

tęsiasi. Šiuo atveju likusi termino dalis prailginama Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.129 straipsnio 3 dalyje nustatyta tvarka.

1.1.8. Taikinamojo tarpininkavimo pabaiga

Taikinamojo tarpininkavimo pabaigos pagrindai ir momentas įtvirtinti Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 9 straipsnyje. Toliau atskirai aptariami taikinamojo tarpininkavimo pabaigos pagrindai, kuomet taikos sutartis nėra sudaroma, ir, kai taikinamamasis tarpininkavimas baigiasi taikos sutarties sudarymu. Pažymėtina, jog nors Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas taikinamojo tarpininkavimo procedūrą orientuoja išimtinai į taikos sutarties sudarymą, tačiau taikus susitarimas plačiąja prasme netapatintinas su taikos sutarties sąvoka. Taikos sutartis yra tik vienas iš taikos tarp šalių įtvirtinimo būdų. O taikinamojo tarpininkavimo tikslu plačiąja prasme turėtų būti laikomas socialinės taikos tarp ginčo šalių atkūrimas. Taigi taikus susitarimas gali pasireikšti pačiomis įvairiausiomis formomis. Todėl reikėtų turėti omenyje, kad baigiant taikinamojo tarpininkavimo procedūrą kitu, nei taikos sutarties sudarymo pagrindu taikinamojo tarpininkavimo tikslas plačiąja prasme gali būti pasiektas. Vis dėlto, taikinamojo tarpininkavimo procedūros orientavimas į taikos sutarties sudarymą yra pateisinamas teisine taikinamojo tarpininkavimo prigimtimi. Dėl to, socialinės taikos tarp šalių atkūrimas ir jos realizavimas taikos sutartimi laikytinas taikinamojo tarpininkavimo procedūros tikslu siaurąja prasme.

1.1.8.1. Taikinamojo tarpininkavimo pabaiga nesudarius taikos sutarties

Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 9 straipsnio nuostatomis taikinamasis tarpininkavimas be taikos sutarties baigiasi tokiais atvejais:

1. kai ginčo šalis kitai šaliai išsiunčia rašytinį pareiškimą dėl nesutikimo spręsti ginčą taikinamojo tarpininkavimo būdu. Taip pat, kai esant vienos ginčo šalies rašytiniam pasiūlymui kita ginčo šalis per vieną mėnesį raštu nepareiškė sutikimo ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu¹⁰⁴. Šia nuostata, remiantis CK 1.64 str. 3 dalyje ir 6.173 str. 1 dalyje įtvirtintomis nuostatomis, įtvirtinama taisyklė, pagal kurią tylėjimas (neveikimas) savaime nėra laikomas akceptu. Šiuo pagrindu taikinamasis tarpininkavimas iš esmės baigiasi dar neprasidėjęs;
2. kai taikinimo tarpininkas pateikia visoms ginčo šalims rašytinį pareiškimą dėl

¹⁰⁴ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 9 str. 1 punktas.

taikinamojo tarpininkavimo pabaigos¹⁰⁵. Pažymėtina, kad šis taikinamojo tarpininkavimo procedūros pabaigos pagrindas sietinas su Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 5 str. 6 dalyje įtvirtinta taikinimo tarpininko pareiga nutraukti taikinamąjį tarpininkavimą, kai jis mano, jog taikus susitarimas, kuris gali būti šalių pasiektas, bus neįvykdomas ar neteisėtas arba taikinimo tarpininkas pripažįsta, kad taikus ginčo sureguliuavimas yra mažai tikėtinas;

3. kai ginčo šalis pateikia rašytinį pareiškimą taikinimo tarpininkui ir kitoms ginčo šalims dėl pasitraukimo iš taikinamojo tarpininkavimo. Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 5 str. 5 dalimi šalis gali bet kuriuo metu pasitraukti iš taikinamojo tarpininkavimo nenurodydama pasitraukimo priežasčių. Tai fundamentalus šalių savanoriškumo principo garantas;
4. kai rašytinį pareiškimą taikinimo tarpininkui dėl taikinamojo tarpininkavimo pabaigos pateikia visos ginčo šalys;
5. jeigu pasibaigia taikinamajam tarpininkavimui skirtas laikas. Tačiau reikėtų pripažinti, kad taikinamojo tarpininkavimo vykdymo terminų pasibaigimas savaime neturėtų suponuoti taikinamojo tarpininkavimo procedūros pabaigos. Taigi šiuo pagrindu taikinamasis tarpininkavimas galėtų pasibaigti esant bent vienos iš ginčo šalių valiai. Be to, šis taikinamojo tarpininkavimo pabaigos pagrindas labiau reikšmingas teisminės mediacijos procedūrai, kurios specifiškumą sąlygoja jos ryšys su teisminiu bylos nagrinėjimu. Tačiau atsižvelgiant į socialinės taikos prioriteto principą net ir teisminei mediacijai skirtu laiko pasibaigimas, kaip šios procedūros pabaigos pagrindas, turėtų būti taikomas tik išimtiniais atvejais.

1.1.8.2. Taikos sutartis kaip taikinamojo tarpininkavimo pabaigos pagrindas

Sėkminga taikinamojo tarpininkavimo pabaiga apvainikuojama taikos sutartimi. Ja teisiškai įtvirtinama ginčo pabaiga.

Lietuvos privatinėje teisėje taikos sutarčių sudarymo ir jų įvykdymo galimybė realizuojama dviejose skirtingose teisės sferose. Jei ginčas yra nagrinėjamas teisme ir taikinamojo tarpininkavimo būdu šalys pasiekia taikų susitarimą, bylą nagrinėjantis teismas patvirtina tokią procesinę taikos sutartį ir nutraukia bylą CPK 140 str. 3 dalies bei 293 str. 1 d. 5 p. pagrindu. Vadovaujantis CK 6.985 str. 1 ir 2 dalimis teismo patvirtinta taikos sutartis jos šalims turi galutinio teismo sprendimo (*res judicata*) galią ir gali būti

¹⁰⁵ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 9 str. 2 punktas.

vykdoma priverstinai. Tačiau pakankamai dažnai ikiteisminiame ar teisminiame ginče šalys sudaro civilinę taikos sutartį¹⁰⁶. Nors teismo nepatvirtinta civilinė taikos sutartis yra menkesnės tiesioginės galios nei teismo patvirtinta procesinė taikos sutartis, tačiau ji turi žymiai platesnės susitarimo dalyko apimties, kaip susitarimo bazės, galimybę – šalių nevaržo pareikštų reikalavimų (ieškinio dalyko) ribos.

Remiantis Mediacijos direktyvos 19 konstatuojamąja dalimi šalys narės turi užtikrinti, kad rašytinis mediacinis susitarimas būtų įgyvendinamas. Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 6 str. 2 dalimi, taip pat CK 6.189 str. 1 dalimi *taikinamojo tarpininkavimo metu ginčo šalių sudaryta taikos sutartis ginčo šalims turi įstatymo galią*. Iš vienos pusės, priverstinai tokia taikos sutartis gali būti įgyvendinta tik kreipiantis su ieškiniu į teismą. Iš kitos pusės, taikinamojo tarpininkavimo būdu sudaryta taikos sutartis nėra procesinė kliūtis kreiptis į teismą su ieškiniu dėl to paties ginčo dalyko ir tuo pačiu pagrindu. Lietuvos teisės doktrinoje yra nuomonių, jog alternatyviu ginčo sprendimo keliu pasiektiems taikiems susitarimams reikėtų ne tik suteikti privalomąjį pobūdį, bet ir užkirsti kelią konflikto nagrinėjimui teisme dėl to paties dalyko tuo pačiu pagrindu¹⁰⁷. Tam siūloma papildyti CPK 137 str. 2 dalyje esantį atsisakymo priimti ieškinį pagrindų sąrašą, taip pat CPK 293 straipsnyje įtvirtintą bylos nutraukimo pagrindų sąrašą. Tokią galimybę svarstyti kol kas per anksti dėl kelių priežasčių. *Pirma*, taikinamasis tarpininkavimas, kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas, vis dar nėra pelnęs visuomenės pasitikėjimo ir pripažinimo. *Antra*, Lietuvoje nėra kokybiškų taikinamojo tarpininkavimo paslaugų pasiūlos. *Trečia*, tokiu atveju būtina taikinamojo tarpininkavimo paslaugos kokybės valstybinė kontrolė.

Pagal Mediacijos direktyvos 6 str. 1 dalį *valstybės narės užtikrina, kad ginčo šalys arba viena ginčo šalis, gavusi aiškų kitų šalių sutikimą, turėtų galimybę prašyti mediacijos būdu pasiektą rašytinio susitarimo turinį pripažinti privalomai vykdomu*. CK 6.985 straipsnyje įtvirtinta bendroji norma, pagal kurią teismo patvirtinta taikos sutartis jos šalims turi galutinio sprendimo galią ir gali būti vykdoma priverstinai. Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 6 str. 3 dalimi *kai ginčas, kuris sprendžiamas taikinamojo tarpininkavimo būdu, nėra tuo pačiu metu nagrinėjamas teisme, ginčo šalių bendru prašymu taikos sutartis gali būti pateikta teismui tvirtinti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso XXXIX skyriuje nustatyta supaprastinto proceso tvarka*. Šia teisės norma pirmą kartą Lietuvos privateje teisėje *expressis verbis* įtvirtinama galimybė civilinę taikos sutartį patvirtinti teisme. Tiesa, Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 6 str.

¹⁰⁶ CK 6.983 – 6.986 straipsniai.

¹⁰⁷ *Cit. op.* 17.

3 dalyje įtvirtintos minėtą CK 6.985 straipsnį atkartojančios teismo patvirtintos taikos sutarties teisinę galią nusakančios nuostatos. Tokios nuostatos laikytinos perteklinėmis, tačiau, atsižvelgiant į edukacinę Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo funkciją, jų egzistavimas yra pateisinamas.

Taikos sutartis gali būti ginčijama remiantis CK 6.984 ir 6.986 straipsnių nuostatomis, taip pat bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais. Svarbu pastebėti, jog atsiradus kokybiškai taikinamojo tarpininkavimo paslaugų pasiūlai taikinamojo tarpininkavimo metu sudaryta taikos sutartis turėtų įgyti didesnę „lyginamąjį svorį“, kadangi kvalifikuota taikinimo tarpininko „priežiūra“ lemia tai, kad, *pirma*, nebus sudarytos niekinės taikos sutartys ir, *antra*, taikos sutarties nuginkijimo pagrindai taps sunkiai tikėtini. Tokiu būdu kokybiškų taikinimo paslaugų pasiūla tam tikra prasme turėtų lemti visuomeninių santykių stabilumą ir taikos sutarties šalių pasitikėjimą taikaus susitarimo kokybe.

1.2. Teisminė mediacija

Remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 3 str. 3 dalimi *civilinę bylą nagrinėjantis teismas gali pasiūlyti ginčo šalims bandyti ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu*. Taigi taikinamasis tarpininkavimas, kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas, gali būti taikomas tiek ikiteisminėje ginčo stadijoje, tiek ginčą nagrinėjant teisme civilinio proceso tvarka. Taikinamasis tarpininkavimas pagal procedūros specifiką išskirtinas į neteisminio ir teismo taikinamojo tarpininkavimo rūšis¹⁰⁸. Pastaroji Lietuvoje pasireiškia teisminės mediacijos forma. Svarbu pastebėti, kad teisminis taikinamasis tarpininkavimas pasižymi glaudžiu funkciniu ryšiu su civilinio proceso taisyklėmis.

Vadovaujantis Teisminės mediacijos taisyklių 1 punktu teisminė mediacija yra vykdoma CPK 231 str. 1 dalies pagrindu. Tokiu būdu vienintelė teisminės mediacijos prielaida yra teismo vykdoma taikinimo procedūra. Tačiau tuo pačiu teisminė mediacija nėra taikinimo procedūros dalis ar porūšis, kaip kartais nurodoma Lietuvos teisės doktrinoje¹⁰⁹, nors kai kuriose užsienio valstybėse šie du alternatyvūs ginčų sprendimo būdai laikomi sinonimais¹¹⁰. Tiesa, kad teismo vykdoma taikinimo procedūra tam tikra prasme taip pat yra mediacija, tačiau tai nėra taikinamasis tarpininkavimas Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo požiūriu. Taigi teisminė mediacija yra viena iš galimų

¹⁰⁸ Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 1 str. 2 dalis.

¹⁰⁹ VILIMAVIČIŪTĖ, I. Ar teisminė mediacija išlaikys bandomąjį egzaminą? *Teisės žinios*, 2006, Nr.1(14), p. 9-10.

¹¹⁰ BRUNET, E.; CRAVER C. B. *Alternative dispute resolution: the advocate's perspective: [cases and material]*. 2nd ed. Newark: LexisNexis, 2001. p. 19.

priemonių, kurių teismas gali imtis vykdydamas taikinimo pareigą. Pažymėtina, kad kuriant Lietuvos teisminės mediacijos modelį buvo vadovaujama Kanados teisminės mediacijos modeliu, įtvirtintu Kanados Ontarijo Civilinio proceso taisyklėse¹¹¹, taip pat remiamasi JAV, Didžiosios Britanijos, Vokietijos, Slovėnijos ir Skandinavijos valstybių patirtimi¹¹².

Minėta, jog teisminė mediacija Lietuvoje pradėta vykdyti 2005 m. gegužės 20 d. Teismų tarybos nutarimo Nr. 13P-348 ir juo patvirtinto Bandomojo teisminės mediacijos projekto pagrindu. Bandomajam teisminės mediacijos projektui keliami tokie tikslai¹¹³:

1. sudaryti sąlygas šalims civiliam procese veiksmingiau pasiekti socialinę taiką;
2. paskatinti atkuriamojo teisingumo vystimąsi Lietuvoje;
3. įvertinti teisminės mediacijos priimtinumą Lietuvos visuomenėje;
4. spartinti bylų nagrinėjimo procesą, didinti ginčų išsprendimo efektyvumą.

Šių tikslų išskyrimas svarbus teisminės mediacijos procedūros specifikos tinkamam suvokimui. Teisminės mediacijos procedūrą reglamentuoja Taikinamojo tarpininkavimo įstatymas ir Teisminės mediacijos taisyklės, kurios įtvirtina efektyviam šios procedūros funkcionavimui būtinas specifines procedūrinės taisykles.

1.2.1. Teisminės mediacijos reglamentavimo problematika

Iki Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo įsigaliojimo, teisminė mediacija buvo reglamentuojama tik Teisminės mediacijos taisyklėmis. Įsigaliojus Taikinamojo tarpininkavimo įstatymui, į jo reguliavimo sritį pateko ir teisminis taikinamasis tarpininkavimas. Dėl šios priežasties būtina aptarti Teisminės mediacijos taisyklių, kaip teisės akto, vietą taikinamojo tarpininkavimo instituto sistemoje ir šių taisyklių santykio su Taikinamojo tarpininkavimo įstatymu problemą.

Negalima sutikti su kai kurių autorių nuomone¹¹⁴, kad isigaliojus Taikinamojo tarpininkavimo įstatymui teisminės mediacijos modelis Lietuvoje pakito motyvuojant tuo, kad teisminės mediacijos taisyklės taikytinos tik tiek, kiek jos neprieštarauja šio įstatymo nuostatomis.

Pirma, svarbu atsižvelgti į tai, kad teisminė mediacija Lietuvoje vis dar sunkiai skinasi kelią ir dėl to kalbėti apie šio taikaus ginčų suregulavimo instrumento platesnį

¹¹¹ *Rules of Civil Procedure* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.e-laws.gov.on.ca/html/regs/english/elaws_regs_900194_e.htm>.

¹¹² *Cit. op.* 109.

¹¹³ Bandomojo teisminės mediacijos projekto 1 punktą.

¹¹⁴ KAMINSKIENĖ, N. Teisminė mediacija Lietuvoje. Quo vadis? *Socialinis darbas*, 2010, Nr. 9(1), p. 54-63.

pripažinimą visuomenėje yra kiek per anksti. Dėl šios priežasties visiškai pateisinama pasirinkta teisminės mediacijos (o tam tikra prasme ir taikinamojo tarpininkavimo instituto) integracijos strategija: bandomojo teisminės mediacijos projekto inicijavimas ir neįstatyminis teisminės mediacijos procedūros sureguliuavimas. Akivaizdu, kad teisminės mediacijos projektui išlaikius „bandomąjį egzaminą“, teisminę mediaciją reguliuojančios nuostatos turėtų būti įtvirtintos įstatyminiu lygmeniu numatant subsidiarų Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo taikymą.

Antra, būtina įvertinti tai, kad teisminė mediacija, kaip taikinamojo tarpininkavimo rūšis, yra specifinė bendrojo taikinamojo tarpininkavimo prasme. Todėl esantis įstatyminis reguliavimas yra akivaizdžiai nepakankamas efektyviam teisminės mediacijos instituto funkcionavimui. Tuo tarpu reikia pripažinti, kad alternatyvių ginčų sprendimo procedūrų, kaip socialinės taikos atkūrimo mechanizmų, efektyviu funkcionavimu yra suinteresuota visa visuomenė. Dėl šios priežasties gan keistai atrodo kai kurių teisės teoretikų siekis paneigti sklandaus teisminės mediacijos plėtojimo galimybę.

Trečia, griežtesnių taikinamojo tarpininkavimo procedūrą reglamentuojančių nuostatų taikymas ir jų laikymasis, taip pat aukštesnių reikalavimų taikinamojo tarpininkavimo kokybei įtvirtinimas nėra nesuderinami su įstatyminiu reguliavimu. Taikinamojo tarpininkavimo institutas paremtas „švelnaus“ teisinio reguliavimo koncepcija ir dispozityviu teisinio reguliavimo metodu. Todėl atsižvelgiant į taikinamojo tarpininkavimo prigimtį bei paskirtį, imperatyviais laikytini tik taikinamojo tarpininkavimo esmę saugantys šio instituto principai. Tokiu būdu žemesnės galios teisės aktu įtvirtintos būtinos specifinės taikinamojo tarpininkavimo procedūros, ar netgi tradicinių principų modifikacijos, laikytinos įstatyminį reguliavimą detalizuojančiomis, bet jam neprieštaraujančiomis teisės normomis.

Remiantis aukščiau nurodytais argumentais šiame darbe laikomasi pozicijos, kad Teisminės mediacijos taisyklės pilna apimtimi reglamentuoja teisminės mediacijos procedūrą.

1.2.2. Teisminės mediacijos specifika

1.2.2.1. Teismo mediatorius

Kitaip nei bendruoju taikinamojo tarpininkavimo atveju teisminę mediaciją vykdo specialiai apmokyti teisėjai, teisėjų padėjėjai arba kiti atitinkamą kvalifikaciją turintys

asmenys, kurie yra įtraukti į teismo mediatorių sąrašą¹¹⁵. Remiantis Teisminės mediacijos taisyklių 5 punktu *teismo mediatoriai laikosi Europos mediatorių elgesio kodekso nuostatų*. Šios nuostatos įtvirtintos atsižvelgiant į būtinybę užtikrinti teisminės mediacijos, kaip valstybės teikiamos teisminės taikinamojo tarpininkavimo paslaugos, kokybę.

Matyt, dėl šios priežasties atitinkamai griežčiau sprendžiama teismo mediatoriaus nešališkumo problema. Kitaip nei bendrojo taikinamojo tarpininkavimo procedūros atveju teismo mediatoriumi negalioja „atskleidimo pareiga“. Teisminės mediacijos taisyklių 9 punkte įtvirtintas imperatyvas: teismo mediatoriumi negali būti skiriamas, o paskirtas mediatorius turi nusišalinti, jeigu paaikškėja, kad egzistuoja aplinkybės, sudarančios CPK 65 arba 66 straipsniuose nustatytus nušalinimo pagrindus.

Svarbu atkreipti dėmesį į teismo mediatoriaus-teisėjo figūros reikšmę teisminės mediacijos procese. Teisės doktrinoje išsakoma kritika dėl galimybės teismo mediatoriaus funkcijas atlikti teisėjui. Teigiama, jog teisėjo autoritetas varžo ginčo šalis teisminės mediacijos metu ir tokiu būdu teisminės mediacijos efektyvumas mažėja¹¹⁶. Su tokia pozicija nesinorėtų sutikti. Pažymėtina, jog moralinį mandatą gilintis į ginčą turinčio asmens figūra taikinamojo tarpininkavimo metu neabejotinai daro teigiamą įtaką taikinamojo tarpininkavimo efektyvumui ir kokybei, kadangi šalys yra linkusios įsiklausyti į autoritetingo asmens nuomonę. Praktika rodo, jog ypač aukštesnės kvalifikacijos teisėjo (pavyzdžiui apygardos teismo teisėjo) dalyvavimas mediacijos procedūroje psichologine prasme verčia šalis bandyti spręsti konfliktą konstruktyviai, įpareigoja šalis išsakyti savo derybines pozicijas ir racionaliai apsvarstyti kitos šalies pateiktus siūlymus dėl ginčo sureguliuavimo. Todėl įvertinant kol kas neišvystytą konstruktyvaus konfliktų sprendimo kultūrą visuomenėje, tokio autoriteto dalyvavimas mediacijos procedūroje yra ne tik pateisinamas, bet ir skatintinas.

1.2.2.2. Teisminės mediacijos procedūros pradžia

Nagrinėjant civilinę bylą, kai yra galimybė ginčą išspręsti taikiai, proceso šalims pasiūloma pasinaudoti kitu, efektyvesniu būdu pasiekti taikų susitarimą - teismine mediacija. Šalims sutikus, civilinės bylos nagrinėjimas atidedamas ir ginčą bandoma išspręsti taikiai tarpininkaujant specialiai apmokytiems mediatoriams¹¹⁷. Teisminė

¹¹⁵ Teisminės mediacijos taisyklių 2 punktas.

¹¹⁶ ZAKSAITĖ, S.; GARALEVIČIUS, Z. Teisminės ir neteisminės šeimos ginčų mediacijos galimybės. *Teisės problemos*, 2009, Nr. 4 (66), p. 70-108.

¹¹⁷ Bandomojo teisminės mediacijos projekto 2 p. 2 pastraipa.

mediacija yra nemokama¹¹⁸. Minėta, kad *teisminė mediacija vykdoma remiantis CPK 231 str. 1 dalimi*¹¹⁹, t.y. taikinimo procedūros metu. Teisminės medicijos galimybe gali pasinaudoti tik tos šalys, kurių ginčas yra nagrinėjamas bandomajame teisminės medicijos projekte dalyvaujančiame teisme. Nors kita vertus, praktikoje pasitaikė atveju, kai šalims prašant teisminės medicijos procedūra buvo paskirta bandomajame teisminės medicijos projete nedalyvaujančiuose Kauno miesto apylinkės ir Kauno rajono apylinkės teismuose¹²⁰. Juo labiau, kad 2011 m. sausio 28 d. Teisėjų taryba posėdžio metu pritarė siūlymui, jog teisminę mediciją civilinėse bylose galima būtų taikyti visuose šalies teismuose¹²¹.

Teisminės medicijos taisyklių 6 punkte detalai reglamentuota teisminės medicijos pradžia. Šios nuostatos yra specifinės bendrosios taikinamojo tarpininkavimo procedūros prasme.

1. Ginčo perdavimo teisminei medicijai iniciatyvos teisė priklauso teisėjui arba bet kuriam byloje dalyvaujančiam asmeniui.
2. Ginčas teisminei medicijai perduodamas civilinę bylą nagrinėjančio teisėjo nutartimi. Tai yra civilinio proceso taisyklių nulemta išimtis iš šalių savanoriškumo principo. *Ta pačia nutartimi bylos nagrinėjimas atidedamas nustatant tikslų kito posėdžio laiką*¹²². Nutarties ginčą perduoti teisminei medicijai pagrindas yra abiejų šalių rašytinis sutikimas arba abiejų šalių rašytinis prašymas perduoti ginčą teisminei medicijai. Tipinė tokio prašymo (sutikimo) forma pateikiama Lietuvos Respublikos Nacionalinės teismų administracijos internetiniame puslapyje¹²³. *Žodinio bylos nagrinėjimo metu išreikštas šalių sutikimas ar prašymas gali būti įrašomi į posėdžio protokolą ir šalių pasirašomas*. Teismo nutartis, kuria atsisakoma tenkinti šalių prašymą skirti teisminę mediciją, yra neskundžiama, tačiau turėtų būti motyvuota. Vis dėlto, būtų sunku įsivaizduoti motyvą, kuriuo remiantis teismas atsisakytų skirti teisminę mediciją esant abiejų šalių prašymui. Labai svarbi Teisminės medicijos taisyklių 6 punkte įtvirtinta teismo išaiškinimo pareiga, t.y. *teisėjas išaiškina šalims teisminės medicijos*

¹¹⁸ Teisminės medicijos taisyklių 4 punktas

¹¹⁹ Teisminės medicijos taisyklių 1 punktas.

¹²⁰ Kauno rajono apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 22 d. nutartis dėl teisminės medicijos skyrimo, c.b. Nr. 2-405-97/2011; Kauno miesto apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis dėl teisminės medicijos skyrimo, c.b. Nr. 2-2559-530/2011; Kauno rajono apylinkės teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis dėl teisminės medicijos skyrimo, c.b. Nr. 2-57-58/20 (nutartys neskelbtos, naudotasi bylų medžiaga).

¹²¹ [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/mediacija/visuomenei/>>.

¹²² Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 3 str. 3 dalis; Teisminės medicijos taisyklių 6 punktas

¹²³ *Cit. op.* 121.

proceso esmę. Tokiu būdu šalys jau pirminėje teisminės mediacijos skyrimo stadijoje bendrais bruožais supažindinamos su šia alternatyvia ginčų sprendimo procedūra.

3. Vadovaujantis Teisminės mediacijos taisyklių 10 punktu, *dėl mediatoriaus skyrimo ir pakeitimo sprendžia teismo pirmininkas, Civilinių bylų skyriaus pirmininkas arba jų paskirtas teisėjas*. Tokiu būdu, mediatoriaus pasirinkimas, kaip ir teisminės mediacijos procedūros skyrimas, nėra šalių prerogatyva. Teismas nėra saistomas šalių nuomonės ir pageidavimų dėl mediatoriaus(-ių) skyrimo. Remiantis Teisminės mediacijos taisyklių 8 punktu *skiriant mediatorių (mediatorius) įvertinama šalių nuomonė, pareikšta prašant arba sutinkant ginčą perduoti mediacijai*. Galimybė skirti kitą, negu šalys pageidauja, teismo mediatorių pateisinama dėl kelių priežasčių. *Viena vertus*, yra daroma prielaida, kad visų į teismo mediatorių sąrašą įtrauktų mediatorių kvalifikacija ir gebėjimai tinkamai vykdyti teisminę mediaciją atitinka keliamus reikalavimus ir yra pakankami, kad teisminės mediacijos procedūra būtų vykdoma tinkamai. *Antra vertus*, galimai augant teisminės mediacijos populiarumui ateityje ir atsižvelgiant į tai, kad teismo mediatorių funkcijos tam tikra prasme yra šalutinės jų profesinės veiklos atžvilgiu, gali kilti poreikis reguliuoti teismo mediatorių darbo krūvius. Tokiu būdu ši dar viena išimtis iš šalių savanoriškumo principo yra sąlygota teismo mediatorių statuso specifikos.
4. Remiantis tuo, kad asmenų dalyvavimas teisminės mediacijos projekte yra paremtas savanoriškumu, darytina išvada, jog atskiro mediatoriaus sutikimo dalyvauti teisminėje mediacijoje nereikia, t.y. teismo mediatoriai *a priori* sutinka dalyvauti teisminėje mediacijoje.

Atkreiptinas dėmesys, jog remiantis Teisminės mediacijos taisyklėmis teisminės mediacijos ir teismo mediatoriaus skyrimas yra dvi atskiros stadijos¹²⁴, kurių koreliacija būtina atskiros analizės. Teismui skiriant teisminę mediaciją lieka neišspręsti tokie klausimai: *pirma*, koks asmuo skiriamas teismo mediatoriumi ir, *antra*, mediacijos data, laikas ir vieta. Kadangi praktika skurdi, atsakyti į šį klausimą yra sunku. Vis dėlto, reikėtų pripažinti, jog teismui paskyrus teisminę mediaciją atsiranda aktyvi šalių pareiga rūpintis taikiu ginčo išsprendimu. Kadangi teisminės mediacijos data, laikas ir vieta yra šalių ir teismo mediatoriaus susitarimo dalykas, šalys savo iniciatyva turėtų sužinoti koks asmuo paskirtas teisminei mediacijai ir tiesiogiai su juo derinti teisminės mediacijos datą, laiką ir vietą. Praktikoje pasitaikė atvejais, kai atidėto teismo posėdžio datą ir laiką teismo

¹²⁴ Teisminės mediacijos taisyklių 6 ir 10 punktai.

mediatorius laikė mediacijos procedūros vykdymo data. Tačiau tokia praktika yra akivaizdžiai klaidinga, neatitinkanti civilinio proceso koncentruotumo principo. Teisminė mediacija turėtų įvykti iki atidėto teismo posėdžio datos, kadangi ši procedūra nėra civilinio proceso stadija. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad mediatoriui teisminės mediacijos laikui perduodama civilinė byla¹²⁵, suprantama, kad užsitęsęs šiai procedūrai, teismo posėdis turėtų būti atidedamas.

1.2.2.3. Teisminės mediacijos vykdymas

Remiantis Teisminės mediacijos taisyklių 3 punktu *teisminė mediacija vyksta teismo patalpose*. Priešingai negu kai kuriose užsienio valstybėse, pastebėtina, jog už teismo ribų Lietuvoje teisminė mediacija negalima¹²⁶. Atkreiptinas dėmesys, jog teisminės mediacijos atveju taikomas tradicinis taikinamajam tarpininkavimui būdingas neformalumas. Dėl šios priežasties *teisminės mediacijos procedūros nėra protokoluojamos*¹²⁷, šalių teisiniai atstovai – advokatai, teismo mediatorius – teisėjas, teisminės mediacijos procedūroje dalyvauja nevilkdami mantijų, pokalbis vykdomas sėdint ir t.t. Svarbi nuostata įtvirtinta Teisminės mediacijos taisyklių 15 punkte. Remiantis ja *mediatoriui teisminės mediacijos laikui perduodama civilinė byla*. Tai suteikia galimybę teismo mediatoriui susipažinti su ginčo esme ir tokiu būdu iš anksto pasiruošti procedūrai. Galimybė iš anksto susipažinti su ginčo esme neabejotinai laikytina viena iš kvalifikuotos mediatoriaus veiklos prielaidų.

Vadovaujantis Teisminės mediacijos taisyklių 12 punktu *šalys turi bendradarbiauti tarpusavyje ir su mediatoriumi mediacijos metu*. Nors teisine prasme ši nuostata galima sakyti yra deklaratyvi, tačiau ji atlieka svarbią psichologinę-educacinę funkciją. *Viena vertus*, ginčo šalių ir teismo mediatoriaus bendradarbiavimas sudaro sąlygas sklandžiai vydyti teisminės mediacijos procedūrą ir konstruktyviai spręsti kilusį konfliktą. *Kita vertus*, tokiu būdu ginčo šalys skatinamos bandyti patį ginčą spręsti bendradarbiavimo būdu. Tuo tarpu bendradarbiavimas yra laikomas konstruktyviausiu taikaus ginčų sprendimo būdu, kadangi jo metu ginčo šalys pasiekia abipusę pergalę¹²⁸.

Kitaip nei bendrojo taikinamojo tarpininkavimo atveju teisminės mediacijos trukmė, atsižvelgiant į šios procedūros tiesioginį ryšį su civiliniu procesu, yra ribojama. Remiantis

¹²⁵ Teisminės mediacijos taisyklių 15 punktas.

¹²⁶ *Cit. op.* 116.

¹²⁷ Teisminės mediacijos taisyklių 16 punktas.

¹²⁸ ALMONAITIENĖ, J., *et al. Bendravimo psichologija: vadovėlis [interaktyvus]*. 4-asis leid., 2004.

[Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą:

<http://www.sos03.lt/files/knygos/Bendravimo_psichologija.pdf>.

Teisminės mediacijos taisyklių 17 punktu *gali būti organizuojamos kelios mediacijos sesijos*, kurių bendra trukmė negali viršyti 4 valandų. Teisminės mediacijos trukmė gali būti pratęsta abiejų šalių prašymu arba sutikimu tik esant tokioms komuliatyvioms sąlygoms:

1. jeigu mediatorius nusprendžia, kad tai gali sudaryti sąlygas pasiekti taikų susitarimą; ir
2. jeigu pratęsiant mediacijos trukmę nebus vilkinamas bylos nagrinėjimas.

Pažymėtina, kad bylos vilkinimas galimas tik tuo atveju, kai mediacijos procedūra „neišsitenka“ bylos nagrinėjimo atidėjimo laikotarpyje. Tai susiję su CPK 229 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad antrasis parengiamasis teismo posėdis gali būti skiriamas tik išimtiniais atvejais arba kai teismas mato, kad byloje gali būti sudaryta taikos sutartis. Kitokių bylos vilkinimą pagrindžiančių argumentų, kai abi šalys prašo pratęsti teisminę mediaciją, o teismo mediatorius mato, kad tarp šalių gali būti susdaryta taikos sutartis, negali būti. Tačiau, praktikoje deja pasitaikė atveju, kai teisminės mediacijos procedūros, kaip alternatyvaus ginčų srendimo būdo, vykdymas buvo traktuojamas kaip keliantis grėsmę proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principams *per se*. Akivaizdu, kad toks požiūris yra nesuderinamas su socialinės taikos siekiu. Dar daugiau, atsižvelgiant į socialinės taikos prioriteto principą, esant abiejų šalių prašymui ir egzistuojant pagrįstai taikos sutarties sudarymo tikimybei, reikėtų pripažinti, kad teisminės mediacijos procedūra galėtų būti pratęsta net ir tuo atveju, jeigu bylą nagrinėjančiam teismui tektų net keleta kartų atidėti bylos nagrinėjimą¹²⁹. Svarbu suprasti, kad bylos nagrinėjimo metu šalių pasiekta taika bet kokių atveju yra pats koncentruočiausias ir ekonomiškiausias ginčo išsprendimo būdas. Todėl esant tokio taikaus susitarimo tikimybei neturėtų būti gailima laiko ir pastangų.

1.2.2.4. Taikus susitarimas teisminės mediacijos metu

Skiriant teisminę mediaciją turėtų būti nurodomas teisminės mediacijos ginčo dalykas. Kyla klausimas, kokios yra taikaus susitarimo ribos teisminės mediacijos metu. Šį klausimą tinklinga išskaidyti į dvi atskiras kategorijas.

1. Remiantis CPK 231 str. 2 dalimi darytina išvada, kad teisminei mediacijai gali būti perduodamas visas ginčas arba tokio ginčo dalis. Todėl kyla klausimas ar šalys gali taikiai susitarti ir dėl kitų byloje pareikštų reikalavimų, kai mediacijai buvo perduota tik dalis ginčo. Atsakymas į šį klausimą yra teigiamas. Teismo

¹²⁹ Plačiau – 2.1.3. skyriuje „Parengiamųjų teismo posėdžių skaičius“.

mediatorius, ginčo šalys ir jų teisiniai atstovai turėtų įvertinti taikaus susitarimo galimybę ir dėl kitų, į mediacijos „programą“ neįtrauktų, reikalavimų. Kitaip tariant teisminės mediacijos ginčo dalykas jokia būdu neužkerta kelio šalims taikiai išspręsti kitus klausimus, kurie patenka į byloje nagrinėjamo ginčo dalyko apimtį.

2. Turint omenyje, kad šalių konfliktas gali neapsiriboti byloje pareikštais reikalavimais ir atsikirtimais, kyla klausimas ar šalys gali teisminės mediacijos metu taikiai išspręsti ir tai, kas formaliai išeina už byloje pareikštų reikalavimų ribų. Šiuo atveju pateikti aiškų atsakymą yra kebliau. Viena vertus, remiantis socialinės taikos prioriteto principu į šį klausimą reikėtų atsakyti teigiamai. Tačiau kita vertus, tokią taikos sutartį siekiančios sudaryti ginčo šalys turėtų įvertinti aplinkybę, kad šalių teisės taikos sutartimi išeiti už ieškinio reikalavimų ribų klausimu teisės doktrinoje ir teismų praktikoje nėra vienareikšmės pozicijos. Todėl gali būti sunku prognozuoti kaip į tokią taikos sutartį „pasižiūrės“ bylą nagrinėjantis teismas kai byla su parengta taikos sutartimi iš mediatoriaus bus sugražinta teismui.

Pažymėtina, jog Europos Sąjungos valstybėse nerėse, kuriose įtvirtintas teisminės mediacijos modelis (pavyzdžiui, Prancūzijoje, Vokietijoje), vyrauja nuostata, jog pats mediacinis susitarimas prilyginamas galutiniam teismo sprendimui¹³⁰, t.y. įgyja *res judicata* galią. Tuo tarpu teisminės mediacijos taisyklių 18 punkte įtvirtinta nuosta, pagal kurią *šalims pasirašius taikos sutartį, ją tvirtina byla nagrinėjantis teisėjas*. Taikos sutartis tvirtinama CPK 140 str. 3 dalyje nustatyta tvarka. Tokiu būdu teisminės mediacijos procedūros metu sudaryta, bet teismo nepatvirtinta procesinė taikos sutartis teisinės galios neįgyja. Taigi Teisminės mediacijos taisyklių 18 punkte įtvirtinta nuostata yra civilinio proceso nulemta išimtis iš Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 6 str. 2 dalyje įtvirtintos bendros taisyklės, pagal kurią *taikinamojo tarpininkavimo metu ginčo šalių sudaryta taikos sutartis ginčo šalims turi įstatymo galią*.

1.2.3. Baigiamosios nuostatos

Nepaisant to, kad Bandomasis teisminės mediacijos projektas Lietuvoje įgyvendinamas ypač vangiai¹³¹ projekto reikšmingumas negali būti sumenkitas dėl kelių priežasčių.

Pirma, Bandomasis teisminės mediacijos projektas turi netiesioginės naudos: teisėjai,

¹³⁰ *Cit. op.* 116.

¹³¹ Laikotarpiu nuo 2005 m. gegužės 20 d. iki 2009 m. gruodžio 31 d. teisminei mediacijai buvo perduotos vos 6 bylos, iš kurių tik viena baigėsi taikos sutartimi. *Cit. op.* 114.

vykdantys teismo mediatorių funkcijas, įgauna sutaikymo įgūdžių, teorinių ir praktinių žinių, ir todėl efektyviau vykdo taikinimo procedūras teismo bylos nagrinėjimo metu. Tuo tarpu visuomenė supažindinama su taikinamojo tarpininkavimo, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, institutu, sutaikymu, taip pat ugdoma konstruktyvaus ginčų sureguliuavimo kultūra¹³².

Antra, remiantis Taikinamojo tarpininkavimo įstatymo ir Teisminės mediacijos taisyklių analize darytina išvada, kad teisinė bazė, siekiant sėkmingai taikyti šią alternatyvią ginčų sprendimo procedūrą, yra pakankama. Šį argumentą patvirtina praktinis pavyzdys. Advokato Sauliaus Dambrausko kontoros advokatas Saulius Dambrauskas, būdamas aktyviu ginčo šalių sutaikymo šalininku, pasinaudodamas teisminės mediacijos taikymo galimybe, 2010 m. pabaigoje – 2011 m. pradžioje inicijavo teisminės mediacijos procedūras: Kauno miesto apylinkės teisme santuokos nutraukimo byloje¹³³, Kauno rajono apylinkės teisme byloje dėl žalos atlyginimo¹³⁴ ir byloje dėl naudojimosi tvarkos nustatymo¹³⁵, kurias vykdė (ar tebevykdo) paskirti teismo mediatoriai - Kauno apygardos teismo teisėjai. Pažymėtina, jog dvi teisminės mediacijos buvo baigtos konstatuojant jas esant pavykusiomis (nors taikos sutarties sudarymo klausimas abiem atvejais buvo paliktas šalių diskrecijai), o viena procedūra dar nėra pradėta. Tokiu būdu, matyt, pagrindinė teisminės mediacijos nepopuliarumo problema yra šią procedūrą galinčių inicijuoti asmenų valios stygius.

Teisės doktrinoje nurodoma, jog teisminės mediacijos taikymą Lietuvoje galėtų paskatinti privalomo taikinamojo tarpininkavimo taikymo galimybės įtvirtinimas, t.y. greta teisėjo pareigos imtis priemonių šalis sutaikyti¹³⁶, teisėjui galėtų būti suteikiamas apčiuopiamas instrumentas: galimybė įpareigoti šalis pasinaudoti teisminės mediacijos procedūra. Pavyzdžiui, kai kuriose JAV valstijose ir Kanados provincijose jau dabar daugeliu atveju civiliniame procese mediacija yra privaloma¹³⁷. Anglijos bei Velso vietiniuose teismuose paplitusi praktika, jog vietinės mediacijos tarnybos teismo patalpose organizuoja „įvertinimo posėdžius“ (angl. - *assessment sessions*), kurių tikslas – nustatyti, ar ginčų, kurių atžvilgiu teismo procesas jau yra prasidėjęs, nebūtų galima

¹³² *Cit. op.* 116.

¹³³ Kauno miesto apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis dėl teisminės mediacijos skyrimo, c.b. Nr. 2-2559-530/2011 (nutartis neskelbta, naudotasi bylos medžiaga).

¹³⁴ Kauno rajono apylinkės teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis dėl teisminės mediacijos skyrimo, c.b. Nr. 2-57-58/20 (nutartis neskelbta, naudotasi bylos medžiaga).

¹³⁵ Kauno rajono apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 22 d. nutartis dėl teisminės mediacijos skyrimo, c.b. Nr. 2-405-97/2011 (nutartis neskelbta, naudotasi bylos medžiaga).

¹³⁶ CPK 231 str. 1 dalis

¹³⁷ MILAŠIUS, T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas. *Teisė*, 2007, Nr. 63, p. 43-58.

išspręsti pasitelkiant mediaciją.¹³⁸ „Nors yra teigiama, kad taikiai išspręsti ginčą yra įmanoma tik pačių šalių iniciatyva ir noru, tačiau nukreipti šalis susitaikymo keliu ypač svarbu ir socialiai vertinga“¹³⁹. Taigi teisėjas pasirengimo bylą nagrinėti stadijoje, pasikliaudamas savo teisine sąmone ir patirtimi, galėtų įvertinti taikaus susitarimo potencialą byloje ir nuspręsti dėl teisminės mediacijos skyrimo. *Viena vertus*, tokia pozicija yra pateisinama. Visuomenėje įsitvirtinęs bylinėjimosi mentalitetas lemia, kad dažnai bylą nagrinėjant teisme ne tik šalys, bet ir jų teisiniai atstovai – advokatai, net nesvarsto taikaus susitarimo galimybes. Todėl manytina, jog daugeliu atveju, tiesiogine prasme „priverstos“ sėsti prie derybų stalo, šalys įvertintų taikaus susitarimo galimybę ir bendradarbiaudamos pasiektų taikų susitarimą. Tačiau *kita vertus*, atsižvelgiant į teisminės mediacijos nepopuliarumą, toks sprendimas šiuo metu galimai šokiruotų teisinę bendruomenę. Taip pat vargu ar vien tokios teisėjo teisės įtvirtinimas sąlygotų sėkmingą teisminės mediacijos taikymą praktikoje, kadangi patys teisėjai, net ir įtraukti į teismo mediatorių sąrašą, kol kas gan skeptiškai vertina teisminės mediacijos taikymo galimybę¹⁴⁰. Be aktyvių įtakingiausių Lietuvos teisės autoritetų ir teisės institucijų edukacinių priemonių palaikymo tokia teisėjo teisė susilauktų greičiau „mirusios normos“ vardo.

¹³⁸ *Cit. op.* 116.

¹³⁹ KAMINSKIENĖ, N. Teisminė mediacija Lietuvoje. Quo vadis? *Socialinis darbas*, 2010, Nr. 9 (1), p. 54-63.

¹⁴⁰ SONDAITĖ, J., ČECHAVIČIENĖ, A. Teisėjų, dalyvavusių ir nedalyvavusių mediacijos apmokymo programose, požiūris į mediaciją. *Socialinis darbas*, 2008, Nr. 7 (2), p. 102-107.

2. Teisminis sutaikymas civiliniame procese

Socialinės taikos atkūrimo, sutaikymo idėjos buvo panaudotos ir kuriant naujojo CPK koncepciją¹⁴¹. Svarbu pažymėti, jog dabartinis Lietuvos civilinis procesas paremtas 1895 m. Austrijos civilinio proceso kodekso ideologo F. Kleino sukurta socialinio civilinio proceso mokykla¹⁴². F. Kleino civilinio proceso teorija grindžiama ne tik teisiniais, bet ir teisės sociologijos principais¹⁴³. Atsižvelgiant į tai, kad dinamiško proceso metu svarbiausia rasti būdą, kaip išspręsti konfliktą, be kitų naujovių CPK civilinio proceso teisėje įtvirtino ir naują požiūrį į taikaus susitarimo svarbą. CPK numatyta teismo pareiga imtis aktyvių proceso šalių sutaikymo veiksmų, nustatyti įvairūs teisiniai mechanizmai, teikiantys galimybių šią pareigą tinkamai įgyvendinti¹⁴⁴. Pažymėtina, jog teisminis sutaikymas greičiau laikytinas tradicinio teismo bylos išsprendimo alternatyva, nei teisiniu bylos nagrinėjimu. Taigi teismas Lietuvoje turi tapti aktyviu socialinės taikos iniciatoriumi.

Iki 2003 m. sausio 1 d., t.y. iki naujojo CPK įsigaliojimo, visų pažeistų materialinių subjektinių teisių gynimo tvarką Lietuvoje reglamentavo dar 1964 m. priimtas ir socialistinės teisės tradicija grindžiamas CPK¹⁴⁵ (toliau – 1964 m. CPK). Pagal 1964 m. CPK teismas neprivalėjo ir neturėjo konkrečiai apibrėžtų svertų inicijuoti taikų ginčo išsprendimą¹⁴⁶. 1964 m. CPK 185 straipsnyje *inter alia* buvo įtvirtinta pirmininkaujančiojo pareiga paklausti, ar nenori šalys baigti bylą taikos sutartimi. Tačiau tai buvo labiau „popierinė“ nei reali nuostata¹⁴⁷. „Aktyvesni teismo veiksmai dažnai galėjo būti ir buvo traktuojami kaip šališkumo arba vengimo tinkamai nagrinėti ir spręsti bylą atmaina.“¹⁴⁸ Toks teisinis kontekstas formavo visuomenės, o pirmiausia teisininkų bendruomenės atstovų, teisinę sąmonę. Šiuo metu CPK įtvirtina teismo pareigą imtis aktyvių veiksmų siekiant, kad šalys sudarytų taikos sutartį¹⁴⁹. Pasak dr. R. Simaičio, „teisėjų ir bylininkų sąmonė, teisėjų ir advokatų įgūdžiai – gana inertiški dalykai, kurie ne taip greitai ir lengvai keičiasi“¹⁵⁰. Matyt, dėl šios priežasties aktyvūs teismo sutaikymo

¹⁴¹ SIMAITIS, R. Teisminis sutaikymas. *Teisė*, 2004, Nr. 52, p. 92-107; *Justitia*, 2004, Nr. 5 (53), p. 18-29.

¹⁴² LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė: vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2003. I t.

¹⁴³ NEKROŠIUS, V. Francas Kleinas apie civilinio proceso tikslus ir principus, bei jų įgyvendinimo metodus. *Teisė*, 1999, Nr. 33 (1), p. 43.

¹⁴⁴ *Cit. op.* 141.

¹⁴⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-139.

¹⁴⁶ *Cit. op.* 141.

¹⁴⁷ VALANČIUS, V. Naujojo civilinio proceso kodekso naujovės. *Teisės problemos*, 2003, Nr. 1, p. 5-19.

¹⁴⁸ *Cit. op.* 141.

¹⁴⁹ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika: vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. II t.

¹⁵⁰ *Cit. op.* 141.

veiksmai Lietuvos civiliniame procese vis dar yra neįprastas reiškinys.

CPK sureikšmintą pasirengimo nagrinėti civilinę bylą stadiją, ir taikinimo procedūros įtvirtinimas civiliniame procese sudaro puikias prielaidas teismui imtis ryžtingesnių veiksmų siekiant sutaisyti šalis pradiniame ginčo etape. Šiame kontekste svarbu pastebėti, jog sąvokos *teisminis sutaukymas* ir *taikinimo procedūra* neturėtų būti tapatinamos. *Teisminis sutaukymas* – tai visa į ginčo šalių socialinės taikos atkūrimą nukreipta teismo veikla civilinio proceso metu. Tuo tarpu *taikinimo procedūra* – tai konkreti CPK 231 straipsnyje įtvirtinta parengiamojo teismo posėdžio metu vykdoma į šalių sutaukymą orientuota procedūra. Tokiu būdu taikinimo procedūra yra viena iš teismo sutaukymo atmainų.

Šiame kontekste reikėtų paminėti, jog Lietuvos Respublikos Seime 2009 m. lapkričio 16 d. įregistruotas Civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas (toliau – CPK projektas) Nr. XIP-1409¹⁵¹. Vienas iš CPK projekto tikslų – modernizuoti civilinį procesą¹⁵². Išskirtinos tokios CPK projekte pateikiamos šalis taikiai spręsti ginčą skatinančios naujovės:

1. įtvirtinama ginčo šalies teisė pateikti priešingai šaliai oficialų pasiūlymą dėl ginčo užbaigimo taikos sutartimi;
2. ieškinyje ir atsiliepime į ieškinį turi būti nurodoma atitinkamai ieškovo ir atsakovo nuomonė dėl taikos sutarties sudarymo galimybės;
3. *expresis verbis* įtvirtinama galimybė taikyti teisminį taikinamąjį tarpininkavimą;
4. įtvirtinama „neleistinų įrodymų“ kategorija taikinamojo tarpininkavimo procedūros taikymo atveju bei „taikinimo tarpininko konfidencialumo privilegija“;
5. numatomos bylinėjimosi išlaidų lengvatos asmenims, kurie prieš kreipdamiesi į teismą arba teismo proceso metu bando ginčą spręsti taikinamojo tarpininkavimo būdu;
6. keičiamas bylinėjimosi išlaidų paskirstymo reguliavimas, numatant teismui teisę nukrypti nuo nustatytų bendrų taisyklių, atsižvelgiant į šalių elgesį proceso metu bei ginčo baigtį.

¹⁵¹ [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=357980&p_query=&p_tr2=>>.

¹⁵² Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIP-1409. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=358003&p_query=&p_tr2=>>.

2.1. Taikinimo procedūra

Taikinimo procedūra yra viena iš teismo sutaikymo formų. Ji reglamentuojama CPK 231 straipsnyje. Kai kurios nuorodos į šią procedūrą įtvirtintos ir CPK 227-229 straipsniuose. Nors taikinimo procedūra nėra detaliai reglamentuota CPK, tačiau tokiu būdu sudaromos visos galimybės pasireikšti teismo kūrybai ir išradingai vesti šalis susitaikymo linkme.

Taikinimo procedūros esmė atskleidžiama CPK 231 str. 1 dalyje: *teismas, parengiamojo teismo posėdžio metu nustatęs ginčo esmę, pasiūlo šalims abipusių nuolaidų būdu pasiekti priimtina abiem šalims susitarimą ir sudaryti taikos sutartį. Teismas imasi priemonių šalims sutaisyti*. Taigi taikinimo procedūra vykdoma parengiamojo teismo posėdžio metu. Ši nuostata aktuali dviem aspektais. **Pirma**, taikinimo procedūros vykdymas pasirengimo nagrinėti bylą teisme stadijoje atskleidžia jos paskirtį. Akivaizdu, kad atsižvelgiant į CPK 7 straipsnyje įtvirtintus civilinio proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principus, taip pat į aplinkybę, kad taikus ginčo suregulavimas yra labiausiai tikėtinas pradinėje jo stadijoje, aktyviausia į šalių sutaikymą orientuota teismo veikla turėtų būti vykdoma būtent pirminėje ginčo stadijoje. Taigi ši procedūra skirta bandyti sutaisyti šalis jau pradiniam teismo ginčo etape. **Antra**, taikinimo procedūra taikoma tik žodinio pasirengimo teismui nagrinėjimui metu, t.y. taikinimo procedūra nevykdoma taikant pasirengimo nagrinėti bylą teisme paruošiamaisiais dokumentais būdą. Tokiu būdu akcentuojama viena iš svarbiausių sutaikymo prielaidų – tiesioginis kontaktas su šalimis.

Vartojama sąvoka „nustatęs ginčo esmę“ apibrėžia taikinimo procedūros vykdymo pradžios momentą. Teisės doktrinoje pripažįstama, jog procedūra vykdoma tuomet, kai teismas jau yra susipažinęs su šalių argumentais ir gali joms siūlyti tam tikras susitarimo galimybes¹⁵³. Taikinimo procedūros tikslas kompleksinis – sutaisyti šalis ir sudaryti procesinę taikos sutartį¹⁵⁴.

2.1.1. Parengiamasis teismo posėdis

Bene esminę vietą civiliniame procese užima pasirengimas teismui civilinės bylos

¹⁵³ VALANČIUS, V., et al. *Civilinio proceso kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia, 2005. II t. 231 str. komentaras, para. 1.

¹⁵⁴ Reikėtų pastebėti, jog taikos sutarties sudarymas yra vienas iš galimų taikaus ginčo suregulavimo įtvirtinimo būdų. Tačiau šalių susitaikymas bendriausia prasme gali būti įtvirtinamas ir kitais būdais, pavyzdžiui, materialine taikos sutartimi, ieškinio atsiėmimu ar atsisakymu ir pan.

nagrinėjimui, o civilinės bylos svorio centras perkeliamas į pasirengimo etapą¹⁵⁵. Pasirengimo teismiam nagrinėjimui stadija pirmosios instancijos teisme laikytina viena iš svarbiausių civilinio proceso stadijų šalių taikaus susitarimo galimybių prasme. Habil. dr. V. Nekrošius kaip vieną iš pagrindinių pasirengimo teismiam nagrinėjimui stadijos tikslų nurodo taikos sutarties tarp ginčo šalių sudarymo siekį¹⁵⁶. Tai pripažįstama ir teismų praktikoje¹⁵⁷. Taigi šioje proceso stadijoje neturėtų būti gailima pastangų ir laiko siekiant sutaikyti šalis.

Pasirengimas bylos nagrinėjimui teisme¹⁵⁸ yra sudėtinė, taigi privaloma, bylos nagrinėjimo teisme dalis¹⁵⁹. Remiantis CPK 225 str. 6 punktu rašytinis arba žodinis pasirengimas bylos nagrinėjimui yra įstatymų leidėjo įtvirtintas imperatyvas¹⁶⁰. Pasirengimas nagrinėti bylą teisme vyksta arba pateikiant paruošiamuosius dokumentus, arba parengiamajame teismo posėdyje (CPK 228-231 str.)¹⁶¹. Remiantis CPK 228 str. 1 dalimi *teismas, matydamas, jog byloje galima sudaryti taikos sutartį arba jeigu įstatymai įpareigoja teismą imtis priemonių šalims sutaikyti, arba jeigu tokiu būdu bus geriau ir išsamiau pasirengta nagrinėti bylą teisme, skiria parengiamąjį teismo posėdį*. Taigi esant 228 str. 1 dalyje įtvirtintoms sąlygoms pasirengimas nagrinėti bylą teisme paruošiamųjų dokumentų būdu negali būti taikomas, o teismas privalo skirti parengiamąjį teismo posėdį. Dėl šios priežasties CPK 228 str. 1 dalis laikytina *lex specialis* CPK 227 str. 1 dalies atžvilgiu¹⁶².

2.1.2. Parengiamojo teismo posėdžio skyrimo pagrindai

2.1.2.1. Taikos sutarties sudarymo tikimybė

Reikėtų sutikti su habil. dr. V. Nekrošiaus išsakyta pozicija, jog jeigu parengiamasis teismo posėdis skiriamas tuo atveju, kai teismas mato, kad byloje galima sudaryti taikos sutartį parengiamojo teismo posėdžio metu, daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama

¹⁵⁵ *Cit. op.* 147.

¹⁵⁶ NEKROŠIUS, V. Pasirengimas teismiam nagrinėjimui civiliniame procese: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Justitia*, 2004, Nr.1(49), p. 2-7.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. balandžio 2 d. konsultacija Nr. A3-81. *Teismų praktika*, Nr. 19, p. 244.

¹⁵⁸ CPK 225-231 str.

¹⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. birželio 12 d. konsultacija Nr. A3-83. *Teismų praktika*, Nr. 19, p. 257.

¹⁶⁰ *Cit. op.* 147.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. kovo 18 d. konsultacija Nr. A3-101. *Teismų praktika*, Nr. 21, p. 262-263.

¹⁶² DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. III t., p. 236.

būtent galimybei sudaryti taikos sutartį byloje¹⁶³. Tačiau kyla klausimas, kokiais kriterijais turėtų vadovautis teismas vertindamas taikaus susitarimo tikimybę. Teisės mokslas pateikia vertingų rekomendacijų šiuo klausimu¹⁶⁴. Vertindamas taikaus susitarimo realumą byloje teismas turėtų:

1. atsižvelgti į tai, ar įstatymai nedraudžia sudaryti taikos sutarties nagrinėjamos kategorijos bylose¹⁶⁵;
2. preliminariai įvertinti šalių interesus, jų suderinamumą, taip pat šalių tarpusavio bendradarbiavimo galimybę. Šiuo atveju teisėjas turėtų mąstyti visapusiškai ir kūrybiškai;
3. įvertinti ne tik proceso šalių ginčo teisinius santykius, bet ir kitus jų santykius, šių santykių kontekstą. Atsižvelgdamas į santykių ilgaamžiškumo aspektą ir visuomenės suinteresuotumą taikia ginčo baigtimi (pavyzdžiui, atvejai, kai šalys bus priverstos bendrauti ateityje), teismas turėtų imtis aktyvesnių sutaikymo veiksmų. Taip pat šalių esamų ar būsimų santykių ilgalaikiškumo poreikis gali būti svarbus taikaus susitarimo tikimybės rodiklis;
4. atkreipti dėmesį į ginčo pobūdį. Jeigu ginčas iš esmės grindžiamas emocijomis, tikėtina, kad ginčą perkėlus į konstruktyvų ginčo sprendimo lygmenį bus pasiektas kompromisas;
5. įvertinti ginčo ir šalių pozicijų įrodinėjimo sudėtingumą. Kai ginčo bylos baigtis gali priklausyti nuo daugelio kintamųjų, o įrodinėjimo procesas bus sudėtingas, - taikaus susitarimo tikimybė yra didesnė;
6. įvertinti ginčo dalyko vertę, turtinę ginčo išraišką. Jeigu ginčo dalyko vertė yra santykinai nedidelė, taikus susitarimas yra labiau tikėtinas;
7. preliminariai įvertinti šalių ketinimus ir požiūrį į konfliktą. Jeigu kuri nors šalis ieškinyje, atsiliepime į ieškinį ar kituose su ginču susijusiuose dokumentuose užsiminė apie galimybę pasiekti taikų susitarimą (ypač jeigu tai padarė abi šalys), darytina išvada, kad reali taikaus susitarimo galimybė egzistuoja¹⁶⁶. Dėl šios priežasties rekomenduotina taikaus susitarimo naudą ir galimybę matančiai ginčo šaliai informuoti teismą apie taikaus susitarimo galimybę byloje. Tai paprasčiausia padaryti ieškinyje ar atsiliepime į ieškinį.

Reikėtų pastebėti, jog šiomis rekomendacijomis naudinga remtis ir advokatams,

¹⁶³ NEKROŠIUS, V. Pasirengimas teismui nagrinėjimui civiliniame procese: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Justitia*, 2004, Nr.2 (50), p. 2-9.

¹⁶⁴ *Cit. op.* 141.

¹⁶⁵ CK 6.984 straipsnis, CPK 42 str. 2 dalis.

¹⁶⁶ *Cit. op.* 141.

siekiantiems įvertinti taikaus susitarimo galimybes konkrečiame ginče¹⁶⁷.

2.1.2.2. Teismo pareiga imtis priemonių šalims sutaisyti

CPK 228 str. 1 dalyje vienas iš alternatyvių pagrindų skirti parengiamąjį teismo posėdį yra įstatymų numatyti atvejai, kai teismas turi pareigą imtis priemonių šalims sutaisyti. Teisės doktrinoje išsakomos skirtingos pozicijos šios nuostatos atžvilgiu. Remiantis CPK 159 str. 1 dalimi teismas visais atvejais turi pareigą imtis priemonių šalims sutaisyti. Tačiau ši pareiga yra bendro pobūdžio, todėl tai nelaikytina pakankamu pagrindu skirti parengiamąjį teismo posėdį. Būtent specialiosios normos (pavyzdžiui, CPK 376 str. 2 dalis, 384 str. 3 dalis, 415 str. 2 dalis) tiesiogiai ar netiesiogiai įpareigoja teismą atskirų kategorijų bylose aktyviai veikti siekiant šalių taikos byloje¹⁶⁸.

Vieni autoriai teigia, jog žodinio pasirengimo teismui nagrinėjimui (parengiamajame teismo posėdyje) pagrindai yra dvejopi¹⁶⁹:

1. jeigu teismas mano, kad yra reali taikos sutarties sudarymo galimybė;
2. jeigu teismas mano, kad tokiu būdu bus geriau pasirengta teismui nagrinėjimui.

Tokia pozicija, matyt, grindžiama civilinio proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principais, t.y. tais atvejais, kai, teismo nuomone, pasiekti taikų susitarimą yra neįmanoma, įstatyme įtvirtintos teismo pareigos imtis veiksmų sutaisyti šalis, t.y. skirti parengiamąjį teismo posėdį ir vykdyti taikinimo procedūrą, jis gali nepaisyti. Tačiau reikėtų atkreipti dėmesį į silpnąsias tokios pozicijos vietas. **Pirma**, įstatyme įtvirtinti imperatyvai visais atvejais turi aiškiai apibrėžtą tikslą ir paskirtį. Šiuo atveju atitinkamoms bylų kategorijoms priskiriamos bylos, kurias nagrinėjantis teismas įpareigojamas imtis veiksmų šalims sutaisyti, laikomos viešojo intereso bylomis, o socialinės taikos atkūrimas ar išsaugojimas tokiuose ginčiuose turi esminę visuomeninę reikšmę. Taigi įstatymų leidėjo įtvirtintas imperatyvas suponuoja teismo pareigą tokio pobūdžio bylose šalių sutaikymui skirti ypatingą dėmesį ir visais atvejais dėti pastangas siekiant sutaisyti ginčo šalis. **Antra**, reikia pripažinti, kad nėra nieko koncentruočiau ir ekonomiškiau už taikų ginčo sureguliuimą. **Trečia**, remiantis tokia teisės teoretikų pozicija, teismas, skirdamas parengiamąjį teismo posėdį, nagrinėjamu atveju vadovaujasi tik savo vidiniu įsitikinimu apie galimybę baigti bylą taikos sutartimi. Atkreiptinas

¹⁶⁷ Plačiau apie advokatų vaidmenį socialinės taikos išsaugojimo kontekste – 3. skyriuje „Ginčo šalys ir advokatai taikaus susitarimo galimybių kontekste“.

¹⁶⁸ *Cit. op.* 162, p. 236.

¹⁶⁹ CPK 228 str. komentaras, para 1; *Cit. op.* 162, p. 236-237.

dėmesys, jog teismas apie taikaus susitarimo galimybę išvadą daro tik remdamasis procesiniu susirašinėjimu su šalimis. Taip pat neįvertinama tai, kad net ir tuo atveju, kai teismas nemato galimybės susitarti, tokią galimybę gali matyti ginčo šalys ar viena iš jų, tik kartais tokią ginčo šalį reikia paskatinti. **Ketvirta**, taikus susitarimas, kaip socialinės taikos atkūrimas, gali pasireikšti pačiomis įvairiausiomis formomis (pavyzdžiui, ieškinio atsisakymu ar atsiėmimu, civilinės taikos sutarties sudarymu ir pan.). Tokiu būdu teismas dažnai yra nepajėgus visapusiškai įvertinti taikaus susitarimo galimybes plačiąja prasme. Tiesa, teismo vykdomas sutaikymas pirmiausia yra orientuotas į taikos sutarties sudarymą. Todėl siekiant pagrįsti paskutinį teiginį būtina platesnė taikaus susitarimo formų civiliniame procese analizė. **Penkta**, taikus susitarimas visais atvejais yra įmanomas, tik dažnai sunkiau „surandamas“. Beje, šį argumentą pagrindžia ir įstatymų leidėjo suformuota teismo sutaikymo pareigos koncepcija, pagal kurią teismo sutaikymo pareiga tęsiasi ir po pasirengimo nagrinėti bylą teisme stadijos¹⁷⁰, taip pat CPK 140 str. 3 dalyje įtvirtinta bylos šalių teisė sudaryti taikos sutartį bet kurioje proceso stadijoje. Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad tokia pozicija neatitinka socialinės taikos prioriteto principo, taip pat koncentruotumo ir ekonomiškumo principų esmės.

Kai kurie kiti autoriai nurodo, jog tais atvejais, kai įstatymai įpareigoja teismą imtis priemonių šalims sutaikyti, parengiamasis teismo posėdis privalo būti skiriamas, tačiau teismas matydamas, jog taikos sutarties sudaryti yra neįmanoma, nėra įpareigotas vykdyti CPK 231 str. numatytą taikinimo procedūrą, arba gali ją vykdyti formaliai¹⁷¹. Toks požiūris laikytinas pernelyg formaliu šalių sutaikymo kontekste ir neatitinkančiu parengiamojo teismo posėdžio skyrimo tikslų¹⁷².

Galima išskirti ir trečią nuomonių grupę. Dr. R. Simaitis, aiškindamas aptariamą CPK nuostatą, nurodo, jog „tam tikrų kategorijų bylose imtis sutaikymo veiksmų, taigi ir skirti parengiamąjį posėdį, teismas privalo visada“¹⁷³. Reikėtų sutikti su pastarąja pozicija. Parengiamojo teismo posėdžio skyrimas suponuoja teismo pareigą imtis priemonių sutaikyti šalis. Tik tokiu būdu įstatymuose įtvirtinta teismo pareiga imtis aktyvių sutaikymo veiksmų atskirų kategorijų bylose sisteminiu teisės aiškinimo požiūriu, t.y. minėtos CPK 159 str. 1 dalies kontekste, įgauna prasmę ir atitinka įstatymų leidėjo siekį teikti išskirtinį dėmesį skirti tokioms bylų kategorijoms, kur socialinės taikos išsaugojimas yra reikšmingas visai visuomenei. Tiesa, remiantis CPK 159 str. 1 dalies ir

¹⁷⁰ CPK 159 str. 1 dalis ir 249 str. 1 dalis.

¹⁷¹ *Cit. op.* 163.

¹⁷² Plačiau – 2.1. skyriuje „Taikinimo procedūra“.

¹⁷³ *Cit. op.* 141.

249 str. 1 dalies nuostatomis į šalių sutaikymą orientuotos teismo veiklos pareiga nepasibaigia parengiamojo teismo posėdžio metu. Tačiau teismo pareiga tam tikrų kategorijų bylose imtis priemonių šalims sutaikyti tinkamai įgyvendinama tik tuo atveju, kai į šalių sutaikymą nukreipta aktyvi teismo veikla vykdoma jau pradinėje ginčo stadijoje. Tai atitinka civilinio proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principus. Remiantis pastarąja pozicija teismo pareiga skirti parengiamąjį teismo posėdį ir imtis priemonių šalims sutaikyti numatyta CPK 376 str. 2 dalyje, 384 straipsnyje, taip pat 415 str. 2 dalyje.

2.1.3. Parengiamųjų teismo posėdžių skaičius

Remiantis CPK 229 str. *paprastai bylai nagrinėti teisme pasirengiama vieno parengiamojo teismo posėdžio metu, tačiau išimtiniais atvejais arba matydamas, kad byloje gali būti sudaryta taikos sutartis, teismas turi teisę posėdyje paskirti antrojo parengiamojo posėdžio, kuris turi įvykti ne vėliau kaip per trisdešimt dienų, datą.* “Skirti antrąjį parengiamąjį posėdį tikslinga, pavyzdžiui, tais atvejais, kai šalys sutinka arba prašo teismo suteikti papildomai laiko pasiderėti, pasinaudoti neteisminėmis tarpininkavimo, nepriklausomo išankstinio vertinimo ir kitomis panašiomis procedūromis.”¹⁷⁴ Kyla klausimas, ar teismas turi teisę atidėti parengiamąjį teismo posėdį daugiau negu vieną kartą, jeigu taikaus susitarimo siekiančios šalys to prašo. Teisės doktrinoje išsakoma nuomonė, kad „net ir matydamas, kad taikos sutartis gali būti sudaryta, bylą nagrinėjantis teismas neturi teisės paskirti trečiojo ir pan. parengiamojo teismo posėdžio“¹⁷⁵. Tačiau ar tokia pozicija socialinės taikos prioriteto kontekste nėra pernelyg kategoriška?

Pažymėtina, jog, nepaisant šia nuostata įtvirtintos teismo teisės atidėti bylos nagrinėjimą tik išimtiniais atvejais ir tik vieną kartą, praktikoje teismo posėdžio atidėjimas yra tapęs taisykle. Dar daugiau, - teismai paprastai skiria du ir daugiau parengiamųjų teismo posėdžių. Žinoma, tai nėra pakankamas argumentas siekiant pateisinti teismo posėdžio atidėjimą šalių taikaus susitarimo labui: tokia susiklosčiusi praktika, nepaisant esamos situacijos, nėra toleruotina ir neatitinka civilinio proceso koncentruotumo principo. Todėl siekiant pateisinti teismo teisę atidėti bylos nagrinėjimą daugiau negu vieną kartą, kai ginčo šalys prašo skirti laiko taikiam susitarimui pasiekti, būtina nurodyti papildomus argumentus. Reikėtų pripažinti, jog realios taikaus susitarimo galimybės

¹⁷⁴ *Cit. op.* 141.

¹⁷⁵ *Cit. op.* 163.

egzistavimas suponuoja specifinio civilinio proceso taisyklių interpretavimo būtinumą. Esant taikaus susitarimo galimybei (ypač, kai abi ginčo šalys prašo teismo suteikti papildomai laiko deryboms ar taikos sutarties sąlygų suformulavimui) teismas, atsižvelgdamas į jau ne kartą minėtą socialinės taikos prioriteto principą, ne tik gali, bet ir privalo sudaryti sąlygas taikiam susitarimui pasiekti. Tokiu būdu užtikrinami ir minėti civilinio proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principai.

Tačiau prieš atidėdamas parengiamąjį teismo posėdį teismas turėtų įvertinti ir kitas, operatyvesnes, procesines priemones, kurių pagalba būtų sudarytos sąlygos taikiam susitarimui pasiekti.

Pirma, remiantis CPK 235 str. 3 dalimi, teismas gali skirti teismo posėdžio pertrauką. Jos metu šalys galėtų vesti derybas dėl taikaus susitarimo galimybių ir suformuluoti taikos sutarties sąlygas. Tačiau tam tikrais atvejais šia galimybe gali būti sunku pasinaudoti dėl didelių teisėjų darbo krūvių, taip pat dėl šalių teisinių atstovų (paprastai advokatų) užimtumo. Tiesa, teismo posėdžio pertrauka gali būti skiriama vos kelioms minutėms, tačiau kokybiškos taikos sutarties sudarymui dažnai būtina skirti daugiau laiko.

Antra, praktikoje pasitaikė atveju, kai šalims, siekiančioms taikiai sureguliuoti ginčą, pateikus prašymą atidėti parengiamąjį teismo posėdį, teismas primygtinai skatino šalis taikiai susitarti teismo posėdžio metu. Derybos įvyko ir taikos sutartis buvo sudaryta¹⁷⁶. Akivaizdu, kad tokia teismo, galima sakyti radikali, pozicija tam tikrais atvejais gali paskatinti šalis sutelkti jėgas ir taikiai susitarti bei operatyviai suformuluoti taikos sutarties sąlygas dar teismo posėdžio metu. Tai ypač pateisinama, jeigu šalys nėra atstovaujamos advokatų, o savo jėgomis parengti tinkamą taikos sutartį jos yra nepajėgios. Tokiu atveju teismo „rūpestis“ tinkamu taikos sutarties parengimu yra ne tik toleruotinas, bet netgi pagirtinas. Svarbu pastebėti, kad tokiu būdu teismas tam tikra apimtimi atlieka mediatoriaus funkciją. Tačiau teismo aktyvumas, lyginant su taikinamojo tarpininkavimo procedūra, yra ribotas¹⁷⁷. Nepaisant to, perfrazuojant habil. dr. V. Nekrošiaus žodžius, kartais tokia situacija gali tapti labiau panaši į šalių prievartavimą, nei į civilizuotą taikaus ginčo sureguliuavimo procedūrą¹⁷⁸, o taikaus susitarimo kokybė teisinės ir socialinės taikos prasme – nukentėti.

Remiantis aukščiau išdėstytais argumentais darytina išvada, jog esant realiai taikaus susitarimo galimybei proceso koncentruotumo principas yra vienas iš reikšmingų kriterijų teismui pasirenkant taikaus susitarimo sąlygų sudarymo būdą. Tačiau svarbu, kad tokiu

¹⁷⁶ Kauno miesto apylinkės teisme išnagrinėta civilinė byla Nr. 2-3-429/2010.

¹⁷⁷ Plačiau – 2.1.6. skyriuje „Teismo aktyvumas teismo sutaikymo metu“.

¹⁷⁸ *Cit. op.* 163.

būdu nebūtų paneigiamas šalių siekis taikiai sureguliuoti ginčą; taip pat neturėtų nukentėti ir taikaus susitarimo kokybė. Taigi teismui pripažintinos plačios procesinės galimybės, kuriomis jis, atsižvelgdamas į konkrečios bylos aplinkybes, galėtų naudotis šalims siekiant ginčą sureguliuoti taikiai.

2.1.4. Taikinimo procedūra kaip privaloma parengiamojo teismo posėdžio dalis

Taikinimo procedūros vykdymo esmė yra į taikaus susitarimo galimybes nukreipti teismo ir šalių veiksmai. Teisės doktrinoje išsakomos skirtingos pozicijos dėl taikinimo procedūros vykdymo privalomumo parengiamojo teismo posėdžio metu.

Kai kurie autoriai teigia, kad taikinimo procedūra yra privaloma kiekvieno parengiamojo teismo posėdžio sudedamoji dalis bei viena iš CPK 159 str. 1 dalyje įtvirtintų posėdžio pirmininko pareigų¹⁷⁹. Tačiau yra nuomonių, jog taikinimo procedūra nėra privaloma ir parengiamojo teismo posėdžio metu taikytina tik tais atvejais, kai bylą nagrinėjantis teismas mato realią taikos sutarties byloje sudarymo galimybę¹⁸⁰. Šios pozicijos šalininkai nurodo, kad CPK 231 str. 1 dalyje įtvirtinta teismo pareiga pasiūlyti šalims sudaryti taikos sutartį gali būti nevykdoma arba vykdoma tik formaliai pasiūlant sudaryti taikos sutartį, jeigu teismas mato, kad sudaryti taikos sutartį yra neįmanoma¹⁸¹. Su tokia pozicija negalima sutikti dėl kelių priežasčių. **Pirma**, taikinimo procedūros taikymo parengiamojo teismo posėdžio privalomumas yra įtvirtintas minėtoje CPK 231 str. 1 dalyje. Teismas turi pareigą siūlyti šalims pasiekti taikų susitarimą ir imtis priemonių šalims sutaisyti. Remiantis CPK 3 str. 1 dalimi teismas negali nevykdyti įstatyme įtvirtintos pareigos, o formalus tokios pareigos vykdymas būtų nesuderinamas su teisingumo ir protingumo principais, kadangi tokiu būdu būtų paneigta taikinimo procedūros paskirtis. **Antra**, kritikuojama pozicija, matyt, grindžiama CPK 7 straipsnyje įtvirtintais proceso koncentracijos ir ekonomiškumo principais, taip pat ir minėtais teisingumo, protingumo principais¹⁸². Tačiau pažymėtina, jog šiuo atveju netinkamai suvokiama taikaus susitarimo, kaip socialinio fenomeno, reikšmė. Visuomenėje vis dar įsitvirtinęs bylinėjimosi mentalitetas bei teisininkų bendruomenės atstovų (šiuo atveju advokatų ir teisėjų) inertiškumas¹⁸³ lemia įsitikinimą, jog taikus susitarimas tam tikrais

¹⁷⁹ CPK 231 str. komentaras, para. 1; *Cit. op.* 162, p. 241.

¹⁸⁰ *Cit. op.* 163.

¹⁸¹ *Ibid.*

¹⁸² CPK 3 str. 1 dalis.

¹⁸³ Minėta, jog iki naujojo CPK įsigaliojimo Lietuvoje civilinis procesas buvo vykdomas pagal socialistinės teisės tradicija grindžiamą 1964 m. CPK, kuriame šalių sutaukymas praktiškai nebuvo skatinamas, o į šalių sutaukymą nukreipta teismo veikla nebuvo toleruojama. Todėl natūralu, kad iš esmės pasikeitus teisinio reguliavimo koncepcijai būtinas pereinamasis, adaptacinis laikotarpis.

atvejais yra neįmanomas. Tačiau toks požiūris yra ydingas. Galimybė taikiai sureguliuoti ginčą egzistuoja visais atvejais, tik kartais tokia galimybė yra sunkiau išvelgiama. Dar daugiau, taikinimo procedūros privalomumas ir teismo pareiga siūlyti šalims taikiai susitarti bei imtis priemonių šalims sutaisyti suponuoja būtinybę ieškoti taikaus susitarimo galimybių net ir tuo atveju, kai šalys tokių galimybių nemato ar nesvarstė. Šiame kontekste būtina aptarti teismo ir kitų proceso dalyvių aktyvumo ribų klausimą

2.1.5. Tiesioginis kontaktas su šalimis taikinimo procedūroje

Remiantis CPK 228 str. 1 dalimi, 231 str. 1 dalimi ir 249 str. 1 dalimi civilinio proceso taisyklėse įtvirtinta viena svarbiausių teismo vykdomo sutaikymo prielaidų – tiesioginis kontaktas su šalimis. „Be tiesioginio kontakto su šalimis arba bent jau su jų įgaliotais sudaryti taikos sustartį atstovais vargu ar apskritai galima kalbėti apie sutaikymą.“¹⁸⁴ Tai lemia žodinio parengiamojo teismo posėdžio poreikį. Asmeniško šalių dalyvavimo bandant taikiai sureguliuoti ginčą reikšmė ir taikinimo procedūros taikymas parengiamojo teismo posėdžio metu suponuoja būtinybę išanalizuoti šalių dalyvavimo parengiamajame teismo posėdyje problematiką.

Parengiamajame teismo posėdyje gali dalyvauti šalys asmeniškai arba jų atstovai¹⁸⁵. CPK 51 str. 2 dalyje įtvirtinta, jog *atstovo atvykimas į teismo posėdį laikomas tinkamu byloje dalyvaujančio asmens, kuriam jis atstovauja, dalyvavimu teismo posėdyje, išskyrus atvejus, kai teismas pripažįsta, jog atstovaujamojo dalyvavimas teismo posėdyje yra būtinas*. Kyla klausimas, koks yra šalies procesinės teisės bylą vesti per atstovą¹⁸⁶ ir taikinimo procedūros santykis. Asmenišką šalių dalyvavimą parengiamajame teismo posėdyje taikinimo procedūros metu yra neabejotinai rekomenduotinas. Tačiau dažnai, kai šalys yra atstovaujamos advokatų ar kitų atstovų pagal pavedimą, teismo posėdžiuose jos asmeniškai nedalyvauja.

Teisės doktrinoje išsakoma nuomonė, jog teismas turi pareigą užtikrinti, kad taikinimo procedūros metu dalyvautų įgalioti sudaryti taikos sutartį asmenys¹⁸⁷. Su tokia pozicija galima sutikti tik sąlygiškai. **Pirma**, taikos sutartį gali pasirašyti tik pačios ginčo šalys¹⁸⁸ arba atitinkamus įgalinimus turintys asmenys. Remiantis CPK 59 str. 2 dalimi įgaliojimas atstovui pagal pavedimą sudaryti taikos sutartį turi būti atskirai aptartas įgaliojime. Tokiu būdu reikalavimas parengiamajame teismo posėdyje dalyvauti pačioms

¹⁸⁴ *Cit. op.* 141.

¹⁸⁵ CPK 51 str. 1 dalis.

¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷ *Cit. op.* 141.

¹⁸⁸ CPK 42 str. 1 dalis.

ginčo šalims arba būtinybė įgaliojime numatyti teisę atstovui pagal pavedimą sudaryti taikos sutartį nepagrįstai ribotų šalies teisę vesti bylą per atstovą. Tai būtų neteisinga, neprotinga ir nesąžininga. *Antra*, būtina išskirti du taikinimo procedūros etapus: taikaus susitarimo paieškos ir taikos sutarties sudarymas. Tokį aiškinimą suponuoja taikinimo procedūros esmę atskleidžianti CPK 231 str. 1 dalies lingvistinė formuluotė. Esminiu, taikinimo procedūros esmę atskleidžiančiu etapu laikytina būtent procedūrinė jos dalis, t.y. taikaus susitarimo galimybių paieškos. Todėl įgalinimų sudaryti taikos sutartį neturinčio atstovo dalyvavimas parengiamajame teismo posėdyje nepaneigia taikinimo procedūros esmės: derybos, taikaus susitarimo galimybių paieškos gali būti sėkmingai vykdomos ir neturint įgaliojimų sudaryti taikos sutartį. Juolab, kad praktikoje dažnai taikos sutartis rengiama ir pasirašoma ne teismo posėdžio metu. Nepaisant to, reikėtų pripažinti, kad taikinimo procedūros esmė, taip pat ne kartą minėti civilinio proceso koncentruotumo ir ekonomiškumo principai lemia advokato ar kito atstovo pagal pavedimą pareigą atvykti į parengiamąjį teismo posėdį iš anksto aptarus taikaus susitarimo galimybes su savo atstovaujamoju ir žinoti galimas derybines ribas. Tik tokiu būdu galimas konstruktyvus taikinimo procedūros vykdymas.

Tais atvejais, kai egzistuoja reali taikaus susitarimo galimybė (pavyzdžiui, šalys procesiniuose dokumentuose nurodė, jog byloje gali būti sudaryta taikos sutartis), ypač kai teismas parengiamąjį teismo posėdį skyrė remdamasis taikaus susitarimo tikimybe, arba kai įstatymai įpareigoja teismą imtis priemonių šalims sutaisyti, asmenišką šalių dalyvavimą posėdyje yra ypatingai svarbus. Todėl teismas turėtų išnaudoti CPK 230 str. 5 dalyje įtvirtintą teisę pripažinti šalies dalyvavimą teismo posėdyje būtinu. Tokiu atveju atstovo atvykimas nėra laikomas tinkamu šalies dalyvavimu¹⁸⁹. Šiuo klausimu teismas priima nutartį, kuri nėra skundžiama atskiruoju skundu¹⁹⁰. Nutartyje tikslinga nurodyti, jog šalių asmenišką dalyvavimą yra būtinas tik parengiamojo teismo posėdžio metu, kuriame bus vykdoma taikinimo procedūra. Tai labiausiai atitiktų tokios nutarties tikslą – pasiekti tiesioginį kontaktą su šalimis taikinimo procedūros metu. Kadangi remiantis CPK 291 straipsniu teismo nutartys turi būti motyvuotos, taikinimo procedūros vykdymas laikytinas pakankamu motyvu. Taikaus ginčo sureguliuavimo tikslu CPK 230 str. 5 dalyje įtvirtinta teismo teise rekomenduotina pasinaudoti ir kitais atvejais dėl kelių priežasčių. *Pirma*, kadangi taikiu ginčo sureguliuavimu ginčo šalių advokatai dažnai yra

¹⁸⁹ CPK 51 str. 2 dalis; 246 str. 5 dalis.

¹⁹⁰ CPK 233 straipsnis.

nesuinteresuoti¹⁹¹, šalys paprastai rimtai nesvarsto taikaus susitarimo galimybių, taip pat stokoja elementarios informacijos apie teismo bylinėjimosi trūkumus. *Antra*, advokatas be atstovaujamos šalies dalyvavimo retai kada galės pilnavertiškai dalyvauti derybose, kadangi taikaus susitarimo paieškos yra kūrybinis ir nuolat kintantis procesas, reikalaujantis betarpiško pozicijų derinimo (operatyviai teikiami ir svarstomi pasiūlymai, analizuojami taikaus ginčo sureguliuavimo variantai ir pan.).

Tam tikrais atvejais, kai parengiamojo teismo posėdžio metu bus sudaroma taikos sutartis, gali būti nesvarbu šalys dalyvaus asmeniškai ar jų įgalioti sudaryti taikos sutartį atstovai. Tokiais atvejais 230 str. 5 dalies nuostata turėtų būti interpretuojama lanksčiau ir aiškintina taip, kad į teismo posėdį gali atvykti ir šalių atstovai, turintys aiškius įgaliojimus sudaryti taikos sutartį¹⁹².

Remiantis išdėstytais argumentais darytina išvada, kad teismas, siekdamas sutaikyti šalis, turėtų dažniau ir drąsiau naudotis CPK 230 str. 5 dalyje įtvirtinta teise pripažinti asmenišką šalių dalyvavimą būtinu.

2.1.6. Teismo aktyvumas teismo sutaikymo metu

Kaip jau buvo minėta, pagal 1964 m. CPK teisėjo aktyvumas bylos nagrinėjimo metu nebuvo toleruojamas¹⁹³. Tuo tarpu socialinio civilinio proceso mokykla grindžiamame nūdienos CPK numatyta teismo pareiga imtis aktyvių proceso šalių sutaikymo veiksmų, nustatyti įvairūs teisiniai mechanizmai, teikiantys galimybes šią pareigą tinkamai įgyvendinti¹⁹⁴.

Tiesės doktrinoje pripažįstama, kad teismo siūlymas sudaryti taikos sutartį neturėtų būti formalus¹⁹⁵. Siekiant tinkamai atskleisti teismo vaidmenį taikinimo procedūros metu svarbu išskirti du aptariamoje teisės normoje išskiriamus teismo aktyvumo lygius. Remiantis CPK 231 str. 1 dalimi, *viena vertus*, teismas pasiūlo šalims savo jėgomis pasiekti priimtina abiems šalims susitarimą ir sudaryti taikos sutartį; ir, *kita vertus*, teismas imasi priemonių šalims sutaikyti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. balandžio 2 d. konsultacijoje Nr. A3-81 yra nurodęs, jog parengiamojo teismo posėdžio

¹⁹¹ Nepaisant advokato pareigos pirmiausia imtis į socialinės taikos atkūrimą orientuotos veiklos, taikus šalių susitarimas advokatai yra ekonomiškai nenaudingas. Todėl į socialinės taikos atkūrimą nukreipta advokato veikla yra išimtinai advokato etikos ir moralės klausimas (plačiau – 3. skyriuje „Ginčo šalys ir advokatai taikaus susitarimo galimybių kontekste“). Tokia esama situacija teisinėje valstybėje yra netoleruotina ir keistina, tačiau privalo būti įvertinta.

¹⁹² *Cit. op.* 141.

¹⁹³ *Ibid.*

¹⁹⁴ *Ibid.*

¹⁹⁵ CPK 231 str. komentaras, para 1.; *Cit. op.* 162, p. 241.

metu *inter alia* „siūloma šalims abipusių nuolaidų būdu pasiekti priimtina joms susitarimą ir sudaryti taikos sutartį, vykdant įstatymo įpareigojimą imamasi priemonių šalims sutaisyti”¹⁹⁶. Tam tikra prasme atsakomybė dėl taikaus susitarimo galimybių išnaudojimo taikinimo procedūros metu yra padalinama teismui ir šalims. Remiantis teisės doktrinoje išsakoma pozicija, teismo pareiga taikinimo procedūros metu pasiūlyti šalims abipusių nuolaidų būdu pasiekti priimtina abiems šalims susitarimą ir sudaryti taikos sutartį, ir teismo pareiga imtis priemonių šalims sutaisyti yra tapatinamos¹⁹⁷. Tokios pozicijos pagrindumas socialinės taikos principo kontekste abejotinas. Tiesa, kad tiek *siūlymas susitaikyti*, tiek *ėmimasis priemonių šalims sutaisyti* yra teismo sutaikymo pareigos sudėtinės dalys. Tačiau teismo *siūlymas sudaryti taikos sutartį* negali būti traktuojamas kaip išseimantis *teismo pareigą imtis priemonių šalims sutaisyti*. Pažymėtina, jog teismo siūlymo šalims susitaikyti paskirtis tam tikra prasme yra perkelti susitaikymo galimybių klausimą pačioms ginčo šalims. Tai laikytina pirmine teismo aktyvumo stadija. Tuo tarpu kai šalys vien savo pastangomis nėra pajėgios taikiai sureguliuoti ginčą arba teigia, jog tokių galimybių jos nemato, teismas imasi aktyvesnio vaidmens, t.y. imasi priemonių šalims sutaisyti (pavyzdžiui, siūlo galimus susitarimo variantus, siūlo skirti teisminės mediacijos procedūrą). Tokiu aiškinimu visapusiškiau atskleidžiama aptariamoms teisės normos esmė ir įstatymo leidėjo ketinimas.

„Svarbu įsisąmoninti, jog taikus ginčo sureguliojimas dažniausiai yra geresnė alternatyva, nei tegu ir neblogas, bet vis dėlto „primestas” teismo sprendimas.“¹⁹⁸ Neabejotina tai, kad teismas turi teisę ir pareigą aktyviai imtis iniciatyvos ir dėti pastangas siekdamas sutaisyti šalis. Tačiau visuomenės kultūra socialinės taikos prioriteto prasme yra vystymosi stadijoje. Todėl teisėjo dalyvavimas šalių sutaikymo procese turėtų būti itin aktyvus. Juolab, kad daugeliu atveju toks teisėjo aktyvumas gali būti vaisingas. Deja lieka neaiškios teismo aktyvumo ribos. Daugeliu atvejų teismo aktyvumas priklauso nuo konkrečios situacijos, šalių ginčo specifikos, faktinių bylos aplinkybių ir, žinoma, nuo paties teisėjo valios. Vis dėlto tikslinga atkreipti dėmesį į svarbiausius teisėjo aktyvumo aspektus.

Taikinimo procedūrai tikslinga pasirengti iš anksto, t.y. dar prieš parengiamąjį teismo posėdį informuoti šalis apie būtinybę apsvarstyti taikaus susitarimo galimybes, galimas derybines ribas. Taip pat rengdamasis sutaikymo procedūrai bylą nagrinėjantis teismas turėtų suplanuoti galimą taikinimo eigą, apmąstyti konkrečiai situacijai tinkančių

¹⁹⁶ *Teismų praktika*. Nr. 19, p. 244.

¹⁹⁷ *Cit. op.* 162, p. 241.

¹⁹⁸ *Cit. op.* 147.

sutaikymo priemonių taikymo galimybes¹⁹⁹. Parengiamojo teismo posėdžio metu teismas turėtų aktyviai klausytis abiejų šalių, užduoti klausimus ir diskusijos forma skatinti šalių derybas. Svarbu pastebėti, jog CPK įtvirtintos sąsajumo taisyklės šiuo etapu turėtų būti traktuojamos liberaliau, nei bylos nagrinėjimo iš esmės stadijoje²⁰⁰. Be to, teismas turėtų išaiškinti ginčo šalims procesines teises ir pareigas įrodinėjimo procese²⁰¹, taikos sutarties privalumus, sudarymo tvarką, taip pat teismo nagrinėjimo trūkumus bei pasekmes²⁰², net svariais argumentais „stumtelėti“ šalis taikos ginčo baigties link²⁰³. Reikėtų akcentuoti teismo „išaiškinimo“ aktyvumo aspektą, kadangi ginčo šalys dažnai stokoja elementarios informacijos apie realias bylinėjimosi sąnaudas. Šie teisėjo aktyvumo aspektai didesnių problemų nesukelia. Tuo tarpu reikėtų atkreipti dėmesį į problematiškesnes teisėjo aktyvumo formas.

Lietuvos teisės doktrinoje nurodoma, jog teismas, būdamas aktyvus taikinimo procedūros dalyvis, gali siūlyti galimas susitarimo sąlygas²⁰⁴. Teismų praktikoje taip pat pripažįstamas aukštas teismo aktyvumo laipsnis. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. spalio 16 d. konsultacijoje Nr. A3-92 nurodė, jog parengiamojo teismo posėdžio protokole *inter alia* fiksuojami teismo ir šalių pasiūlymai dėl taikos sutarties sudarymo²⁰⁵. Svarbu ir tai, kad teismas, imdamasis priemonių šalims sutaikyti, gali pasinaudoti Lietuvos pozityvinėje teisėje įtvirtintais taikinamojo tarpininkavimo ir teisminės mediacijos mechanizmais. Pažymėtina, jog tai negali būti laikoma proceso vilkinimu. Skirdamas teisminę mediaciją teismas atideda bylos nagrinėjimą²⁰⁶. Tačiau ši priemonė, deja, kol kas vis dar labai retai naudojama²⁰⁷. Tiesa, siūlydamas galimus ginčo taikaus sprendimo būdus ir tokiu būdu tam tikra prasme išitraukdamas iš šalių ginčą teismas turi būti itin diskretiškas, nepažeisti šalių lygiateisiškumo principo ir užtikrinti derybų proceso ir jų rezultatų teisingumą bei sąžiningumą. Atrasti tinkamą balansą tarp teismo nešališkumo ir aktyvumo yra vienas sudėtingiausių teisėjo uždavinių²⁰⁸. Teismas gali suteikti šalims reikiamą informaciją, tačiau tuo pačiu teismui nederėtų teikti vertinimų ar konsultuoti

¹⁹⁹ *Cit. op.* 141.

²⁰⁰ *Ibid.*

²⁰¹ *Cit. op.* 162, p. 241.

²⁰² CPK 231 str. komentaras, para 1.

²⁰³ *Cit. op.* 147.

²⁰⁴ CPK 231 str. komentaras, para 1.

²⁰⁵ *Teismų praktika*. Nr. 20, p. 272.

²⁰⁶ Teisminės mediacijos taisyklių 6 punkto paskutinis sakiny. (Plačiau – 1.2.2.2. skyriuje „Teisminės mediacijos pradžia“).

²⁰⁷ Remiantis iš nacionalinės teismų administracijos gautais duomenimis pirmojo Bandomojo teisminės mediacijos projekto etapo metu (t.y. nuo 2005 m. gegužės 20 d. iki 2007 m. gruodžio 31 d.) Vilniaus m. 2 apylinkės teisme, teisminei mediacijai buvo perduoti vos du civiliniai ginčai. Tuo tarpu 2008 m. sausio 1 d. - 2009 m. gruodžio 31 d. laikotarpiu teisminei mediacijai perduotos šešios bylos nagrinėtos Vilniaus miesto 2 ir 3 apylinkės teismuose. *Cit. op.* 139.

²⁰⁸ *Cit. op.* 147.

ginčo šalis. Kai kurie autoriai išsako nuomonę, jog teismas tam tikrais atvejais gali nuspręsti pabendrauti tik su viena šalimi, paprašyti kitą ginčo šalį palaukti ne teismo posėdžių salėje²⁰⁹. Tačiau, ko gero, pastaroji teismo aktyvumo forma kol kas yra pernelyg novatoriška ir kelianti rimtą pavojų teisėjo nešališkumui ir šalių lygiateisiškumui, todėl gal ir nerekomenduotina.

Nepaisant tam tikrų į šalių sutaikymą nukreiptos teismo veiklos ribojimų, teismo aktyvumas sutaikinimo atveju turi gan stiprų teisinį pagrindą. Remiantis CPK 8 straipsniu teismas, CPK nustatyta tvarka bendradarbiaudamas su dalyvaujančiais byloje asmenimis, imasi priemonių, kad byla būtų tinkamai išnagrinėta. CPK 159 str. 1 dalyje kaip tinkamo bylos išnagrinėjimo prielaida nurodoma teismo pareiga imtis priemonių šalims sutaikyti. O CPK 231 str. 1 dalyje įtvirtinta teismo vykdomos taikinimo procedūros tvarka. Tokiu būdu CPK ne tik pateisina, bet ir skatina aktyvų teismo vaidmenį šalių sutaikymo procese.

Pažymėtina, jog teismas turėtų aktyviai veikti socialinės taikos tarp ginčo šalių atkūrimo ar išsaugojimo linkme ir kitose civilinio procese stadijose: „domėtis” šalių požiūriu į galimybes sureguliuoti ginčą taikiai²¹⁰, skatinti šalis ieškoti bendradarbiavimo ar kompromiso galimybių ir pan. Remiantis dr. R. Simaičio žodžiais, „Temidės tarnai šiais laikais privalo tapti demokratiškesni, humaniškesni ir jautresni kitų asmenų poreikiams”²¹¹.

2.1.7. Taikinimo procedūros pabaiga

Taikinimo procedūra baigiama keliais būdais. Jeigu sutaikymo metu šalys nepasiekė taikaus susitarimo, teismas turėtų konstatuoti, kad taikinimo procedūra baigiama. Tokiu atveju teismas atlieka kitus pasirengimo nagrinėti bylą teisme veiksmus arba, esant CPK 231 str. 5 dalyje nurodytiems pagrindams, pradeda žodinį bylos nagrinėjimą iš esmės²¹². Pasiekus taikų susitarimą sudaroma taikos sutartis, kurią nutartimi tvirtina bylą nagrinėjantis teismas. Tokiu atveju byla nutraukiama CPK 293 str. 5 dalies pagrindu.

Taikos sutartis – tai teisinė kategorija, kuria įtvirtinama ginčo šalių taika. Tačiau pasiektas šalių taikus susitarimas byloje gali būti realizuotas ne tik taikos sutartimi, bet ir kitais būdais, panaudojant įvairias tiek procesinės, tiek materialinės teisės galimybes: materialinės taikos sutarties sudarymą, ieškinio atsiėmimą, ieškinio atsisakymą, atsakovui

²⁰⁹ *Cit. op.* 163.

²¹⁰ CPK 249 str. 1 dalis.

²¹¹ *Cit. op.* 141.

²¹² *Ibid.*

pripažįstant ieškinį²¹³ ar pan. Taigi įvairūs procesiniai ir materialiniai taikaus susitarimo įtvirtinimo instrumentai gali būti naudojami tiek kiekvienas atskirai, tiek derinami tarpusavyje. Tai priklauso nuo ginčo šalių poreikių ir nuo jų teisinių atstovų išradingumo. Tiesa, civilinio proceso prasme teismo vykdomas sutaikymas iš esmės yra orientuotas į taikos sutarties sudarymą, kurią pagal CPK 140 str. 3 dalyje nustatytas taisykles tvirtina byla nagrinėjantis teismas²¹⁴. Ar teismo sutaikymo metu teismas turėtų įvertinti kitas galimas taikaus susitarimo civiliniame procese įtvirtinimo alternatyvas? Reikėtų pripažinti, kad skatindamas šalis ginčą sureguliuoti taikiai ir tai įtvirtinti taikos sutartimi teismas bent jau neturėtų ignoruoti alternatyvių taikos tarp ginčo šalių įtvirtinimo galimybių.

2.1.7.1. Taikos sutarties sudarymas

Atsižvelgiant į psichologinę taikos sutarties reikšmę reikėtų išanalizuoti CPK įtvirtintos taikos sutarties sąvoką. Remiantis CPK 231 str. 1 dalimi teismas siūlo šalims abipusių nuolaidų būdu pasiekti priimtina abiem šalims susitarimą ir sudaryti taikos sutartį. Ši nuostata suponuoja, kad taikus susitarimas galimas tik darant abipuses nuolaidas. CK 6.983 straipsnio 1 dalyje įtvirtintame taikos sutarties apibrėžime taip pat yra nuoroda į šalių „tarpusavio nuolaidas“. Tačiau teisės doktrinoje ši nuostata pagrįstai kritikuojama.

Procesiniu teisiniu požiūriu tokią nuostatą galima iš dalies pateisinti. *Pirma*, siauruoju (formaliuoju) procesiniu požiūriu ginčas yra toks šalių nesutarimas, kurį šalys sprendžia teisme, pareikšdamos konkrečius reikalavimus. Remiantis CPK 264 str. 2 dalimi teismui draudžiama peržengti byloje pareikštų reikalavimų ribas. Tam tikra prasme tai lemia ginčo „išspraudimą“ į civiliniame procese nagrinėjamos bylos rėmus. Tokiu būdu šalys yra priverstos daryti abipuses nuolaidas savo reikalavimų apimtyje ir taip spręsti teisme esantį ginčą. *Antra*, taikos sutarties sudarymas abipusių nuolaidų būdu sukuria prielaidas teismui apsaugoti silpnesniosios šalies interesus nuo nesąžiningų taikos sutarties sąlygų.

Nepaisant to, būtina įvertinti silpnąsias tokio apibrėžimo puses. *Pirma*, būtent toks „ginčo“ sampratos, kaip byloje šalių pareikštų reikalavimų ir prieštaravimų visumos, interpretavimas yra absoliučiai pagrįstas tradicinio bylos nagrinėjimo atveju. Tačiau tuo atveju, kai šalys siekia taikaus susitarimo byloje, tokia „ginčo“ samprata suponuoja procesines taikos sutarties instituto ribas, kurių pagrįstumas, remiantis socialinės taikos

²¹³ CPK 139 str., 140 str. 1 ir 2 dalys.

²¹⁴ CPK 231 str. 3 dalis.

prioriteto principu, yra abejotinas²¹⁵. Dėl šios priežasties „ginčo“ sąvoka šalims siekiant taikaus susitarimo turėtų būti aiškinama kur kas lanksčiau, neapsiribojant šalių pareikštais reikalavimais konkrečioje byloje. *Antra*, nuoroda į abipuses nuolaidas „silpnėsiosios“ šalies interesų apsaugos tikslu taip pat nėra pateisinama, kadangi šalies daromos nuolaidos gali būti spekuliatyvios, t.y. kokybiniu požiūriu nereikšmingos. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, jog kokybinį daromų nuolaidų aspektą įvertinti yra problematiška (pvz. nuolaida gali pasireišti ir procesine nuolaida). Tuo tarpu šalies daromas nuolaidas vertinti kiekybiniu požiūriu būtų neteisinga, neprotinga ir dėl to nepagrįsta. Be to, visais atvejais, „pasiekus kompromisą, teismas privalo būti itin atidus, nes reikia išvengti esminės šalių nelygybės, nesąžiningumo arba netesingumo įtvirtinimo“²¹⁶. *Trečia*, taikos sutarties sudarymas abipusių nuolaidų būdu iš pirmo žvilgsnio suponuoja ribojimą šalims sudaryti taikos sutartį, kai atsakovas sutinka su pareikštais ieškinio reikalavimais. Tačiau toks ribojimas socialinės taikos prioriteto principo kontekste būtų nepateisinamas. *Ketvirta*, psichologijoje konflikto sprendimas darant abipuses nuolaidas vadinamas *kompromisu*²¹⁷. Tačiau pripažįstama, kad kur kas konstruktyvesnis ginčų sprendimo būdas yra *bendradarbiavimas*²¹⁸ - bendradarbiaudamos šalys gali pasiekti visapusišką pergalę.

Remiantis aukščiau išdėstytais motyvais darytina išvada, jog CPK 231 str. 1 dalyje įtvirtinta nuoroda į „abipuses nuolaidas“ yra pateisinama, tačiau būtinas lankstus, taikaus susitarimo galimybių neribojantis šios nuostatos aiškinimas. Kitais žodžiais tariant, taikus susitarimas tarp šalių *paprastai* pasiekiamas abipusių nuolaidų būdu.

2.2. Sutaikymas apeliaciniame ir kasaciniame procese

Net ir nepavykus taikinimo procedūros metu ginčą sureguliuoti taikiai šalys turi teisę sudaryti taikos sutartį bet kurioje proceso stadijoje²¹⁹. Išlieka ir teismo pareiga sutaikyti šalis vėlesnėse proceso stadijose. CPK 159 str. 1 dalyje įtvirtinta, jog posėdžio pirmininkas *inter alia* imasi priemonių šalims sutaikyti. Tai yra posėdžio pirmininko

²¹⁵ Atkreiptinas dėmesys, jog siekiant pagrįsti pastarąjį teiginį būtina platesnė išėjimo už reikalavimų ribų taikos sutartimi klausimo analizė. Dėl ribotos šio darbo apimties ši analizė į darbą nėra įtraukta, tačiau darbo autorius laikosi požiūrio, jog išėjimo už reikalavimų ribų draudimas taikaus susitarimo atveju turėtų būti vertinamas ypatingai liberaliai.

²¹⁶ *Cit. op.* 141.

²¹⁷ ALMONAITIENĖ, J. *et al. Bendravimo psichologija: vadovėlis [interaktyvus].* 4-asis leid. Kaunas: Technologija, 2004, p. 176-180. [Žiūrėta 2011 m. vasario 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.sos03.lt/files/knygos/Bendravimo_psichologija.pdf>.

²¹⁸ *Ibid.*

²¹⁹ CPK 140 str. 3 dalis.

teisė²²⁰ ir pareiga²²¹. Svarbu pastebėti, jog šią pareigą turi ir kiti teisėjai, jeigu byla nagrinėjama kolegialiai²²². Šios pareigos įgyvendinimas teisės doktrinoje pripažįstamas viena iš tinkamo bylos išnagrinėjimo prielaidų²²³. Sutaikymo veiksnių atlikimas parengiamojo teismo posėdžio metu neišsemia CPK 159 str. 1 dalyje numatytos teismo pareigos siekti šalių sutaikymo. Remiantis CPK 249 str. 1 dalimi posėdžio pirmininkas *inter alia* paklausia, ar išnaudotos visos galimybės sudaryti taikos sutartį. Jeigu šios galimybės neišnaudotos, teismas 159 str. 1 dalies pagrindu privalo imtis priemonių šalims sutaikyti²²⁴. Ši pareiga teismui išlieka viso bylos nagrinėjimo metu. Raginti šalis susitarti geruoju, imtis sutaikymo veiksnių, aiškintis, ar iš tiesų taikos sutartis negalima, teismas turi ir vėlesnėmis civilinio proceso stadijomis²²⁵.

Taikus ginčo suregulavimas pradinėje teisminio ginčo stadijoje iš esmės eliminuoja būtinybę skusti teismo sprendimą. Visuomenėje vis dar gajus „instancinis“ mentalitetas netenka pagrindo. Nepaisant to, apeliacinėje ir netgi kasacinėje (svarbu pastebėti, jog čia apeliacinės instancijos teismo sprendimas yra įsiteisėjęs) instancijoje taikus susitarimas gali būti pasiektas.

Atsižvelgiant į tai, kad tiesioginis kontaktas su šalimis yra viena iš esminių sutaikymo prielaidų, sutaikymo veiksmus apeliaciniame procese teismas gali inicijuoti dviem būdais: skirti parengiamąjį teismo posėdį (jo metu taikoma taikinimo procedūra) ir vengti rašytinio apeliacinio proceso. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. rugsėjo 26 d. konsultacijoje Nr. A3-90 nurodė, jog „apeliacinio proceso esmė ir paskirtis lemia specialią pasirengimo bylai nagrinėti apeliacine tvarka procedūrą²²⁶, tačiau ši procedūra savaime nedraudžia apeliaciniame procese taikyti ir pasirengimą nagrinėti bylą pirmosios instancijos teisme reglamentuojančias nuostatas, nepreištaraujančias apeliacinį procesą reglamentuojančioms taisyklėms²²⁷. Svarbu pastebėti, jog imtis priemonių šalims sutaikyti apeliacinėje instancijoje teismas turėtų tik tais atvejais, kai jis mato realią taikaus susitarimo galimybę²²⁸. Tačiau negalima sutikti su habil. dr. V. Nekrošiaus išsakyta pozicija, kad apeliacinės instancijos teismas neturėtų skirti parengiamojo teismo

²²⁰ DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. I t., p. 494-495.

²²¹ *Cit. op.* 149, p. 499.

²²² *Cit. op.* 220, p. 272-273.

²²³ *Cit. op.* 141.

²²⁴ *Cit. op.* 149, p. 499-500.

²²⁵ *Cit. op.* 141.

²²⁶ CPK 319 str. 2 dalis.

²²⁷ Teismų praktika. Nr. 20, p. 268.

²²⁸ Apie taikaus susitarimo tikimybės įvertinimo kriterijus plačiau – 2.1.2.1. skyriuje „Taikos sutarties sudarymo tikimybė“.

posėdžio, kai faktinis bylos aspektas teismui iš esmės yra aiškus²²⁹. Tokia interpretacija neatitinka socialinės taikos prioriteto principo ir poreikio išplėsti taikaus susitarimo galimybes apeliaciniame procese.

Sutaikymo pareigą vykdyti kasacinėje instancijoje problematiška²³⁰, tačiau tuo atveju, kai kasacinis teismas nusprendžia nagrinėti bylą žodinio procese tvarka, remdamasis socialinės taikos prioriteto principu jis turėtų imtis adekvačių priemonių šalims sutaikyti (pavyzdžiui, išsiaiškinti, ar šalys nepageidauja sudaryti taikos sutartį)²³¹.

²²⁹ *Cit.op.* 156.

²³⁰ *Cit. op.* 162, p. 242.

²³¹ *Ibid.*.

3. Ginčo šalys ir advokatai taikaus susitarimo galimybių kontekste

Nereikėtų pamiršti, jog be teismo pareigos sutaisyti šalis, labiausiai suinteresuotos taikiu ginčo sureguliuavimu yra būtent pačios ginčo šalys. Todėl gan keistai atrodo izoliuota teismo pareiga dėti pastangas sutaisyti šalis, kai pačios ginčo šalys tokios pareigos neturi. Kyla klausimas, ar pozityvinė teisė bent iš dalies įtvirtina šalių pareigą bandyti ginčą sureguliuoti taikiai. Remiantis CK 6.38 str. 3 dalimi bei CPK 231 str. 1 dalimi šalys turi pareigą kooperuotis. „Kooperacijos principas reikalauja bendradarbiavimo ne tik tarp teismo ir šalių, bet ir tarp pačių šalių.”²³² Todėl, viena vertus, šalys turi bendradarbiauti su teismu jam vykdant CPK įtvirtintą sutaikymo pareigą (rimtai apsvarstyti teismo pasiūlymus, bylą vedant per atstovus - iš anksto aptarti su jais galimas derybines ribas, o esant reikalui pasirūpinti tinkamais įgalinimais sudaryti taikos sutartį ir pan.). Antra vertus, jos turi bendradarbiauti tarpusavyje ieškodamos taikaus ginčo sureguliuavimo galimybių (įsiklausyti į oponento pasiūlymus, atsižvelgti į kitos ginčo šalies teisėtus interesus, siūlyti racionalius taikaus ginčo sureguliuavimo variantus ir pan.). Tam tikra prasme atsakomybė dėl taikaus susitarimo galimybių išnaudojimo taikinimo procedūros ir viso civilinio proceso metu yra padalinta teismui ir šalims.

Atskirai aptartinas advokato vaidmuo socialinės taikos atkūrimo kontekste – jam tenka ypatingas ir svarbus vaidmuo konstruktyvios ginčų sprendimo kultūros vystymosi procese. Būtent advokatas, kaip ginčo šalių teisinis atstovas, disponuodamas žiniomis apie ginčo sprendimo alternatyvas ir pasitelkęs savo patirtį bei išradingumą, turi galimybę (ir pareigą) pasiūlyti klientui labiausiai jo interesus atitinkančias ginčo sprendimo alternatyvas. Advokato požiūris į taikaus ginčo sureguliuavimo fenomeną ir į socialinės taikos atkūrimą orientuota valia dažnai gali lemti tai, kad ginčas pasibaigs taikiai dar nepasiekęs teismo.

Remiantis Advokatūros įstatymo 39 str. 1 d. 1 punktu *advokatas privalo laikytis Lietuvos advokatų etikos kodekso*²³³ *reikalavimų ir elgtis dorai bei pilietiškai*. Lietuvos advokatų etikos kodekso 6.6 punkte įtvirtinta bendroji advokato pareiga konsultuoti, ginti klientą ar jam atstovauti sąžiningai, rūpestingai ir protingai. Advokatas, manydamas, kad kliento reikalavimai yra susiję su teisine rizika, privalo jį apie tai įspėti²³⁴, taip pat turi teisę vertinti bylos sėkmės galimybes²³⁵. Lietuvos advokatų etikos kodekso 6.14 punkte įtvirtinta advokato pareiga visada patarti klientui mėginti taikiai susitarti arba nurodyti

²³² *Cit. op.* 220, p. 411.

²³³ Lietuvos advokatų etikos kodeksas. Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4681.

²³⁴ Lietuvos advokatų etikos kodekso 6.3 punktas.

²³⁵ Lietuvos advokatų etikos kodekso 6.5 punktas.

alternatyvius ginčo sprendimo būdus. Ši teisinė bazė laikytina į socialinės taikos išsaugojimą ar atkūrimą orientuotos advokato veiklos pagrindu. Darytina išvada, kad advokatas, atsižvelgdamas į konkrečią situaciją, turėtų patarti, paskatinti ir netgi įtikinti klientą siekti taikos. Advokato patarimai ir siūlymai turėtų būti grindžiami ne tik kliento interesų patenkinimu, bet ir socialine atsakomybe, - tokiu būdu netgi klientą skatinant daryti tam tikras nuolaidas socialinės taikos vardan.

Remiantis advokato Sauliaus Dambrausko kontoros sukaupta praktine patirtimi bylininko apsisprendimą ginčą spręsti taikiai lemia įvairūs veiksniai. Neišvengiamai ginčo sprendimą teismine tvarka vienokiu ar kitokiu lygiu lydi: baimė dėl ilgo, varginančio ir brangaus proceso, galutinio rezultato neapibrėžtumas ir pralaimėjimo rizika su neigiamomis bylinėjimosi materialinėmis pasekmėmis. Tuo tarpu taikų ginčo sureguliuojimą skatina, visų pirma, greita ginčo proceso pabaiga ir jos apibrėžtas rezultatas, esant kuriam šalis tampa vėl pajėgi modeliuoti tolimesnę savo teisinę elgseną. Taip pat svarbią reikšmę turi ir pasiektos (tegl ir sąlyginės) socialinės taikos suvokimas, kaip kiekvienai iš šalių atskirai naudingas aspektas.

Vis dėlto vertinant advokato veiklą iš ekonominės (pelno) perspektyvos reikia pripažinti, kad advokatas Lietuvoje nėra suinteresuotas siekti taikos, kadangi jo pastangos ir pasiektas rezultatas atlyginami neadekvačiai. Kitaip tariant, taikaus ginčo sureguliuojimo skatinimas advokatui yra ekonomiškai nenaudingas. Todėl advokatas dažnai yra suinteresuotas bylinėtis. Savo ruožtu tai lemia, kad klientas stokoja elementarios informacijos apie alternatyvius ginčo sprendimo būdus, atskirų ginčo sprendimo būdų privalumus ir trūkumus (tame tarpe ir apie teismo bylinėjimosi neigiamas pasekmes). Akivaizdu, kad tokia situacija yra keistina. Vienas iš galimų sprendimo būdų galėtų būti „taikos mokesčio“ pripažinimas. Remiantis Advokatūros įstatymo 50 str. 2 dalimi *civilinėse bylose, taip pat, kai pareiškiamas ieškinys baudžiamojame bylose, leidžiama dėl advokato užmokesčio susitarti taip, kad šio užmokesčio dydis priklausytų nuo bylos baigties, jeigu tai neprieštarauja advokatų veiklos principams*. Remiantis užsienio terminologija, toks susitarimas laikytinas „sąlyginio mokesčio susitarimu“ (angl. - *conditional fee agreement*), o užmokesčio dydis – „sėkmės mokesčiu“ (angl. – *success fee*)²³⁶. Toks susitarimo pobūdis skatina advokatą siekti maksimalios (ne tik ekonominės) naudos savo klientui. Reikėtų pripažinti, jog pasiekta ginčo šalių taika laikytina visiška sėkme, o taikus ginčo sureguliuojimas turėtų būti laikomas maksimaliai kokybiška teisine paslauga. Dėl to atvejai, kai taikiai

²³⁶ Pinsent Masons. *Conditional Fee Agreements*: advice note. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.pinsentmasons.com/PDF/ConditionalFeeAgreements.pdf>>.

sureguliuojamas teismo dar nepasiekęs ginčas, turėtų būti priskiriami „sėkmės“ kategorijai, o už tokią advokato paslaugą atlyginama „taikos mokesčiu“.

4. Socialinės taikos prioriteto principas

Remiantis darbe pateiktu taikaus susitarimo galimybių tyrimu darytina išvada, kad taikaus ginčų sprendimo mechanizmus Lietuvos privatinėje teisėje įtvirtinanti teisinė bazė yra pakankama ir veiksminga ginčo proceso dalyviams siekiant taikiai sureguliuoti kilusius konfliktus. Nepaisant to, tiriant taikaus ginčų sureguliuavimo mechanizmus Lietuvos privatinėje teisėje galima surasti ne vieną formalų, atskirų teisės normų lingvistine analize paremtą, pretekstą, kuriuo būtų apsunkinamos ir dirbtinai ribojamos taikaus susitarimo (*inter alia* taikaus susitarimo realizavimo²³⁷) galimybės tokiu būdu griauinant į socialinės taikos atkūrimą nukreiptą entuziazmą. Tai nesuderinama su socialinės taikos atkūrimo siekiu.

Tuo tarpu socialinės taikos išsaugojimas ir atkūrimas yra neabejotina vertybė teisinėje valstybėje²³⁸. Dėl šios priežasties socialinės taikos, kaip tikslo ir prioritetinio principo, egzistavimo civilinių ginčų sprendimo sistemoje pripažinimas yra ypatingai svarbus ir laikytinas būtinu.

Pažymėtina, jog teisės doktrina pripažįsta ir pagrindžia socialinės taikos atkūrimą kaip civilinio proceso tikslą²³⁹, tačiau socialinės taikos siekis civiliniame procese turėtų įgyti realią ir apibrėžtą teisės principo galią. Taikaus susitarimo galimybių paieška daugeliu atveju yra koncentruoto ir ekonomiško civilinio proceso prielaida, o socialinės taikos vertybės siekis laikytinas teisingu, sąžiningu ir protingu. Todėl vienu svarbiausių įstatymų leidėjo žingsnių puoselėjant ir ugdant konstruktyvią ginčų sprendimo kultūrą visuomenėje laikytinas tiesioginis (*expresis verbis*) socialinės taikos prioriteto principo įtvirtinimas CPK. Tai išplėstų taikaus susitarimo galimybes ir tokiu būdu patenkintų į socialinės taikos atkūrimą orientuotų taikaus ginčo sureguliuavimo galimybių poreikį. *Expresis verbis* įtvirtintas socialinės taikos prioriteto principas:

1. yra formalus pagrindas sprendžiant teisės normų ir principų konkurencijos, taikaus ginčų sureguliuavimo kontekste, klausimus;

²³⁷ Nors materialinis taikaus susitarimo aspektas yra už šio tyrimo objekto ribų, tačiau socialinės taikos prioritetu paremtos teisės aiškinimo ir taikymo įtaka šiam aspektui yra tiesioginė ir todėl paminėtina.

²³⁸ Tai pripažįstama tarptautiniu lygmeniu: Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(86)12 dėl priemonių, kurios padėtų sumažinti per didelį teismų darbo krūvį. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.etib.lt/?s=docs_lt&item=25&lang=lt>; Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(81)7 dėl priemonių, lengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.etib.lt/?s=docs_lt&item=25&lang=lt>; Green Paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0196en01.pdf>.

²³⁹ VĖBRAITĖ, V. Šalių sutaikymas kaip civilinio proceso tikslas ir jo galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 2008, Nr. 69, p. 106-115.

2. sudaro sąlygas šiuo principu grįsti aktualių teisės normų aiškinimą ir taikymą;
3. didina teismo diskrecijos teisės ribas socialinės taikos atkūrimo siekio prasme;
4. kaip vieną svarbiausių teismo veiklos funkcijų įtvirtina socialinės taikos atkūrimo siekį;
5. suteikia teisinį tikrumą taikaus taikaus susitarimo siekiančioms šalims;
6. atsižvelgiant į visuomenės polinkį ginčus spręsti konfliktiškai ir būtinybę teisinėmis priemonėmis skatinti socialinės taikos atkūrimo siekį, šio principo įtvirtinimas sudaro prielaidas motyvuoti ir teisinėmis priemonėmis skatinti ginčo sprendimo procedūros subjektus (teismai, ginčo šalys bei jų teisiniai atstovai, taip pat taikinimo tarpininkai, *inter alia* teismo mediatoriai) aktyviai siekti taikaus ginčo sureguliuojimo.

Tokiu būdu socialinės taikos prioriteto principo įtvirtinimas civilinio proceso taisyklėse sudarytų prielaidas tolesnei socialinės taikos atkūrimo idėjos civiliniame procese ir visoje privatinių ginčų sprendimo sistemoje plėtoti.

Išvados

1. Taikaus susitarimo galimybes Lietuvos privatinėje teisėje įtvirtinanti teisinė bazė yra pakankama ir veiksminga siekiant taikiai sureguliuoti kilusius konfliktus pozityvinėje teisėje įtvirtintais teisiniais mechanizmais, jeigu jos aiškinimas ir taikymas yra grindžiamas socialinės taikos prioriteto principu.
2. Nagrinėjant taikaus ginčų sureguliuavimo galimybes Lietuvos privatinėje teisėje galima surasti ne vieną formalų pagrindą, kuriuo remiantis būtų varžomos ir ribojamos taikaus susitarimo galimybės. Todėl socialinės taikos prioriteto kaip fundamentalaus teisės principo egzistavimo civilinių ginčų sprendimo sistemoje pripažinimas yra būtinas. Remiantis šiuo principu išplečiamos taikaus susitarimo galimybių ribos, o tai suponuoja lanksčių, į socialinės taikos atkūrimą orientuotų taikaus ginčo sureguliuavimo galimybių poreikio patenkinimą.
3. Socialinės taikos, kaip prioritetinio principo, civiliniame procese tiesioginis (*expressis verbis*) įtvirtinimas laikytinas vienu iš svarbiausių įstatymų leidėjo žingsnių puoselėjant ir ugdant konstruktyvią ginčų sprendimo kultūrą visuomenėje. Šio principo įtvirtinimas taptų formaliu pagrindu sprendžiant teisės normų ir civilinio proceso principų konkurencijos, taikaus ginčo sureguliuavimo kontekste, klausimus, didintų teismo diskrecijos teisės ribas bei sąlygotų socialinės taikos atkūrimo, kaip vienos varbiausių teismo funkcijų, pripažinimą. Tai sudarytų prielaidas tolesnei socialinės taikos atkūrimo idėjos civiliniame procese ir visoje privatinųjų ginčų sprendimo sistemoje plėtoti.
4. Nors Lietuvos privatinėje teisėje įtvirtinta civilinių ginčų sprendimo sistema sukuria palankią terpę siekiant taikiai spręsti kilusius konfliktus, tačiau, atsižvelgiant į Lietuvos visuomenės narių polinkį ginčus spręsti teismine tvarka, visuomenės narius bandyti ginčą spręsti taikiai skatinančios ir/ar įpareigojančios teisinės priemonės yra minimalios. Nepaisant to, siekiant išsaugoti teisinį stabilumą, teisinio reguliavimo korekcijos turėtų būti laipsniškos ir nuosaikios, prioritetą teikiant teisės normų aiškinimui. Tuo tarpu konstruktyvaus ginčų sprendimo kultūra ir socialinės taikos idėja visuomenei galėtų ir turėtų būti diegiama įtakingiausių Lietuvos teisės autoritetų ir teisinių institucijų aktyvaus palaikymo edukacinėmis priemonėmis pagalba.

Santrauka

Darbe nagrinėjamos procedūrinės taikaus susitarimo galimybės, jų apimtis ir tarpusavio santykis Lietuvos privatinėje teisėje. Pastaruoju metu taikaus ginčų sureguliuavimo galimybių įtvirtinimas pozityvinėje teisėje ir socialinės taikos atkūrimo idėjos propagavimas yra ypatingai svarbios veiklos kryptys tobulinant civilinių ginčų sprendimo sistemą ir plėtojant konstruktyvią civilinių ginčų sprendimo kultūrą.

Darbas orientuotas į procedūrinės taikaus susitarimo galimybės įtvirtinančių teisės normų sisteminę analizę. Nagrinėjamos ir kritiškai vertinamos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo procedūrą reglamentuojančios teisės normos, specifinės teisminės mediacijos taisyklės, taip pat teismo sutaikymo civiliniame procese teisinė bazė, ypatingą dėmesį skiriant taikinimo procedūros analizei. Be to, darbe siekiama atskleisti taikaus ginčo sureguliuavimo procedūroje dalyvaujančių asmenų: ginčo šalių, jų teisinių atstovų, taikinimo tarpininko (*inter alia* teismo mediatoriaus) ir teismo, pozityvinėje teisėje įtvirtintos į socialinės taikos atkūrimą orientuotos veiklos turinį.

Teisės normų aiškinimas ir vertinimas grindžiamas fundamentaliu socialinės taikos prioriteto principu. Šio principo inkorporavimas į civilinių ginčų sprendimo sistemą ir *expressis verbis* įtvirtinimas civiliniame procese yra ypatingai svarbus, kadangi tai sąlygoja į socialinės taikos išsaugojimą orientuotą visuomenės kultūros ir teisinės sistemos virsmą. Tokiu būdu sudaromos prielaidos vystyti lanksčią, efektyvią ir adekvačiai į civilinių teisinių santykių subjektų interesus ir poreikius reaguojančią civilinių ginčų sprendimo teisės sistemą.

Summary

Possibilities of Amicable Settlement of Disputes in Lithuanian Private Law

Considering the need to promote the social peace phenomenon in the litigation orientated society and recognizing the importance of the development of ways of resolving disputes in a consensual manner and taking into account that the successful application of such mechanisms depends on the knowledge of these particular measures, the paper treats procedural possibilities of amicable settlement of disputes, its extent and interface in the Lithuanian private law.

The paper provides comprehensive systematic-based analysis of the provisions introducing the conciliatory mediation of civil disputes procedure, specific regulation of the judicial mediation procedure and the legal base of the judicial conciliation in the civil proceedings, *inter alia*, giving prominence to the conciliating procedure. Also the paper reveals and analyses the scope of activeness of the parties involved in the amicable dispute resolution, i.e. the parties of the dispute, their legal representatives, mediators (including judicial mediators) and judges.

Concerning the need of effective and flexible measures of amicable settlement of disputes, the analysis and evaluation of the provisions related to the subject are based on the fundamental principle of social peace priority, whose introduction into the Code of Civil Proceedings should be recommended.

Literatūros sąrašas

1. Teisės norminiai aktai

1. 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2008/52/EB dėl tam tikrų mediacijos civilinėse ir komercinėse bylose aspektų. OL, 2008 L 136, p. 3-8.
2. Kanados Ontarijo Civilinio proceso taisyklės. *Rules of Civil Procedure* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.e-laws.gov.on.ca/html/regs/english/elaws_regs_900194_e.htm>.
3. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. Valstybės žinios, 2008, Nr. 87-3462.
4. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo IX skyriaus pripažinimo netekusiu galios įstatymas. Valstybės žinios, 2008, Nr. 87-3463.
5. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2004, Nr. 50-1632.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 36-1340.
7. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2002, Nr. 53-2042.
8. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
9. Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1996, Nr. 39-961.
10. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1994, Nr. 46-851.
11. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 1992, Nr. 28-810.
12. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-139.
13. Teisėjų tarybos 2007 m. sausio 26 d. nutarimas Nr. 13P-15 dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto tęsimo [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.teismai.lt/dokumentai/tarybos_nutarimai/20070126-15.doc>.

14. Lietuvos advokatų etikos kodeksas, patvirtintas Teisingumo ministro 2005 m. spalio 27 d. įsakymu Nr. 1R-345. Valstybės žinios, 2005, Nr. 130-4681.
15. Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 13P-348 dėl bandomojo teisminės mediacijos projekto [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.academia.norcous.lt/files/studijos/taryba.doc>>.
16. Teisminės mediacijos taisyklės, patvirtintos Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 13P-348 (2007 m. sausio 26 d. Teisėjų tarybos nutarimo Nr. 13 P-15 redakcija) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.academia.norcous.lt/files/studijos/taryba.doc>>.
17. Bandomasis teisminės mediacijos projektas, patvirtintas Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. nutarimu Nr. 13P-348 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.academia.norcous.lt/files/studijos/taryba.doc>>.

2. Specialioji literatūra

18. ALMONAITIENĖ, J., et al. *Bendravimo psichologija*: vadovėlis [interaktyvus]. 4-asis leid., 2004. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.sos03.lt/files/knygos/Bendravimo_psichologija.pdf>.
19. BRUNET, E.; CRAVER C. B. *Alternative dispute resolution: the advocate's perspective: [cases and material]*. 2nd ed. Newark: LexisNexis, 2001.
20. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. I t.
21. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006. II t.
22. DRIUKAS, A.; VALANČIUS, V. *Civilinis procesas: teorija ir praktika*: vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. III t.
23. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2003. I t.
24. VALANČIUS, V., et al. *Civilinio proceso kodekso komentaras*. Vilnius: Justitia, 2005. II t.
25. KAMINSKIENĖ, N. Alternatyvus ginčų sprendimas. *Jurisprudencija*, 2006, Nr. 9 (87), p. 84-91.
26. KAMINSKIENĖ, N. Teisminė mediacija Lietuvoje. Quo vadis? *Socialinis darbas*, 2010, Nr. 9 (1), p. 54-63.

27. LAKIS, J. Konfliktų valdymas viešajame sektoriuje: teisinės ir organizacinės problemos. *Jurisprudencija*, 2002, Nr. 33 (25), p. 15-29.
28. MIKELĖNAS, V. Arbitražo proceso klausimai remiantis Lietuvos teismų praktika. *Justitia*, 2006, Nr. 2 (60), p. 19-29.
29. MILAŠIUS, T. Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas. *Teisė*, 2007, Nr. 63, p. 43-58.
30. NEKROŠIUS, V. Francas Kleinas apie civilinio proceso tikslus ir principus, bei jų įgyvendinimo metodus. *Teisė*, 1999, Nr. 33 (1), p. 43.
31. NEKROŠIUS, V. Pasirengimas teisminiam nagrinėjimui civiliniame procese: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Justitia*, 2004, Nr.1 (49), p. 2-7.
32. NEKROŠIUS, V. Pasirengimas teisminiam nagrinėjimui civiliniame procese: teoriniai ir praktiniai aspektai. *Justitia*, 2004, Nr.2 (50), p. 2-9.
33. SIMAITIS, R. Mediacijos privačiuose ginčiuose teisinio reguliavimo tendencijos Lietuvoje. *Justitia*, 2007, Nr. 2 (64), p. 21-32.
34. SIMAITIS, R. Taikos sutartis Lietuvos privatinėje teisėje. *Justitia*, 2004, Nr. 1 (49), p. 8-22.
35. SIMAITIS, R. Teisminis sutaikymas. *Teisė*, 2004, Nr. 52, p. 92-107.
36. SIMAITIS, R. Teisminis sutaikymas. *Justitia*, 2004, Nr. 5 (53), p. 18-29.
37. SONDAITĖ, J., ČECHAVIČIENĖ, A. Teisėjų, dalyvavusių ir nedalyvavusių mediacijos apmokymo programose, požiūris į mediaciją. *Socialinis darbas*, 2008, Nr. 7 (2), p. 102-107.
38. VALANČIUS, V. Naujojo civilinio proceso kodekso naujovės. *Teisės problemos*, 2003, Nr.1, p. 5-19.
39. VĖBRAITĖ, V. Šalių sutaikymas kaip civilinio proceso tikslas ir jo galimybės Lietuvoje. *Teisė*, 2008, Nr. 69, p. 106-115.
40. VILIMAVIČIŪTĖ, I. Ar teisminė mediacija išlaikys bandomąjį egzaminą? *Teisės žinios*, 2006, Nr.1 (14), p. 9-10.
41. ZAKSAITĖ, S.; GARALEVIČIUS, Z. Teisminės ir neteisminės šeimos ginčų mediacijos galimybės. *Teisės problemos*, 2009, Nr. 4 (66), p. 70-108.

3. Praktinė medžiaga

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. kovo 18 d. konsultacija Nr. A3-101. *Teismų praktika*, Nr. 21, p. 262-263.

43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. spalio 16 d. konsultacija Nr. A3-92. *Teismų praktika*, Nr. 20, p. 272.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. rugsėjo 26 d. konsultacija Nr. A3-90. *Teismų praktika*, Nr. 20, p. 268.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. birželio 12 d. konsultacija Nr. A3-83. *Teismų praktika*, Nr. 19, p. 257.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. balandžio 2 d. konsultacija Nr. A3-81. *Teismų praktika*, Nr. 19, p. 244.
47. Kauno rajono apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 22 d. nutartis dėl teisminės mediacijos skyrimo, c.b. Nr. 2-405-97/2011 (nutartis neskelbta, naudotasi bylos medžiaga).
48. Kauno miesto apylinkės teismo 2010 m. lapkričio 23 d. nutartis dėl teisminės mediacijos skyrimo, c.b. Nr. 2-2559-530/2011 (nutartis neskelbta, naudotasi bylos medžiaga).
49. Kauno rajono apylinkės teismo 2011 m. kovo 15 d. nutartis dėl teisminės mediacijos skyrimo, c.b. Nr. 2-57-58/20 (nutartis neskelbta, naudotasi bylos medžiaga).
50. UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliation [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/03-90953_Ebook.pdf>.
51. UNCITRAL Conciliation Rules [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/1980Conciliation_rules.html>.
52. Recommendation Rec (2002)10 of the Committee of Ministers to member states on mediation in civil matters [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=306401&Site=CM>>.
53. Recommendation Rec (98)1 of the Committee of Ministers to member states on family mediation [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://euromed-justice.eu/files/repository/20090128130202_RecommendationR%2898%291onFamilyMediationCoE.pdf>.

54. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(86)12 dėl priemonių, kurios padėtų sumažinti per didelį teismų darbo krūvį. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.etib.lt/?s=docs_lt&item=25&lang=lt>.
55. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Nr. R(81)7 dėl priemonių, lengvinančių galimybes naudotis teisingumo sistema [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.etib.lt/?s=docs_lt&item=25&lang=lt>.
56. UNCITRAL Model Law on International Commercial Conciliations with Guide to Enactment, 2004. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/ml-conc/03-90953_Ebook.pdf>.
57. CEPEJ Guidelines for a better implementation of the existing recommendation concerning family mediation and mediation in civil matters [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/mediation/default_en.asp>.
58. European Code of Conduct for Mediators, 2004 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf>.
59. Green Paper on alternative dispute resolution in civil and commercial law [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0196en01.pdf>.
60. Pinsent Masons. *Conditional Fee Agreements*: advice note. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.pinsentmasons.com/PDF/ConditionalFeeAgreements.pdf>>.
61. Singapore Mediation Centre. *FAQ* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <www.mediation.com.sg/mediation_faq.htm>.
62. Nacionalinės teismų administracijos informacinis pranešimas apie teisminę mediaciją [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/mediacija/visuomenei/>>.
63. Nacionalinės teismų administracijos informacinis pranešimas apie teisminę mediaciją [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.teismai.lt/lt/mediacija/visuomenei/>>.

64. Nacionalinė teismų administracija. *Teismų statistika* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>>.
65. Vilniaus komercinio arbitražo teismo tarpininkavimo ir taikinimo procedūros reglamentas, patvirtintas Vilniaus komercinio arbitražo teismo valdybos 2003 m. gruodžio 8 d. nutarimu (aktuali redakcija nuo 2004 m. kovo 8 d.) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://arbitrazas.lt/index.php?handler=lt.tarpininkavimas>>.

4. Travaux préparatoires:

66. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas Nr. XIP-1409 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=357980&p_query=&p_tr2=>>.
67. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 1, 4, 5, 6, 8, 10, 11 straipsnių pakeitimo ir papildymo, ir įstatymo papildymo priedu įstatymo projektas Nr. XIP-2708 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387155&p_query=&p_tr2=>>.
68. Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projektas Nr. XP-2809 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312610>.
69. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. XIP-1409. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=358003&p_query=&p_tr2=>>.

70. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo 1, 4, 5, 6, 8, 10, 11 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir įstatymo papildymo priedu įstatymo projekto Nr. XIP-2708 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387157&p_query=&p_tr2=>>.
71. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos komercinio arbitražo įstatymo IX skyriaus pripažinimo netekusiu galios įstatymo projekto [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=323024>.
72. Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto Nr. XP-2809 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=312611>.
73. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos mediacijos privačiuose ginčiuose įstatymo projekto Nr. XP-2809(2) [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011 m. kovo 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=323021&p_query=&p_tr2=>>.